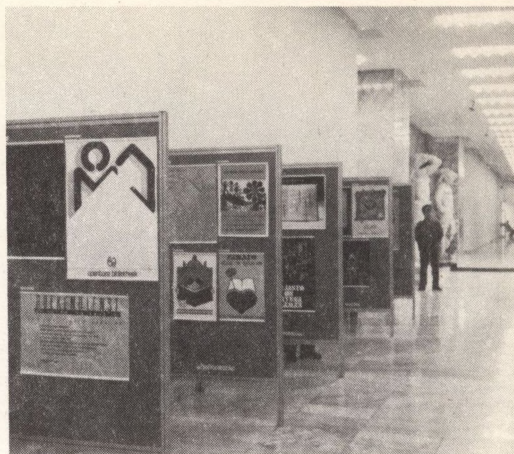


P 400(2)

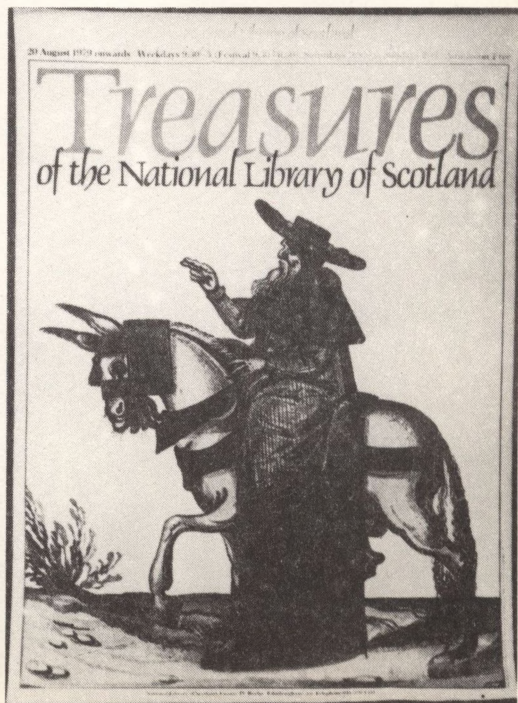
Könyvtáros

'86 | 2





**Villangó István
és Szepte Ferenc megnyitják
a nemzetközi
könyvtáriplakát-kiállítást
a Budavári Palotában
(Pálmai József felvételei
és Schertlin Péter
reprodukciói)**



36. évfolyam, 2. szám
1986. február

K

Könyvtáros

TARTALOM

Bereczky László	Így állt össze a februári szám	59
	A könyvtárak fejlesztése a VII. ötéves tervben. Javaslat	60
Nagy Attila	Nehéz pedagógiai helyzetek az olvasószolgálatban	64
Urbán László	Ellenpontok a könyvtárépítés témájára	72
Kányi Andrásné – Biczák Péter	Mozgókönyvtár Cegléden	78
	Lapozgató	82, 92, 111, 116
	Miért? (B. L.)	83
Engli Katalin	A pedagógiai irodalom választéka. Használói szokások a Vas megyei könyvtárakban (<i>Iskola és könyvtár</i>)	84
Tilcsikné Pásztor Ágnes	Az irodalomkutatások hasznosításának 12 éve	88
FÓRUM		
Sz. Szabó László	Beszéljünk a képregényről...	93
Dr. Horváth Károly	A képregény segítse az idegen nyelvek tanulását!	94
Pápayné Kemenczey Judit	Nem kiszolgálni – szolgálni kell a tömegigényt! A képregény és a gyermekolvasók egy vizsgálódás tükrében	96
HÍREK		
LÁTÓKÖR		
	Kitüntetések	102
A KÖNYVTÁRAK TÖRTÉNETÉBŐL		
Ballóné dr. Mike Ágnes	A római kultúra nyomai Algériában	107
Kleinné dr. Horváth Magda	Török könyvtárak a 18. században	108
Léces Melinda	Nemzetközi könyvtáriplakát-kiállítás Budapesten (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	112
KÖNYVEKRŐL		
Bartos Éva	A határon túli magyarság olvasáskultúrája	113
Simon Zoltán	Élményalakzatok 2.	114
SZAKMAI FOLYÓIRATOK – HÁLÓZATI HÍRADÓK		
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK		

A lapunk e számában közölt grafikák a nemzetközi könyvtáriplakát-kiállítás anyagából valók

Из содержания

VII-ой пятилетний план венгерских библиотек. Проект плана библиотечного отдела Министерства культуры (60);
Надь Аттіла: Педагогические проблемы работы с читателями. Описание случаев (64);
Урбан Ласло: Опыт строительства библиотек в Венгрии. Часть 1. (72);
Библиотеки и роман в картинках. (Статьи *С. Сабо Ласло*, *Хорвата Кароля* и *Папайне Кеменцеи Юдита*) (93).

From the contents

7th Five Year Plan of Hungarian libraries. Draft plan of the Library Department of the Ministry of Culture (60);
Attila Nagy: Pedagogical problems in dealing with readers (Case studies.) (64);
László Urbán: Experiences on building libraries in Hungary. Pt. I. (72);
Liberaries and comic books. (Articles by *László Sz. Szabó*, *Sándor Horváth* and Mrs. *Judit Pápay-Kemenczey*) (93).

Aus dem Inhalt

Der VII. Fünfjahrplan der ungarischen Bibliotheken. Der Planvorschlag der Bibliotheksabteilung des Ministeriums für Kultur (60);
Attila Nagy: Die pädagogischen Probleme der Beschäftigung mit den Lesern. Fallbeschreibungen (64);
László Urbán: Erfahrungen mit Bibliotheksbauten in Ungarn I. (72);
Die Bibliotheken und der "Comic". (Die Artikel von *László Sz. Szabó*, *Károly Horváth* und Frau *Judit Pápay-Kemenczey*) (93).

Cikkeink szerzői

Ballóné dr. Mike Ágnes, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának könyvtárvezetője; *Bartos Éva*, a Budakeszi Nagyközségi Könyvtár igazgatója; *Bereczky László*, a Könyvtáros főszerkesztője; *Biczák Péter*, a Ceglédi Városi Tanács VB közművelődési felügyelője; *Engli Katalin*, a szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár munkatársa; *dr. Horváth Károly*, a szolnoki Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár igazgatója; *Kányi Andrásné*, a Ceglédi Városi Könyvtár igazgatója; *Kleinné dr. Horváth Magda*, a Móri Városi Könyvtár igazgatója; *Léces Melinda*, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Nagy Attila*, az OSZK KMK munkatársa; *Pápayné Kemenczey Judit*, a szolnoki Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Simon Zoltán*, a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa; *Sz. Szabó László*, a Kossuth Lajos Tudományegyetem felnőttnevelési és közművelődési tanszékének docense; *Tilcsikné Pásztor Ágnes*, a Szombathelyi Megyei Könyvtár munkatársa; *Urbán László*, az OSZK KMK munkatársa

Főszerkesztő: **Bereczky László**

A szerkesztőség címe: 1051 Budapest, Alpári Gyula u. 2. IV. em. 31.

Telefon: 189-895

Kiadja: a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (867125/09)

Petőfi Nyomda — 86/60026 Kecskemét, 1986

Felelős vezető: **Ablaka István** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hirlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest V., József nádor tér 1. — 1900 —, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/4 évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

Így állt össze a februári szám

A szám élén a VII. ötéves terv minisztériumi ajánlásai állnak, a sorrenddel is kifejezni kívánjuk fontosságát: 1990-ig ezek az ajánlások szabják meg a magyar könyvtárügy fejlődésének irányát. Nem változtattunk a szöveg határozott imperativusain („kell”, „kell”, „kell”), remélve, hogy az öt év múltán, a számvetéskor mindahányukhoz a teljesítés pipáit rakhatjuk ki („lett”, „lett”, „lett”). Az ajánlásokat már különféle könyvtárügyi fórumok tárgyalták, elfogadták, s a minisztérium az egyes javaslatokat a szövegbe beépítette.

A második helyen *Nagy Attila* tanulmányát találjuk. Fontos és érdekes írás (mindegyik könyvtárnak van „bolondja”, s most már kategorizálni is tudjuk majd őket), mégis már hónapok óta halasztódik a megjelenése, de nem értékesebb, hanem sürgősebb anyag szorította ki az előző számokból. Legutóbb ígéretet tettem Attilának, hogy a februári szám élén fogjuk hozni a cikkét, ám mit ad a Sors (és a Minisztérium), az új ötéves terv ajánlásai mégis megelőzték.

Urbán László hosszabb könyvtárépítészeti dolgozatának első része található számunkban. Eredetileg vetített képes előadás volt, amelynek során a szerző szóban és képben azt igyekezett hallgatóságának bemutatni, hogyan nem szabad könyvtárat építeni, s hogyan építettek szép hazánkban mégis. Sokat vitatkoztunk a szerzővel a címen, a szerkesztőségnek nem tetszett az „Ellenpontok” kifejezés. Azután mégis beadtuk a derekunkat, miután Urbán László így érvelt: „Nem ellenpéldákat akarok bemutatni, hanem ellenpontoszni akarok. Két dallamot füttyülünk: az egyiket az építészek, a másikat én, s ebből – ez a kontrapunktos zeneszerzési eljárás célja is – egy szép harmóniának kell megszületnie”. Ő mondá!

Kányi Andrásné és Biczák Péter a ceglédi

mozgókönyvtárral kapcsolatos tapasztalatokat elemzik sokoldalúan és levonják a másutt is hasznosítható tanulságokat. *Engli Katalin* egy Vas megyei vizsgáladás eredményeiről számol be. *Tilcsikné Pásztor Ágnes* egy 1973-ban indult szombathelyi székhelyű országos szolgáltatás eredményeit veszi számba.

Közreadtunk a lapban egy három cikkből álló blokkot is a képregényről. Azzal a nem titkolt reménnyel, hogy a három érdekes írást vitát támaszt olvasóink körében. Szívesen helyet adunk kapcsolódó cikkeiknek.

Most közöljük az augusztus 20-án kitüntettek névsorát. Megvallom őszintén, hogy eleinte berzenkedtem a kitüntetések közlése ellen. Először is, hol van már az augusztusi „csillaghullás”, másodsor sok helyet foglal el a lapból, fontos írásokat szorít ki. Aztán a szerkesztőség régi, oszlopos tagjai meggyőztek, hogy a *Könyvtáros*nak egyik fontos feladata a magyar könyvtárügy eseményeinek regisztrálása is. Ezek egyik leglényegesebbike a kitüntetettek nevének közlése, hogy „nyoma” legyen. A késésre két magyarázat is van. Az egyik, hogy a Művelődési Közlöny is jókora késéssel jelenik meg a kitüntetések hivatalos listájával. A másik pedig, hogy rengeteg utánjárásba (telefonok és levelek tucatjai) kerül míg „pontosítani” tudjuk a kitüntetettek nevét (!), intézményét, beosztását stb. Most íme itt a lista. Mindenkinek gratulálunk!

Rendhagyó a *Könyvtáros galériája*. *Léces Melinda* a Budavári Palotában rendezett nemzetközi könyvtárplakát-kiállításról számol be, s a kiállított ötletesebbnél ötletesebb plakátok illusztrálják a februári számot.

A többi közleményhez is fűzhetnék még kommentárt, de már nincs több hely ezen a magyarázkodó oldalon.

Bereczky László

A könyvtárak fejlesztése a VII. ötéves tervben

Javaslat

A szocializmust építő magyar társadalom további fejlődéséhez, feladatainak megoldásához egyre inkább nélkülözhetetlenek a korszerű könyvtári és szakirodalmi információs szolgáltatások. A szükségletek és a lehetőségek az elért eredmények és a problémák figyelembevételével készült és nyert megerősítést a *IV. országos könyvtárügyi konferencián* 1981-ben a magyar könyvtárügy középtávú fejlesztési terve.

A kitűzött célok megvalósulása érdekében az adott feltételek minél eredményesebb kihasználására törekedtünk és egyben kényszerültünk. Ennek is köszönhető, hogy az elmúlt tervidőszakban intenzívebbé vált a szakmai tevékenység a könyvtárakban, a körülményekhez képest nem lebecsülendő eredmények születtek a könyvtári szolgáltatások terén; főleg a korábbi adósságok egy részének törlesztésével a könyvtárak működési feltételeinek javításában is előbbre léptünk.

A VI. ötéves terv időszakában – a kétségtelen fejlődés ellenére – elsősorban külső tényezők nagymértékben nehezítették, akadályozták a könyvtári fejlesztési program időarányos teljesítését, a társadalom fejlettségéhez mért lemaradás csökkentését, a könyvtárakkal szembeni társadalmi igények és követelmények kívánt mértékű és színvonalas kielégítését. A könyvtári terület számára országosan rendelkezésre álló erőforrások jelenleg nem elégségesek, és egyre jobban nehezítik a szolgáltatások szükséges ütemű fejlesztését, a könyvtári gyűjteményeknek a szükségletekkel arányos gyarapítását és korlátozzák a könyvtárügy fejlődése szempontjából meghatározó jelentőségű beruházások és műszaki fejlesztés megvalósítását. Így a csaknem mindenütt rosszabbodó működési körülmények, illetve gazdasági feltételek miatt nem ritkán a meglévő dokumentumvagyon értékének megtartása, megőrzése sem biztosított.

A VII. ötéves tervidőszakban a könyvtárügy fejlesztése, a szolgáltatások differenciálása, kiterjesztése és korszerűsítése szempontjából a könyvtárak társadalmi szerepükkel arányos mértékű támogatására van szükség, az anyagi eszközök jelentős mértékű koncentrációja révén, különben a könyvtárügy olyan hátrányba kerül, ami a legalapvetőbb feladatok elvégzését, az alapfunkciók ellátását is veszélyezteti és közvetve a művelődés, a kutatás-fejlesztés, a termelés csaknem valamennyi területén pótolhatatlan kiesésekhez, károkhoz vezet.

Cél: a szolgáltatások javítása és kiterjesztése

A IV. országos könyvtárügyi konferencián elfogadott program a gyakorlatban is igazolta az abban foglaltakat, így továbbra is alapul szolgál munkánkhoz, célkitűzéseink megvalósításához.

A VII. ötéves tervidőszakra a kiemelt fő feladatok változatlanul azok, amelyeket e fórum ajánlásaiban, illetőleg a Művelődési Minisztérium az erre alapozott intézkedési tervében megfogalmazott: a könyvtári szolgáltatásoknak minőségi fejlesztése, a könyvtárak hatókörének kiterjesztése; a gyermekek és az ifjúság könyvtári ellátásának javítása; a tudományos, kutatási-fejlesztési, termelési tevékenységek szakirodalmi információkkal való erőteljes támogatása.

A következő tervidőszakban továbbra is a *könyvtári szolgáltatások* erősítése és kiterjesztése a cél. A szolgáltatások ésszerű mértékű mennyiségi növelése mellett kiemelten kell súlyt helyezni a minőség és megbízhatóság javítására, valamint a célzott, kisebb csoportokra vagy egyes személyekre irányított szolgáltatások erősítésére. Egészében a jelenleginél differenciáltabb, kevésbé személytelen szolgáltatási rendszer kiépítésére kell törekedni.

A hazai tudomány, kutatás-fejlesztés, termelés, művelődés *szakirodalmi ellátottságának* további javítása elsősorban két területen igényel jelentős munkát: egyrészt a nemzeti dokumentumvagyon tervszerű fejlesztése és a meglévő állomány megőrzése, védelme (restaurálás és kötészet), másrészt a dokumentumok korszerű feldolgozása, különösen a számítástechnikai eszközök és eljárások alkalmazása terén. Különösen fontos feladat lesz a következő évben a regionális és szakterületi együttműködés erősítése, továbbá a központi könyvtári szolgáltatások nyújtásában kiemelkedő szerepkörű Országos Széchényi Könyvtár tevékenységének gyors ütemű fejlesztése.

Társadalmunk információigényes szektorainak száma gyorsan emelkedik, s ezzel párhuzamosan az információmennyiség növekedése is egyre szükségesebbé teszi az olyan információközvetítő intézménytípusok megerősödését, amelyek az információkat gyűjtik, rendezik, tárolják, kívánatra szelektálva bocsátják rendelkezésre, akár egyéni igényekhez igazítva, akár társadalmi szükségletet feltételezve. Közművelődési és más könyvtárainknak is fokozatosan olyan irányba kell fejlődniük, hogy alkalmasak legyenek gyűjteményükre támaszkodva, illetve más könyvtárak és információs intézmények szolgáltatásait közvetítve ilyen jellegű feladatok ellátására is. A könyvtárak észszerűen széles körének bevonásával kell fokozatosan erősíteni a könyvtárügy részvételét az országos kutatási főirányokban, a tárcaszintű kutatási programokban, valamint a regionális és helyi tudományos (mindenekelőtt társadalomtudományi) kutató tevékenységben.

A hungarológiai kutatások, a hungarikadokumentumok feltárása, nyilvántartása, beszerzése, feldolgozása, s az ezekre alapozott információs szolgáltatások kialakítása, illetve továbbfejlesztése elsősorban a leginkább érintett könyvtárak együttműködésének erősítését, a munka szervezeti feltételeinek javítását igényli. A kutatás központja, országos szintű koordinálója az Országos Széchényi Könyvtár kell hogy legyen, ahol meg kell teremteni az e célra alkalmas korszerű technikai feltételeket is.

Az *iffjúság könyvtárhasználatra nevelésében* és könyvtári ellátásának javításában kiemelten kell foglalkoznunk – az oktatásügy fokozottabb közreműködésével – az iskolai könyvtárak fejlesztésének kérdéseivel, az iskolai könyvtári hálózatok módszertani segítségével, az általános művelődési központokban

vagy más keretekben működő kettős funkciójú könyvtárak tevékenységével, illetve a gyermekkönyvtárak szolgáltatásainak arányos fejlesztésével.

Az iskolai könyvtárakat intenzív fejlesztéssel alkalmassá kell tenni fő feladatuk ellátására; a tanulóknak tantárgyakhoz kapcsolódó dokumentumok, szolgáltatások biztosítására, a pedagógusok szakirodalmi igényeinek saját vagy más könyvtárak gyűjteményeiből történő kielégítésére. Az iskolai könyvtárakat a könyvtárhasználatra nevelés bázisává kell fejleszteni. Fel kell gyorsítani a könyvtárhasználatra nevelést mind a pedagógusok, mind a tanulók körében.

Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az iskolai könyvtárak hálózati központjainak irányításával, közreműködésével az oktatásügy dolgozóinak továbbképzési és egyéb alkalmait fokozottabb mértékben és tervszerűbb formában kell felhasználni arra, hogy az oktató-nevelő munkában az olvasás, a könyvtári szolgálat, használat méltó szerepet kapjon. A kistélepüléseken élők, a tanulók és a felnőttek könyvtári ellátásának jobbítása érdekében az indokolt könyvtári integrációkat, elsősorban iskolai keretekre építve, végre kell hajtani, biztosítva a könyvtár többfunkciós feladatainak maradéktalan és színvonalasabb ellátását, elsősorban az ellátórendszerekhez való csatlakozás útján.

A könyvtárak *közművelődési tevékenységében* a hangsúly egyrészt a párhuzamosságok és az ellátatlan területek fokozatos felszámolásán, az e szempontból is nagyon fontos integrációs törekvéseken, a könyvtári szolgáltatási választék és színvonal emelésén lesz, annak érdekében, hogy fejlődést érzünk el a könyvtárhasználat mennyiségi mutatói tekintetében is.

A könyvtárak közművelődési munkáját a következő tervidőszakban egyrészt a szolgáltatási hatókör kiterjesztése, másrészt a korábban kialakult s immár hagyományossá váló tevékenységek intenzívebbé, hatékonyabbá válása kell hogy jellemezze. A hatókör kiterjesztésénél különös gondot kell fordítani az értelmiségiek, a munkások, a fiatalok körére, valamint az egészségi vagy kulturális szempontból hátrányos helyzetű potenciális és tényleges olvasókra. E munka során különleges jelentőségű lesz a nem nyomtatott információhordozók, kultúráközvetítő eljárások és eszközök könyvtári szolgáltatásának elterjesztése.

A közművelődési könyvtárügyben a kettős ellátás elvét fenntartva, fokozottabb ütemben

kell az életképtelen ellátóhelyek felszámolását elvégezni, és színvonalasabb szolgáltatásokat nyújtó intézményekre bízni a jelentkező igények kielégítését. Egyre nyitottabb intézménnyé kell válniuk a szakszervezeti könyvtáraknak, egyrészt megfelelő feltételek esetén területi funkciók átvállalásával, másrészt a vállalati szakirodalmi ellátásban közvetítő szerepet betöltve, vagy mint integrált intézmények, e funkciót is ellátva.

Alapkövetelmény: a működési feltételek javítása

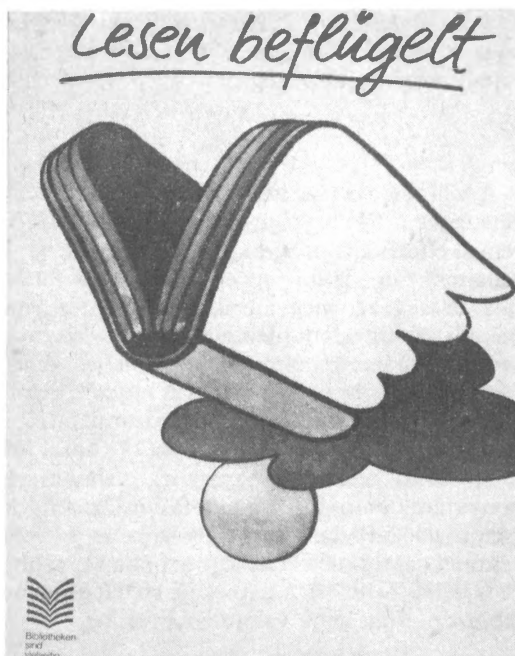
A könyvtárak *működési feltételei* a VI. ötéves tervidőszakban nagyon egyenetlenül alakultak, és ez sokkal gyakrabban a korábban is meglévő, indokolatlan színvonalkülönbségek felerősítéséhez vezetett, mint azok kiegyenlítéséhez. Egyes területeken részleges javulás következett be, másutt jelentős arányú visszaesést tapasztalhattunk.

A szolgáltatások hatékonyságának növelése, színvonalának emelése, a gyűjtemény védelme stb. szempontjából meghatározó tényező a könyvtár elhelyezése. A megvalósult beruházások, bővítések ellenére továbbra is nagy azoknak a központi szerepkörű könyvtáraknak a száma, amelyeknek elhelyezési körülményei évek óta egyre nagyobb mértékben gátolják a legalapvetőbb funkciók ellátását, és még mindig nagyon jelentős a könyvtári szempontból gyakorlatilag ellátatlanok köre.

A központi szerepkörű könyvtárak közül a tervidőszakban rendezni kell az Országos Széchényi Könyvtár „külső” raktáraival kapcsolatos problémákat. Be kell fejezni az MTA könyvtárának bővítési munkálatait. Enyhíteni kell elsősorban az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Állami Gorkij Könyvtár, az AGROINFORM, az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár, az Országgyűlési Könyvtár elhelyezési gondjain. A tervidőszak folyamán le kell bonyolítani az ELTE Központi Könyvtár teljes rekonstrukcióját. Jelentős bővítésre kerül sor a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Központi Könyvtáránál és annak főiskolai könyvtári egységében. A VII. ötéves tervidőszak során a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központját jelentős mértékben bővíteni kell és három-négy kerületben megfelelő beruházásokkal kell a szolgáltatások jobb feltételeit

megteremteni. A megyei beruházások közül befejeződik a tervidőszak alatt a Nógrád megyei könyvtár, s várhatóan elkezdődik a szolnoki, a debreceni, a kecskeméti megyei könyvtár építése és jelentős bővítésre kerül sor a szombathelyi, a pécsi, a Veszprém megyei könyvtáraknál. Elsősorban helyi erőforrásokból mintegy 8–10 városi könyvtár elhelyezésében számítnak jelentős javulásra. Ezenfelül a könyvtárak raktározási gondjainak enyhítése, a gyűjtemények profiljának tisztítása érdekében meg kell oldani a könyvtári hálózati központok és a tárolókönyvtárak együttműködésén alapuló fölőspéldány-kivonást, elhelyezést, szolgáltatást és hasznosítást. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtárában, illetve a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárában a raktározási lehetőségek nagyarányú fejlesztésére kell sort keríteni. A főiskolák közül a központi könyvtárak elhelyezési körülményeit elsősorban a szegedi, a szombathelyi, az egri főiskolán és a gyógypedagógiai tanárképző főiskolán, valamint a Kandó Kálmán Műszaki Főiskolán, illetve a debreceni és sárospataki tanítóképző főiskolán szükséges javítani.

A könyvtárak *technikai felszereltségét* és az erre épülő szolgáltatások fejlesztését nagyfokú egyenetlenségek és bizonytalanságok terhelték a VI. ötéves tervidőszakban, de a számítástechnikai eszközök és eljárások alkalmazásában figyelemreméltó eredmények is születtek. A következő időszakban a már hosszabb ideje megindult folyamat felerősítése a cél: a számítástechnika alkalmazásában fokozottan kell törekedni a rendszer-szempontok érvényesítésére és ennek érdekében központi, a könyvtárügy egészét szolgáló és a könyvtárak széles köre számára közvetlenül hozzáférhető számítástechnikai központot kell létesíteni az Országos Széchényi Könyvtárban, amely távlatilag egy országos számítógépes könyvtári rendszer központjaként fog működni. Ezzel párhuzamosan más országos szakkönyvtárakban is jelentősen meg kell erősíteni a számítógéphasználat lehetőségeit, s a kialakított vagy kialakuló gépi rendszereket közelíteni kell egymáshoz. A könyvtárak lehetőleg igen széles körében egyfelől meg kell teremteni a központi számítógépes munkákhoz való csatlakozás, az ott keletkezett eredmények egyszerű átvételének és felhasználásának gépi feltételeit, másrészt helyi szinten alkalmas mikroszámítógépek révén a belső könyvtári munka számítógépes segítését. Meg kell valósítani a könyvtári szakte-



rületek központosított szoftver ellátását. Fokozni kell a könyvtárak bekapcsolódását a nemzetközi információs hálózatokba, javítva ennek technikai és anyagi lehetőségeit. A reprodukciós géppark további bővítése mellett fokozottan kell törekedni egyfelől a folyamatos anyagellátásra, másfelől a másológépek szükség szerinti rendszeres cseréjére.

Az igényes, nagy bonyolultságú, korszerű technológiát igénylő restaurálási feladatokat továbbra is az Országos Széchényi Könyvtár központi restauráló laboratóriumában kell megoldani; a laboratóriumot mind létszámában, mind felszerelésben ennek megfelelően kell fejleszteni.

Az állományvédelmi célú kötetzetet csaknem minden nagyobb központi szerepkörű könyvtárban fejleszteni, korszerűsíteni kell. A mikrofilmtechnika elterjesztésében továbbra is a mikrofilmhasználati eszközök megteremtésére, illetve bővítésére kell helyezni a hangsúlyt. Filmezési tevékenységet elsősorban csak jól felszerelt és megfelelő szakértői gárdával rendelkező központokban célszerű végezni, igen körültekintően, előnyt adva az állományvédelmi céloknak.

Jelentősen javítani kell az állománybiztonsági helyzetet, megteremtve annak anyagi esz-

közeit is, az eddigieknél nagyobb mértékben érvényesítve a könyvtárosok felelősségét. Ahhoz, hogy a könyvtárakban nehézségek árán kialakított, folyamatosan fejlesztett és védett állományok a tudományos kutatás, fejlesztés, oktatás és közművelődés számára továbbra is csorbitatlanul rendelkezésre álljanak, a gyűjtemények megfelelő szintű, az igényeket és szükségleteket is szem előtt tartó, kellően összehangolt *állománygyarapítására* van szükség.

A következő tervidőszakban az állománygyarapítás terén legfontosabb célkitűzés olyan szintentartás elérése, amely tartalmi értékében őrzi meg az elért eredményeket. Ugyanakkor egyes dokumentumtípusok esetén (például kép- és hangrögzítések, szekunder szakirodalmi kiadványok stb.) határozott mennyiségi növekedésre is szükség van. A dokumentumvagyron szolgáltatási értékeinek, képességének megőrzése és fejlesztése érdekében a fenntartók törekedjenek arra, hogy a könyvtárak beszerzési kerete az árváltozásokkal arányosan valamint a szolgáltatások bővítését lehetővé tevő új dokumentumtípusok beszerzéséhez szükséges fedezettel növekedjék. Kiemelt hangsúllyal kell gondoskodni a központi szerepkörű, a szolgáltatásokban országos feladatokat ellátó könyvtári gyűjtemények fejlesztéséről. Fokozni kell a könyvtárak közötti együttműködést az állományfejlesztés területén.

A következő tervidőszakban egyetemi szinten törekedni kell a képzési helyek körének bővítésére, valamint a képzés tartalmi korszerűsítésére; a posztgraduális képzés erőteljesebb kibővítésével és fejlesztésével is növelni kell a könyvtáros szakemberek számát, szakmai tudását. Főiskolai szinten mindenekelőtt az újabb, szegedi és budapesti képzést kell megerősíteni, mindkét helyen meg kell szervezni az önálló könyvtártudományi tanszéket. A tanítóképző főiskolákon könyvtártudományi szakkollégiumot végzett hallgatók szakképzettségének kérdése is rendezésre vár. A könyvtárkezelők képzését továbbra is a szükségleteknek megfelelően, de az eddiginél centralizáltabban, bázisképzőhelyekre építve kell folytatni.

A könyvtárosok továbbképzésének jelentősége a következő időszakban tovább növekszik, az átalakuló igényeknek megfelelően várhatóan újabb szakterületen (például számítástechnika alkalmazása, új információhordozók stb.) is szükség lesz rá. Meg kell erősíteni a felsőoktatási intézményekben a könyvtár- és forrásis-

mereti képzést, e stúdiumokat lehetőség szerint összekapcsolva az informatikai oktatással. A pedagógusképző felsőoktatási intézményekben széles körben oktatni kell a könyvtárhasználatra nevelés módszereit, a szaktárgyak oktatásában a könyvtári szolgáltatások felhasználásának lehetőségeit, eszközeit.

A VII. ötéves tervidőszakban el kell végezni a könyvtárakról szóló törvényerejű rendelet felülvizsgálatát, s a szükséges mértékben hozzá kell igazítani azt a társadalom fejlődéséhez. Valamennyi *jogszabályt* az eddiginél alaposabban, folyamatosan kell gondozni és fokozottabban érvényt szerezni a jogszabályokban foglaltaknak, az ágazati jogköröknek.

Szorgalmazni kell a könyvtárosok élet- és munkakörülményeinek jelentős mértékű javítását.

A hálózatok korszerűsítése és megerősítése mellett egyre nagyobb szerepet szánunk a szakterületi és területi együttműködési köröknek és más kooperációs formáknak. Az irányítás, az ágazati felügyelet erősítése érdekében célszerű lenne olyan központi pénzalapot létrehozni, amely az országos vagy regionális fel-

adatok elvégzését, a könyvtári rendszerben végzett munkát, a központilag kijelölt célprogramok végrehajtását segíti.

*

A VII. ötéves terv könyvtárfejlesztési tervzete része a IV. országos könyvtárügyi konferencia elfogadott programjának, melynek végrehajtása társadalmi fejlődésünk fontos feltétele. A tervzet megvalósulása fokozottabban igényli a felügyeleti, illetve a fenntartó szervek megkülönböztetett támogatását, *a helyi erőforrások erőteljesebb mozgósítását*. A kitűzött célok eléréséhez eredményesebb együttműködésre van szükség a könyvtárak között (hazai és nemzetközi területen egyaránt), valamint a könyvtárak és más, főleg oktatási intézmények között. A könyvtárakban dolgozóknak jobb és színvonalasabb tevékenysége azonban továbbra is nélkülözhetetlen tényezője közeli és távolabbi célkitűzéseink valóráváltásának.

**Művelődési Minisztérium
könyvtári osztály**

Nehéz pedagógiai helyzetek az olvasószolgálatban

*„Modern korunk paradoxona, hogy
mindent át tudunk alakítani,
kivéve önmagunkat”*

(Aurelio Peccei: Kezünkben a jövő)

A könyvtárosság, lényege szerint, segítő jellegű szolgálat, kapcsolat, mely csak akkor lehet igazán hatékony, ha a technikai hozzáértés, a könyvtári eszközök alkalmazni tudása a lélektani tudnivalókkal, a személyek közötti kapcsolatok szabályszerűségeinek ismeretével és gyakorlati alkalmazási készségével párosul. A következőkben a könyvtárosi oldalról az olvasó, a másik ember váratlan, meghökkenítő megnyilvánulásaira adandó, adható válaszokról, vagyis a nehéz pedagógiai helyzetekről lesz szó. Természetesen a könyvtáros nevelői tevékenységet végez akkor is, ha kérésre egyetlen

szó nélkül adatot szolgáltat. („Ha kérdezel, mi válaszolunk. Érdekes hozzánk fordulni.”) Magától értetődően nem ezekről az esetekről van szó, még csak nem is az olvasó ismereteit, személyiségét közvetlenül átalakítani, fejleszteni szándékozó programokra, mozgalmakra gondolunk, hanem azokra a helyzetekre, ahol emberségből, segítőkészségből, leleményeségből, tapintatból, használni akarásból, egyszerűbben szólva humánumból és átélt demokratizmusból vizsgáljuk a könyvtáros.

S mégis pedagógiai konfliktusokról beszélünk? Igen, mert igazabb, gyümölcsözőbb a nevelés és a pedagógia fogalmát nem a meggyőzés, az átalakítás, a megváltoztatás, netán az irányítás rokonértelmű szavaként használni, hanem a szó latin gyökeréhez visszanyúlva (*educere*) a kivezetés, a felszínrehozás, a napvilágra segítés értelmében; s ezek, valóban telje-

síthető feladatként, a könyvtárosok számára is megfogalmazhatók. De csak akkor, ha mások céljait, értékeit tiszteletben tartva, s a fejlesztés lehetőségeiben mélységesen bízva a könyvtáros kész bárkinék segítő kezét nyújtani a rendelkezésére álló könyvtári eszközökkel s a maga leleményességével, egész személyiségével. A nevelés tehát inkább segítség, mint irányítás, inkább a másik egyénbe vetett bizalom és hit, mint erőszakos meggyőzés. „Ennek a hitnek a jelenléte különbözteti meg a nevelést a manipulációtól. A nevelés egyet jelent azzal, hogy segítünk az egyének (a gyerekek) valóra váltani lehetőségeit” – ahogyan azt *Erich Fromm* írja *A szeretet művészetében*.

Jó lenne egyszer hallani erről a könyvtárosok őszinte véleményét is! Nem azért beszélnek-e mostanában feltűnően keveset a nevelés mozzanatáról, mert hosszú időn át a túlságosan agitativ (manipulativ) s egyúttal sikertelen akciók sorozatában kellett részt venniük, s ez szükségképpen passzivitást, fásultságot váltott ki belőlük?

A könyvtáros személyisége

A költővel egyetértésben szerintünk is „Minden ember fenség...”: egyedi, megismételhetetlen – de mégis bizonyos ismérvek alapján csoportosíthatók, tipizálhatók az emberek, egyebek között pályaválasztási döntéseik alapján. Az egy adott munkakörből fakadó feladatok többé-kevésbé kirajzolják a sikeres munkavégzés személyiségbeli (képessegek és személyiségjellemzők) feltételeit.

Természetesen a könyvtarosság is összetett, sokágú tevékenység, ráadásul a könyvtárak sokféle típusában különféle munkakörök vannak, következésképpen a könyvtárosi modell-személyiség leírása sem egyszerű feladat. Mégis, számos vizsgálat részben egymásnak ellent is mondó, lényegét tekintve azonban egymást erősítő eredményei szerint az „átlagos könyvtáros” intelligens, rendszerető, kritikus, lelkiismeretes, de kevésbé teljesítmény-orientált, ezenfelül konzervatív, befelé forduló (introvertált), alárendeltségre hajlandó, bizonytalan (illetve, ahol fölényben van – iskolázatlanokkal, idősekkel szemben – ott túlságosan kritikus), csekély önbizalommal, kisebbségi érzésekkel küszködő, társas helyzetekben rosszul alkalmazkodó, konformista, kevésbé nyitott, nem rugalmas gondolkodású, óvatos a változással, az újítással szemben, önvédő, ön-

biztosító, s kommunikációs zavarokkal bajlódik.

Amint az alapvető lélektani szakirodalomból ismeretes, a hatékony kommunikáció viszont tetemes mértékű önbizalmat, önismeretet, magabiztosságot, önállóságot s az önmegvalósító törekvések bizonyos fokú sikerességét feltételezi. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy a szokásos egyetemi és főiskolai képzéssel az intellektuális képességeket általában nagymértékben sikerül fejleszteni, de a kommunikáció és az emberi kapcsolatok terén az oktatás nem eredményez említésre méltó fejlődést. Vagyis a képzés ilyen irányú kibővítésére és gyakorlatisabbá tételére is szükség volna. (A főiskolai képzés új tanterve némi eredmény ugyan, mert a jövőben szociálpszichológiát is tanulnak majd a hallgatók, de ha meggondoljuk, hogy a könyvtárosok nagy többsége oklevelét esti, illetve levelező úton szerezte és szerzi ma is, s ezekben az oktatási formákban igazi gyakorlatokra, szemináriumi vitákra, esetmegbeszélésekre nincs vagy csak képletesen adódik alkalom, akkor ismét hiányérzeteink kerülnek túlsúlyba.)

A valódi kérdés természetesen a változtatás, a személyiségfejlesztés esélyeire és módszereire vonatkozik.

Csoportvita

A személyiség, az attitűdök, az alapvető beállítódások módosításának leghatékonyabb módja valószínűleg az *esetmegbeszélés*, adott nehézségeink, nehéz helyzeteink vállalása, tetteink, döntéseink, vélekedéseink csoportos megvitatása. A számunkra mértékadó kollégák, barátok, szakmai és emberi tekintélyek értékes segítséget adhatnak az önkorrekcióhoz vagy a megerősítéshez, önismeretünk elmélyítéséhez, mozgásterünk tágításához, növeléséhez, vagyis a magabiztos, szorongásmentes, hatékony személyek közötti (interperszonális) kapcsolatok gyakorlásához.

Könyvtárosok körében konfliktus-szituációkról, feszült, nehezen megoldható helyzetekről érdeklődve gyakran kaptam a „nálunk nincsenek problémák” jellegű elhárítást, s az ok nyilvánvaló. „Ha problémáim vannak, akkor velem nincs minden rendben. A konfliktusok rám vetnek árnyékot” – gondolhatják többkevesebb joggal. Mégis a következőkben egy nem egészen tanulság nélküli csokrot nyújtunk át az olvasónak, melynek minden összetevőjét

gyakorló könyvtárosok mondták el, illetve írták le, kifejezetten mások véleményére számítva. „Megszenvedett” gondoljakat közkinccsé téve ily módon alkalmat adnak egy jóval nagyobb nyilvánosság számára a gondolkodásra, az önvizsgálatra, s talán még az önkorrekcióra, a tudatos önépítésre is.

Az egyszerűbbtől a bonyolultabb irányába haladva induljunk el a könyvtári szabályok vidékéről, mégpedig a felnőttekkel kezdve a példák sorát.

A felnőttek

A lebukott. Az olvasótermi anyagot csak indokolt esetben kölcsönözzük – meséli egyik megyei könyvtárunk dolgozója. Ekkor az olvasótermi ügyeletes külön naplóba vezeti be a kölcsönzött mű és az olvasó adatait, így gyorsan visszakereshető, kinél van a könyv. Ezután a művet az olvasó magával viheti; az ügyeletes szól a kölcsönzőpultnál ülőknek, hogy a kölcsönzés rendben van. Egy alkalommal *H. Boschról* kért kölcsönözhető anyagot egy főiskolai hallgató a tanítási órához. Több kisebb albumot és monográfiát kapott. Ezek nem feleltek meg neki, az olvasótermi állományban levő, csaknem 500 forint értékű, külföldi kiadású albumot akarta négy napra elvinni. Az ügyeletes – mivel a mű nagy értékű, egyetlen példány és nehezen beszerezhető – nem engedélyezte a kölcsönzést. Javasolta, hogy az olvasó a diatárban keressen a szemléltetéshez anyagot. Az olvasó látszólag tudomásul vette az elmondottakat, a könyvet letette a könyvtáros asztalára, és jegyzetelni kezdett. A könyvtáros visszatette helyére az albumot. Fél óra múlva, amint éppen egy másik olvasóval foglalkozott, észrevette, hogy a főiskolai hallgató jegyzetfüzetével és a nagy értékű Bosch-albummal az olvasóterem kijárata felé tart.

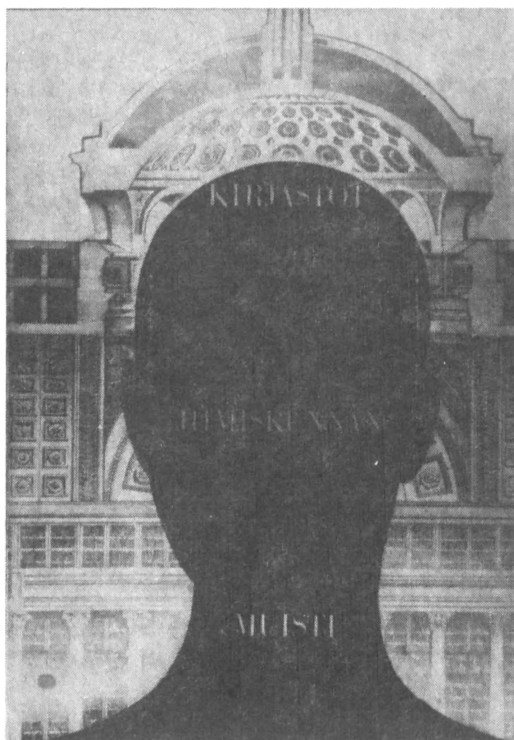
Eddig a történet. Nyilvánvalóan két kérdés merül fel: 1. Mit tesz, hogyan viselkedik, mit mond az illegális kölcsönzést megakadályozni akaró könyvtáros? 2. Hogyan lehetne megelőzni az ilyen és hasonló helyzeteket?

„Jó alkalom” lehet ez a kioktatásra, a fegyelmezésre, a megszegényítésre, de talán érdemes inkább szelíd, netán humoros, ironikus megjegyzés („Úgy látszik, félreértettük egymást”) kíséretében rendezni az ügyet. Ennél is sokkal célszerűbbnek tűnik azonban a megelőzésre figyelni, s azon töprengeni, mi a könyvtár elsődleges feladata. Hátha mégis lehet kölcsö-

nözni – indokolt esetben, rövid határidőre – a kézikönyvtárból is. 3–4 napig ki fogja még keresni ezt a Bosch-albumot? Esetünkben tanárjelölt tart gyerekeknek kedvcsináló, érdeklődést keltő, olvasásra és könyvtárhasználatra is nevelő órát. „Ha megbízható, ha jól ismerjük, akkor kölcsönözhet” – mondják többen. És ha nem régen ismerjük, akkor nem? Meglehetősen szubjektív így a döntés. Az látszik a legésszerűbbnek, amit néhány könyvtár már meg is tett (Esztergom, Nagykanizsa): szervezeti és működési szabályzata rögzíti, „törvényesíti” a kézikönyvek és a folyóiratok kölcsönzését is.

Az áldozat. Nemrégén városunk egyik ismert pedagógusa – írja egy másik helység könyvtárosa – beiratkozott a könyvtárba. Azzal a kéréssel fordult hozzánk, hogy gyermekének, aki orvosnak készül, hozassunk meg egy orvosi szakkönyvet a könyvtárközi kölcsönzés útján. A kért mű hamarosan meg is érkezett. Felhívtuk az olvasó figyelmét a kölcsönzési határidő pontos betartására. A határidő lejárta előtt néhány nappal olvasónk bejött a könyvtárba és előadta a következő történetet: Fia, amikor Szegedről hazautazott, a vonaton elvesztette a táskáját, illetve ellopták tőle. Sajnos, az a könyv is benne volt, amit könyvtárközi kölcsönzéssel kértünk számára és egy másik, amit szintén tőlünk kölcsönzött. A mi könyvünk értékét azonnal kifizette. A másikat nem, mert nem tudtuk, mennyit kell érte fizetnünk. A kölcsönző könyvtárnak leirtuk az esetet, és kértük, hogy írják meg, mi a teendő. A válasz gyorsan megjött, a másolás díját kell kifizetni, oldalanként 5 forintos áron, így a könyv pótlása kb. 3000 forintba kerül a könyvtárnak, illetve az olvasónak. Amikor közöltük az olvasóval a könyv árát, szinte szóhoz sem tudott jutni. Az volt a szerencsénk, hogy a kölcsönző könyvtártól némi türelmi időt kaptunk, hátha előkerül a könyv. A várakozás nem is volt eredménytelen, mert az eltűnt kötet néhány nap múlva megkerült. Az olvasó elnézést és bocsánatot kérve, teljes alázattal hozta be könyvtárunkba a megtalált könyvet. Azóta a történetben szereplő pedagógus elkerüli könyvtárunkat, még az utcán is igyekszik a túloldalra átmenni, ha találkozunk.

Első olvasásra talán problémátlan esetnek látjuk a leírtakat. Valóban, a könyvtáros mintaszerűen járt el, ráadásul a könyv is megkerült. Mi hát a baj? – A túloldalra átvágó pedagógus! Hogyan lehetne az ő rossz érzését, szorongását, lelkiismeret-furdalását megszüntet-



ni, feloldani? Vagy ne is törődünk vele? Jót tesz a könyvtár ügyének, ha a város „ismert pedagógusa” nem keresi, hanem kerüli a könyvtárosokat? Nyilvánvalóan nem egyszerű magánügyről van szó, hanem személyében a fontos közvetítők egyikét veszítettük el. Érdeemes tehát ilyenkor ürügyet keresni (találni) a kapcsolat ismételt felvételére, s a korábbi affért, „félreértést” többé nem emlegetve közvetlen és közvetett módon kifejezésre juttatni, hogy az illető számunkra fontos, és a jövőben is mindig örömmel állunk rendelkezésére.

Az agresszív. A megyei könyvtár olvasóterme, decemberi forgalomban, a szombati ügyelet idején. Az olvasóteremben egy tájékoztató könyvtáros, a kölcsönzőben három, a zenei részlegben egy kolléganő tart ügyeletet.

A forgalom nagy, sok a kérés. Határozott szándékkal (már messziről látni) érkezik az olvasó, egy református pap, aki jó néhányszor járt már a könyvtárban. Kéri a *Vigilia* számait 15 évre visszamenően. A könyvtáros megnézi a folyóirat-elhelyezési nyilvántartást, és ennek alapján igen udvariasan közli: a kért folyóiratok a város távolabbi pontján elhelyezett raktárban találhatóak, emiatt nem tudja őket kézbe

adni, de hétfőn délelőtt 10 órakor a nyitás idején már rendelkezésre állnak a *Vigilia* évfolyamai. A pap felháborodik, a dühtől szinte tajtézkzik, személyes sértésnek veszi a könyvtáros elutasító szavait, kétségbe vonja a könyvtár létjogosultságát (a könyvtárosét is). A kolléganő tapintatosan próbálja „megértésre” bírni a lelkész, megkísérli feltárni a könyvtár elhelyezési, raktározási gondjait. Semmit nem ér vele. Eközben az olvasók csendesen, néhányan azért együttérzően szemlélik a jelenetet.

Végül a pap „oldja meg a helyzetet”. Dühösen kiabálja: „Bezzeg a *Pártélet* az biztosan itt van!” A könyvtáros dermedten, megsemmisülten, tehetetlenül áll vele szemben.

A kiabálás, az agresszív hang kivédhetetlen, az olvasónak természetesen nincs igazi mentése minősíthetetlen magatartására, különösképpen foglalkozása, hivatása miatt. Mi mégis a könyvtáros(ok) oldaláról tegyük fel a kérdést! Valóban megoldhatatlan patthelyzet ez? Tehetetlenek vagyunk?

Sajnos, az agresszió pingpong természetű, az ingerültség, az indulat, az emelt hang többnyire szinte önműködően a másik oldalon is kiváltja a kiabálást, a rendreutasítást, a gorombaságot, az erős érzelmeket. Első lépésként tehát a legbölcsebb ennek elkerülésére törekedni. „Én nem akarok visszaütni! Inkább oldjuk fel a feszült helyzetet!” A megértő szándék, az egyetértés, már maga az együttérző hallgatás is oldani szokta a feszültségeket.

Mit jelent ez ebben a helyzetben? A könyvtáros próbálja beleélni magát az olvasó helyzetébe. Miért is lehet számára olyan fontos ez a folyóirat szombaton? Feltehetően vasárnap szeretné felhasználni. Tehát kutyaszorítóban van. Az olvasószolgálatos gondolja végig, hol lehet egy megyei székhelyen a *Vigiliát* megtalálni? Bizonyára a nagyobb katolikus plébániákon. Vegye csak elő a telefonkönyvet! Ha telefonhívása is kudarcra jut, még mindig felajánlhatná az ottlevő négy könyvtáros közül valaki: ha az olvasó kocsi szerez (saját járművét vagy taxit), akkor most azonnal kiszaladhatnak abba a raktárba stb.

Ha bármilyen módon képesek vagyunk a segítőkészség, a megérteni akarás, az együttérzés kifejezésére, akkor eleve csökkentjük az agresszió, a kiabálás valószínűségét, s a mégis feltörő indulat is sokkalta kezelhetőbbé válik.

A kitiltott. Az „olvasó” a helyi szociális otthon lakója – ez az otthon elmebetegek, öregkorukra szenilisekké váltak gyűjtőhelye. Sétál, nézeget, beszélget. Nem tűnik bolond-

nak, inkább elesettnek. Beiratkozik a könyvtárba, kölcsönözni is szeretne. Próbaképpen egyetlen könyvet adnak neki – visszahozza rendesen, idejében. Hetente többször is bejár, néha csak beszélgetni, máskor kölcsönöz is. Csak a színes képeskönyvek érdeklik. Valószínűleg sokkal fontosabb neki a könyv származása, azaz hogy a könyvtárból való, mint a könyv tartalma. A könyvtárosnőnek a családjáról, a múltjáról beszél. Nem árt senkinek, de néha kicsit idegesítő, az olvasókat is zavarja.

Az egyik nap ebédszünetről visszatérve a könyvtárosokat a takarítónő egy csomag könyvvel fogadja: Az öreg hozta vissza, szó nélkül az asztalra dobta és elrohant.

Délután telefonál a szociális otthon vezetője: Tudomására jutott, hogy egyik ápolója könyveket kölcsönöz. Ez az ember *nem is tud olvasni!* A könyvekre se tud vigyázni, hisz bármelyik társa tönkretreheti azokat.

Azt beszélük, beleszeretett az egyik könyvtárosnőbe. Vigyázzanak vele! Küldjék el, ha odatéved! Ő megtiltotta neki, de ha mégis...

Az öreg többet nem jött a könyvtárba. Ha az utcán a könyvtárosokkal találkozik, elfordítja a fejét. A történet nem ötvenéves! Alig több mint két éve jegyeztem fel...

Egy bizonyos: a szociális otthon vezetője hivatástudattal, emberszeretettel, hozzáértéssel, nagy-nagy empátiával vezetheti a rábizott intézményt (?). De mit tehet a könyvtáros? Szövetséget ajánlhat neki, arcának rezdülése nélkül javasolhatja letét telepítését. Látogatásra invitálhatja az ingerült vezetőt. Vb-ülésen terjeszthet elő javaslatokat az öregek, az ágyhoz, házhoz kötöttek könyvtári ellátása érdekében. Azaz: a megdöbbenés lefegyverző, de tettekre ösztönző is lehet. Mindenki számára nyitottak vagyunk, azok számára is, akiknek a könyvtár csupán arra kell, hogy emberszámba vegyék őket, ahol nem „ketteske” vagy „vén sz...os”, aki már megint rendetlenül hagyta a szobáját, szekrényét, ágát, hanem ember, akinek múltja, s tán még egy rövid ideig jelene is van, ha „az égi és ninivei hatalmak engedik”.

A deviáns. Rendkívüli találkozásaim közül – meséli az egyik megyei könyvtár kiváló olvasószolgálatosa – egy kevésbé szerencsés esetre emlékszem. Napokon keresztül pánikban tartotta népes olvasószolgálati gárdánkat egy szemmel láthatólag elmebeteg férfi, aki egy cédulával üldözte a könyvtárosokat, melyre betűkre nem is hasonlító, olvashatatlan krikszkraksz volt írva. Ezt kéri, mondja, sürgősen. A válaszok: „Elnézést, nem tudom elol-

vasni”, „Ilyen nekünk nincs” stb. Legközelebb igyekeztem „testközelbe” kerülni igényes barátunkkal, meg is szólított. Miután figyelmesen elolvastam céduláját, mosolyogva közöltem: Azonnal hozom, amit kért, bőven van a raktárban. Reakciója pánikszerű menekülés volt, többet nem jött hozzánk. Nem tudom, mi lett vele, s mi lett volna, ha... Az együttérzés, a segítőkészség, a tapintat mellett bizony sok esetben csak a humorérzék segíti a könyvtárost.

De fordítsuk komolyra a szót! Sajnos, társadalmunk egészében, tehát a könyvtárakban is egyre több a rendhagyó, riasztó magatartású egyén, aki hangoskodásával, alkoholos lehelletével félelmet, menekülést s időnként agressziót vált ki környezetéből. A türelmes, megérténi és segíteni akarás párosulhat a könyvtáros éberségével, veszélyérzetének fokozódásával. Jó, ha az egészségügyi és a rendőri szervekkel is kapcsolatot keres a szélsőséges megnyilvánulások esetére.

A gyerekekről

Variációk az agresszióra. Agyonbicomázott, értelmes kislány járt az anyja kíséretében hozzánk a könyvtárba. Tudtuk, a szülők féltve őrzik későn született, egyetlen gyermeküket. Gyakran éreztük, hogy a gyerek helyett a mama dönti el, mit olvasson a kislány. Próbáltunk mi is ajánlani, ez nem mindig volt sikeres. A kis olvasó egyszer felvette *A sehány éves kislány* című felvilágosító, a gyerek születését a fogamzástól a születésig szép hasonlatokkal, színes rajzokkal illusztráló könyvet. Kedvesen mosolygott, amíg olvasta, hiszen pár lap az egész. Ki is kölcsönözte, „mert olyan kedves” mondta, „biztosan így vártak anyukáék is engem, megmutatom anyának”. Ekkor már hatodikos volt a kislány. *Távozása után fél órával dühösen berontott az édesanyja a könyvtárba, hogy kicsoda förmedvényt adtunk gyermeke kezébe.* Szóhoz sem juthattunk, hiába érveltünk azzal, hogy ezt a könyvet 4–5 éveseknek, vagy még kisebbeknek írták. Meg sem hallgatott bennünket. Szerencsére a kislány nagyon értelmes, bár érzékeny lélek, nem történt a gyerek és közöttünk törés. Mi kedvesen fogadtuk, és egy kicsit cinkosok lettünk. Ezután a könyvtárban olvasta el az ilyen témájú könyveket.

Másik eset: Egyszer egy anyuka, akinek a kislánya rendszeresen csak felszólításra hozta vissza a könyvet, bejött a könyvtárba és közölte

velünk, hogy ha még egyszer megengedjük, hogy könyvet vigyen el a kislány, „*agyoncsap bennünket*”. Olyan erélyesen közölte mindezt, hogy szó nélkül tudomásul vettük, és azóta is vigyázunk, mert félünk!

Elegendő talán csak utalnunk az előbbieken leírtakra. Nem a visszavágás, a perpatvar, de az elgondolkodó, tünődő, az okokat megérteni akaró s hűvösen, tárgyyszerűen válaszolni tudó „tartás” itt is a javaslat. „Anyuka, ezekről a dolgokról már az óvodában is tanulnak a gyerekek. Tessék talán fellapozni a VII. osztályos biológia tankönyv naturalista leírását! Egymástól úgyszólván sok ostobaságot és durvaságot hallanak a gyerekek, ez legalább kedves és tartalmas szöveg” stb.

A késedelmi díjról is lehet megnyugtató, és sohasem kioktató szavakat ejteni, illetve érdekes külön egyezséget ajánlani a gyerekeknek: „Kérlek, ne dühítsd fel máskor édesanyádat! Jó lenne, ha felszólítás nélkül is idejében hoznád vissza a mások által várt könyveket!” Vagy az édesanyához fordulva: „Nagyon kellemetlen lehet, hogy mindig felszólítást kapnak, de várjuk meg, amíg a gyerekek is az lesz.”

De nézzünk keményebb eseteket is!

Endrét osztálytársai nem fogadták be maguk közé, sokszor csúfolták. Erre jó okot adott súlyfeleslege és elhanyagolt, piszkos öltözete is. Endre is agresszív volt, verekedett, csúnyán beszélt.

A könyvtárban jól érezte magát, mi is szeretünk, a foglalkozásokon mindig tevékeny volt. Amikor beiratkozott a könyvtárba, éveken keresztül – gondolom, nem véletlenül – csak meséskönyveket kölcsönzött, de kikötötte, hogy király és tündér feltétlenül szerepeljen ezekben a mesékben. Tavaly nyáron (az 5. osztályt végezte) többször piszkosan hozta vissza a könyveket. Eddig nem volt vele ilyen gondunk. Beszéltünk vele, megígérte, vigyáz a könyvekre, mindig kezét mos, mielőtt hozzájuk nyúl, s ha nem tudja megfelelő helyen tárolni, becsomagolja őket. A következő alkalommal megint piszkosan hozta vissza a könyvet. Amikor újból választott, elvettük tőle, becsomagoltuk, csak utána kapta meg a könyveket. Csomagolás közben figyeltem az arcát, de rezzenéstelen maradt. Semmit nem tudtam leolvasni róla. Nem lehetett rájönni, felfogta-e a helyzetet, vagy nem. A mai napig rossz érzéssel gondolok vissza erre az esetre.

Itt talán a könyvtárosi gesztus volt a szükségesnél egy árnyalattal erősebb, amit a kolléganő is érzékelt némiképp. Vajon ha az együttes

csomagolásra tennének legközelebb javaslatot, nem lenne-e több eredménye? Megszégyenítés helyett a segítő kéz kinyújtása!

Más alkalommal történt, hogy ketten nézelődtek a kézikönyvek között. Hangos, nyertő nevetésükre hozzájuk léptem, és azt tapasztaltam, hogy Szilárd, társa hangos derültségére, végigköpködi az *Emberék* című Búvár-szakönyv illusztrációit. Hajlandóságom ellenére nyugodtan és csendesen megkérdeztem tőle, miért csinálja, így kell-e használni, olvasni a könyveket, és ő maga szívesen kézbe venne-e így „megjelölt” könyvet? Melléjük ültem, de minden próbálkozásom hatástalan maradt, vagy egyikük, vagy másikuk kezdte el újra a nevetést.

Úgy döntöttem, hogy míg választ vagy bocsánatkérést nem kapok, nem kölcsönözhetek könyvet. Osztályfőnökük is jónak látta a néhány hetes szüneteltetést, hiszen éreztetni kellett velük, hogy a könyvtárban megengedhetetlen a könyvek rongálása.

Talán 4–6 hét elteltével jelentkezett Szilárd, kérte, hadd kölcsönözzön újra. Erősen fogadkozott, hogy vigyázni fog a könyvekre, sőt az otthoni használat idejére papírral is beborítja őket. Én ezt örömmel helyeseltem, és úgy tettem, mintha már nem is emlékeznék korábbi magatartására. Minden emberi viselkedés rugói között a jól megmagyarázható, racionális elemek mellett szerepel a nem tudatos indítékok sora is.

A gyerekek agresszív magatartása mögött nagy valószínűséggel egy éppen elszenvedett sérelem, megszégyenítés, frusztráció van. Ebben a szélsőséges helyzetben is ilyesmi sejthető. Az okok természetesen kívül esnek a könyvtáros hatókörén, de neki ismét módjában áll a megértés gesztusát gyakorolni: „Nektek most nem könyvtárra, hanem focira, rohangálásra, biciklizésre van szükségetek! Mars gifcók! Majd holnap, ha »kijózanodtok«, ismét szeretettel várlek benneteket!” S holnap már lehet beszélgetni, érdeklődni, mi történt az előző nap. Ki vert meg? Hányas lett a matedolgozat? Miért voltál magadból kifordulva?

A cigány olvasó. Cigány kislány jött a könyvtárba, hozott 1 forintot, szeretne beiratkozni.

Mivel nagyon ápolatlan volt, már előre féltettem a könyveket, amiket kikölcsönöz, ezért azt mondtam neki, hogy csak akkor iratkozhat be a könyvtárba, ha előbb aláírott szülői engedélyt hoz. Ezzel elment. Úgy gondoltam, hogy nem fogják engedni a szülők, s nem jön többé.

Tévedtem. Másnap megint jött. Az engedélyt láthatólag ő írta alá – emiatt megint nem vihett ki könyvet.

Másnap megint jött és megint csak szülői engedély nélkül, illetve a saját aláírásával a papíron, mert a szülő nem engedte a könyvtárba. Mivel annyira szeretett volna olvasni, könyvtárba járni, mégis megszántuk, beírtuk és vihett ki könyveket. Azóta is lelkes olvasó, és idejében, rendszeresen hozza vissza a könyveket. Mi tévedtünk! De, sajnos, ez a ritkább!!

Külön feldolgozást igényelne a foglalkozási módszer ezzel a társadalmi csoporttal. Az előlegezett bizalom milyen jeleivel és mértékével kell és szabad dolgozni tagjai körében? Talán a szeretetteljes következetesség, az emberi méltóságukat mindig tiszteletben tartó jobbitó szándék, amit itt általános elvként hangsúlyozhatunk.

Meglepetés. 14 éves, esztergályos szakmát tanuló fiú esete: Már beiratkozásakor feltűnt rendkívüli félnépsége, szegényes szókincse. Kérdéseimre – mi érdekli? mit szeret olvasni? – válasza a minden nyelven érthető *vállvonogatás* volt. Ennek ellenére megpróbáltam a 740 négyzetméteren elhelyezett állomány rendjét elmagyarázni újdonsült olvasómnak. Ajánlottam neki mesét, romantikus olvasmányt, sci-fit és így tovább. Teljes érdektelenség látszott a fiú arcán. Verset olvas-e? – kérdeztem utolsó reményemmel. Ő verset *nem olvas, hanem ír!* – közölte öntudatosan. Kértem, hozzon nekem néhányat. »Éppen volt nála« néhány. A fiatalember ma a megyei írócsoport »fiatal költők« tagozatának tagja, segítségemmel megfelelő tanácsadókra és támogatókra talált. Sokat olvas, és időnként megjavítja otthonomban »hálából« a vízcsapot.

A bevezetőben emlegetett „másokba vetett hit” idéződik fel ismét bennünk. Hányan és hányszor adományozták ezt a bizalmat a nyilvánvalóan hátrányos helyzetű, félnék, gátlásos gyerekeknek, amíg kisarjadtak benne a költői mag? S adakozó hitek, támogató, bátorító, segíteni akaró szavak és kezek nélkül vajon eljuttott volna idáig? Ki tudja, hányan várnak még a mi bátorításunkra, kinyújtott kezünkre?

Deviáns gyerekek

Lopás. Ketten dolgoztunk egy kerületi könyvtár gyermekrészlegében. Rendszeres olvasónk volt egy nagyon kedves, talpraesett kislány. Szinte mindennap bejött, leült az olvasó-

teremben, olvasgatott, néha még a feladatait is ott készítette el. Egyre otthonosabban érezte magát a könyvtárban, s mi is megbarátkoztunk vele. Együtt készítettük a kiállításokat, ha pedig sokan voltak, segített a könyveket kihordani a polcokra. Belépett a könyvbarát-körbe is. Együtt jártunk múzeumba és kirándulni.

Egyik este nagy meglepetésünkre a napi bevételből hiányzott 10 forint. Gondoltuk, többet adtunk vissza valamelyik pénzváltáskor. Beraktuk a hiányzó pénzt a kasszába. Két nap múlva megint kevesebb volt ott. Pótoltuk, s megállapodtunk abban, hogy ezután jobban vigyázunk a visszaadásokor. Sajnos, mégis ugyanez történt heteken át. Végül elhatároztuk, hogy ki-ki a maga bevételét a zsebébe rakja. Megszűnt a hiány, de a rejtély csak nem oldódott meg. Egyszer kollégánóm a pénzfeladás előkészületét végezte az olvasóteremben, ahol rajta kívül csak kis segítőtársunk tartózkodott. Telefonhoz hívták, majd fogta a pénzt és elindult vele a postára. Ott nagyon meglepődött, amikor közölte vele, hogy 10 forinttal kevesebb a pénz, mint az utalványon jelzett összeg. Gyanakodni kezdtünk, hogy a mi kis kedvencünk a tettes. Gyanúnk, sajnos, beigazolódott, a kislány dézsmálta meg rendszeresen a bevételt. Először csinytevéésre gondoltunk, és félig komolyan, félig viccesen közöltük vele, hogy ez nem játék, többet ne forduljon elő. Ekkor a gyerek letagadta: Ő bizony nem vette el a pénzt – s távozott. Nagyon bántott bennünket a dolog. Azt már tudtuk, hogy ő tette, de ugyan miért? Kapóra jött az osztály könyvtárlátogatása. Beszélgettünk az osztályfőnökével, nem a lopásról, hanem általában a gyerekről. Kíváncsiak voltunk, mi indította őt tettére, mert még nem mondtunk le arról, hogy vele is egy kicsit megbeszéljük, mi vitte a lopásra. Megtudtuk, amit sejtettünk: a kislány nagyon sokat van egyedül. Szülei elfoglalt emberek, akik jó anyagi körülményeket teremtenek a gyerekeknek, de nincs idejük vele beszélgetni, játszani. Érthetetlen viselkedésén, sajnos, nem tudtunk segíteni, mert többet nem jött a könyvtárba.

Az okok, mint látható, a családi körülményekben keresendők. A terápia, a gyógyítás sem lehet a könyvtáros feladata. De a tünetek észlelése, a riasztó jelzések leadása már igenis a mi munkánk része. Ha megértjük, hogy a gyerekkori lopás „önvizsgálat”, súlyos érzelmi hiányok pótlására szolgál, akkor már nem egyszerűen a megfeddés, netán a rendőrségi feljelentés látszik célravezetőnek, hanem az alka-

lomtól, körülményektől függően a szeretet, a törődés „adagjainak” növelését kérjük telefonon, levélben, élőszóban szülőltől, pedagógustól, mert ez a gyerek veszélyben van, s csak idő kérdése – ha semmi nem változik körülötte –, mikor kezd majd csavarogni, inni stb., hogy rosszabbakat egyelőre ne is említsünk.

Az édesalma-képű. Négy nyolcadikos leányzó jó szerelmes könyveket kér: Szerelmem legyen benne, de ne szex, és imádok bogni – mondják egymás szavába vágva. A leányzók Jókaiival távoznak, három elégedetten, de a negyedik kedvetlenül megy mellettük, fitymálva méregeti a Jókait is, a lányokat is. Na, gondolom, jössz te még ide, s akkor majd kifaggatlak. Talán méltóságodon aluli a Jókai? Még végig se gondolom az ügyet, jön vissza, immár egyedül. Hogy a többiek hülyék, először nem akart kölcsönözni, de most már adjak valami öneki valót. Mutogat *egy cédulát, Merle haláltábor-könyvei, Mengeléről valami, Dachau története...* De hát, édes lányom, miért nem mondtad mindjárt, iskolai feladathoz kell, ugye? „Egy frászt” – mondja bűbajosán –, „tetszik tudni, én szadista vagyok, ilyesmiket olvasok, nézegetek, ezekben gyönyörködöm!...” És sorolja, sorolja, mikben „gyönyörködött” eddig – filmek, amelyekben patakokban folyt a vér, könyvek – főleg az SS-ekről! –, hogy miként hatolt be sziszegve a gáz a kamrákba, hogyan kékültek-fulladoztak az áldozatok, hogyan boncolt Mengele eleven embereket... És mindehhez a teljesen normálisnak tűnő kislány, amolyan édesalma-képű, kis szőkeség, csupa mosoly a kis pofája – talán nem lett volna olyan vérfagyasztó az egész, ha csúnya, sánta, kancsal vagy púpos... Csak álltam, bámultam rá. Legyintett, hogy „á, én sem értem meg őt, adjak akkor »valami galaktikát«, abban is sokat szenvednek, ha szelídebben is, mint ő szereti...”

*

Kérem az olvasót, ne reménykedjék, nem ugratás, nem rossz vicc, nem blöff ez a történet. Ez maga a „véres” valóság! Ám nyilvánvalóan a kis szőkeség egyik tudatos, vagy tu-

dattalan célja a meghökkenteni akarás is, ami természetesen sikerült neki. Tehát a könyvtáros leplezetlen megrökönyödése akaratlanul is megerősítette a kislányt: érzékeny lelkű felnőttek körében máskor is sikerre számíthat szokatlan kéréseivel. Ezek a „sikerek” azonban személyiségének nem igazán rokonszenves vonásait erősítik. Vannak tehát esetek (ez is az), amikor nem feltétlenül a legjobb válasz érzelmeink őszinte kinyilvánítása. Szinte látni, hallani vélem az ingerült felcsattanásokat: Mi közünk az ilyesmihez? Csak annyi, hogy velünk, gyerekeink osztálytársaival történik. A felnőtt világ részecskéiként mi is rákényszerülünk az állásfoglalásra. Két dologról érdemes gondolkodnunk: először arról, hogy milyen olvasnivalót ajánlanánk hasonló helyzetben? Nem kecsgetet sikerrel a probléma „szőnyeg alá söprése”, nem segít a humoros könyv, az útleírás, a valami egészen más ajánlása. Talán inkább lehetne reménykedni az igazi műalkotások, a kegyetlen könyvek (*Anna Frank naplója, A legyek ura, Árvácska* stb.) katarzist teremtő erejében. Háttha az élvezet és az iszonyat közeli szomszédok?

Másodszor: kitől kérnénk segítséget, tanácsot? Nyilvánvalóan megint csak a vészcsengő megszólaltatása lehet a feladatunk, s a gyógyításhoz csak szerény adalékként ajánlhatnánk fel a biblioterápia elméletét és gyakorlatát (ha igazán felkészültek volnánk). De csengetnünk kell a nevelési tanácsadónak, az osztályfőnöknek, az iskolaorvosnak, bárkinek, akitől segítséget remélhetünk, mert ez ismét súlyos tünet, amely aligha múlik el magától!

Tőlünk is függ, hogyan alakul az ifjúság, sőt az egész társadalom magatartáskultúrája, türelmi-tűrési szintje, mentálhigiénés jellemzőinek egésze. Mert a könyvtár is egy azon intézmények sorában, amelyek a demokrácia elmélyítését szolgálva inkább támogatnak, mint kioktatnak, inkább segítő kezét nyújtanak – s nem fenyitenek –, inkább biznak az emberek nevelhetőségében, fejlődésük lehetőségében, sikeres és hasznos önmegvalósításukban, mint erőszakos irányításukban.

Nagy Attila

A Könyvtáros egyes számai – tizenkét hónapra visszamenőleg – kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkötől kérhetők.

Ellenpontok a könyvtárépítés témájára

Ez a tanulmány azokat a tervezési és kivitelezési hibákat, szándékos „elhajlásokat” szeretné leltárba venni, amelyek legújabbkori hazai könyvtárépítészetünkben tapasztalhatók, elismerve azt az igazságot, hogy a rossz tapasztalat is tapasztalat, amit ha nem is kell megbecsülni, de ajánlatos feltárni, hogy megismétlődése elkerülhető legyen. A negatív példák összegyűjtése, és az azokat bemutató fényképfelvételek készítése során minden érintett egyetértett a vállalkozás jobbító szándékával, de feltámadt bennük a jogos félelem, hogy könyvtárunk olyan torzító tükörben fog megjelenni, amely csak a rosszat mutatja fel, és nem hangzik el egyetlen jó szó az új épület előnyeiről. A félelem jogosságát el kellett ismerni, ezért az összegyűjtött anyagot nem a helyszínek, hanem az egyes tervezési feladatok szerint csoportosítottam. Olykor kifejezetten kerültem a példák eredetének pontosabb megjelölését, hiszen a helyszín hangsúlyozása amúgy is felesleges. Másrészt viszont értelmetlen tapintatoskodás volna a szakmában közismert könyvtár-épületek nevének eltitkolása.

Telepítés, tömegformálás

Legelső nem szerencsés példának rangja, funkciója alapján a nemzeti könyvtár épülete kínálkozik. Szó szerint *kiemelkedő* jelentőségű téves tervezői szemlélet testesül meg benne. Sietve előre kell bocsátani, hogy a telepítés önmagában nem lett volna elhibázott, ha a kialakított kompromisszumhoz az építők is tartották volna magukat. A palota kiválasztása önmagában nem rossz ötlet, hiszen alig lehet különbséget felfedezni az Akadémia vagy az Egyetemi Könyvtár és a velük egyenrangú családi paloták épületszerkezete között. Csakhogy a királyi vár csak a térkép szerint van a város szívében; megközelítés dolgában arisztokrati-

kusan elzárkózva, a város felett lebeg. Az itt következő idézet azt bizonyítja, hogy a könyvtárosok ebben a kérdésben az első perctől kezdve kifejezték aggályaikat, sőt megoldást is javasoltak, mint utóbb kiderült, eredmény nélkül: „1959 nyarán a Gazdasági Bizottság döntést hozott, hogy a Nemzeti Könyvtár elhelyezését a Vár nyugati szárnyának (ún. F épület) átalakításával kell megoldani... A felsőbb szervek döntése nem teremtett problémátlan helyzetet. Ellenkezőleg... súlyosan esett latba a megközelítés kérdése. Az OSZK felville a Várba azt eredményezheti, hogy elveszti olvasóközönségét... S most lássuk a problémák megoldási lehetőségeit! ad. 1. *Az épület megadja a lehetőséget, hogy a mai felső főbejárat helyett egy új, alsó főbejáratot létesítsünk a Krisztinaváros, ill. a Tabán felől...* Ezzel az új Nemzeti Könyvtár [fő]homlokzata a nyugati oldal lenne. Ezzel a változtatással tökéletesen megfordul a megítélés. Az új Nemzeti Könyvtár a város szívében lesz. Az illetékes szervek minden lényeges kérdésben honorálták az OSZK álláspontját.” (*Sebestyén Géza–Farkas László: Új Nemzeti Könyvtárunk a Várban = Magyar Könyvszemle 1960. 2. sz.*)

Az illetékes szervek elismerték a kifejezésre juttatott igény fontosságát, ám azok, akiknek a határozatot végrehajtaniuk kellett volna – nem. Vétót emeltek. Első megközelítésben tettek ugyan egy halvány kísérletet, de a könyvtárosok által kért új főhomlokzat nem találkozott az építészek vállalkozó kedvével. A város felőli bejáratot ugyanis mindenáron össze akarták kötni a felsővel, hogy a személyforgalmat rátereljék a reprezentatív lépcsőházra. Ennek műszaki feltételeit egy, a fél hegyet átfúró alagút- és aknakombinációval kívánták megteremteni (1. sz. kép). Az illetékesek már negyedszázaddal ezelőtt is túlzottan költségesnek találták ezt az ötletet és elvetették. Mivel a lépcsőház volt a legfontosabb, nem került kidolgozásra az

ésszerű ráfordítással megvalósítható változat sem, amely mellőzte volna a költséges bányászati eljárásokat, táró fúrást, aknamélyítést. A palota nyugati fala a várhegy lába elé épült, házon belül lehetett volna felvezetni a forgalmat a város felőli oldalon közvetlenül az épület minden szintjére. De akkor nem érintette volna okvetlenül minden látogató az egykori főlépcsőházat, csak azok, akik a könyvtár kiállításait látogatják, vagy ügyfélként keresik az irodákban, belső szolgálati helyiségekben dolgozó könyvtárosokat.

Lehetett volna másként. Nem lett volna sem hamisítás, sem túl drága áldozat főhomlokzati értékre emelni a lábazati falak zárt síkját! Az eredeti tagolás, a homlokzat mögött ténylegesen létező helyiségek sora egyébként ma is indokolja az egykori javaslat megvalósítását! Az autóbusz-megállóktól induló lépcsősorral *középületté* válhatott volna, vagy válhat még ezután is a királyi palota.

Az álnok csábító, az egykor reprezentatív térélményt nyújtó főlépcsőház, amely hálójába kerítette a mai tervezők fantáziáját, az épület egészének közlekedési rendszerében csupán kacér kaland: az összesen 38 méternyi belső szintkülönbségek egészéből alig 5,7 méteres emelkedést kínál. De az átépítés során az eredeti pompát – nem tudjuk, hogy esztétikai vagy gazdasági okokból – sivárság váltotta fel.

Ezért a kalandért súlyos árat kell fizetni a belső funkcionális rendben. A nagy olvasóter-

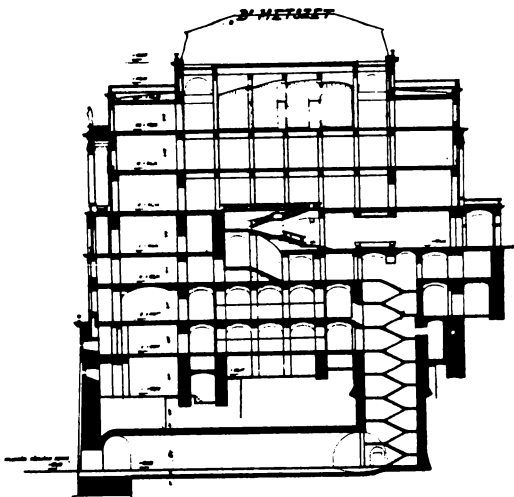
mek szintjére most négy, egymástól rendkívül messze eső ponton érkezhethet a látogató; egy 28 × 28 méteres négyzet négy sarkán – a lépcsőház könyörtelen szimmetriája és nyomasztó terjedelme folytán (2. sz. kép). Az érkező és távozó olvasók forgalmának ellenőrzése felesleges kényszerpályákat tesz szükségessé. Az érkezési pontok közé csak katalógusokat lehetett telepíteni, de ezeket is azzal a hátránnyal, hogy még a közvetlenül szomszédos bibliográfiai olvasóteremből is csak úgy lehet kivinni egy-egy könyvet a tételek behasonlítása végett, ha előbb átесik a szokásos könyvtári adminisztráció procedúráján. Marad tehát a mindent-lemásolás, géppel vagy kézírással, a következő évezredben is – mindezt a főlépcsőház sivár térélménye kárpótól csupán.

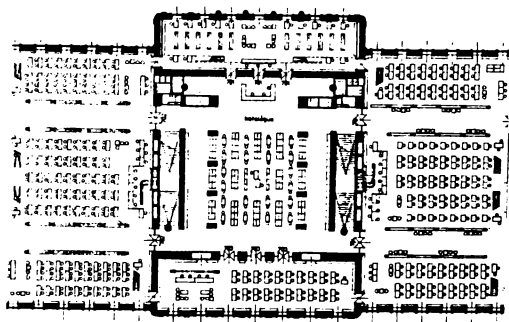
Másodszor a főbejárat megközelítésekor kell „vámot” fizetni. Ennek „megkönnyítésére” nyitottak egy eldugott ajtót az épület és a várfal csatlakozásának zugában. Az ajtó mögött három felvonó röpi a vár látogatóit és dolgozóit az épület derekáig. Azt is, aki ennél házom emelettel lejjebb dolgozik, s aki majd hazainduláskor előbb felfelé kénytelen indulni, hogy végül kijusson az épületből!

Az építészek tehát nemhogy kifejezésre juttatták volna az épület funkcióváltozását, éppen ellenkezőleg: konzerválták az arisztokratikus elzárkózás látványát és rendjét (amely az épület eredeti funkciója idején az akkori „használóknak” nem okozott kényelmetlenséget). Az eredmény szempontjából egyre megy, hogy tudatosan és szándékosan, vagy figyelmetlenségéből nem tettek különbséget a vár többi épületét – múzeumait – szabad idejükben látogató családok és turisták, másrészt a könyvtár naponta használni kényszerülő egyetemi hallgatók között. Az egykori királyi palota megmaradt a kincseket őrző fellegrvár magasában, ahelyett, hogy kímélné a közkincsek munkásainak idejét, erejét. Ha jól értjük az építészet formanyelvén sugalmazott gondolatot, akkor úgy tűnik, hogy a Gazdasági Bizottság nemesen demokratikus szándékának elferdítésével a magyar nép a világ legarisztokratikusabb nemzeti könyvtárát kapta ajándékba!

Más. A következő példánk a másik véglet. Egy aprócska könyvtár, a fővárosi hálózat egyik fiókja. Olyan mint egy jó „pub” (angol kocsmafele). Szinte küszöb nélkül lehet belépni az utcáról. Kirakataival kitarulkozik, hívogat; odabent vendégül lát. Nyáron azonban elviselhetetlen a tartózkodás benne. Födéme és homlokzatai szivacsoként isszák magukba a

1





2

napenergiát. A városépítés itt sem tudott szakítani a régi, rossz gyakorlattal, nem hozta közös fedél alá az amúgy is emeletre száműzött lakásokat és az utcához közvetlenül kötött szolgáltató intézményeket. Pedig, ha már az emberekől elvették a kertes házak kényelmét, akkor legalább a szolgáltatásoknak nem a parkok és labdapályák helyén kellene terpeszkedniök a gazdaságtalan egyszintes beépítéssel! A könyvtár, még ha áraszt is néha némi áhitatot, akkor sem templom, s nincsenek liturgiái kánonok, amelyek kimondanák, hogy felette hálszoba nem létesíthető (3. sz. kép).

Harmadik példánkba egész csokorra való könyvtár tartozik: a kétszintesek. Zalaegerszeg, Szombathely, Kaposvár, Esztergom, Mohács, Jászberény stb. A legszélsőségesebb példa a miskolci egyetemi könyvtár (4. sz. kép), mint a flexibilitás, azaz a változtatható belsőtér-elválasztás iránti igény végletes kielégítése. Mindent alárendeltek az olvasószolgálati tér osztatlan, egy szintre összpontosított megformálásának. Az „egy tér” elv megvalósítását indokolatlanul összekötötték a hatásos, ám drága, nagy fesztávolságú szerkezettel, végző soron pedig a felső szintű telepítéssel. Alul az úgynevezett cellákat: az irodákat, műhelyeket zsúfolták össze. Egyetemi könyvtár esetében ez nem kifogásolható, de ha közművelődési könyvtárakra is kiterjesztik ezt a modellt, elveszítjük azt a népszerűsítő erőt, amit a földszinti telepítésű könyvkiválasztó látványa kínál. Az emeleti terekben véghezvitt statikai bravúr feleslegességét bizonyítja, hogy a nagy osztatlan tereket végül mégis fel kellett szabdalni állványsorokkal. Részben azért, mert a könyveknek egyre nagyobb tömegét

össze kell párosítani a választás egyre nagyobb szabadságával, részben azért, mert az ellenőrzést, a könyvek csonkítás elleni védelmét úgyszemint lehet a mindent látó vagy látni akaró könyvtárosok szemére bízni. Ha nincs ott a könnyen elérhető másológéppark, akkor a kameraerdő sem nyújt védelmet, még kevésbé a közvetlen felügyelet. A nagy fesztávolságoknak hozott áldozat azért is felesleges, mert az olvasók nem a templomhajók lenyűgöző térélményét keresik a könyvtárakban, hanem a meghitt sarkok „zugélményét”. Ezt a carrelek (olvasófülkék) rendkívüli népszerűsége is bizonyítja.

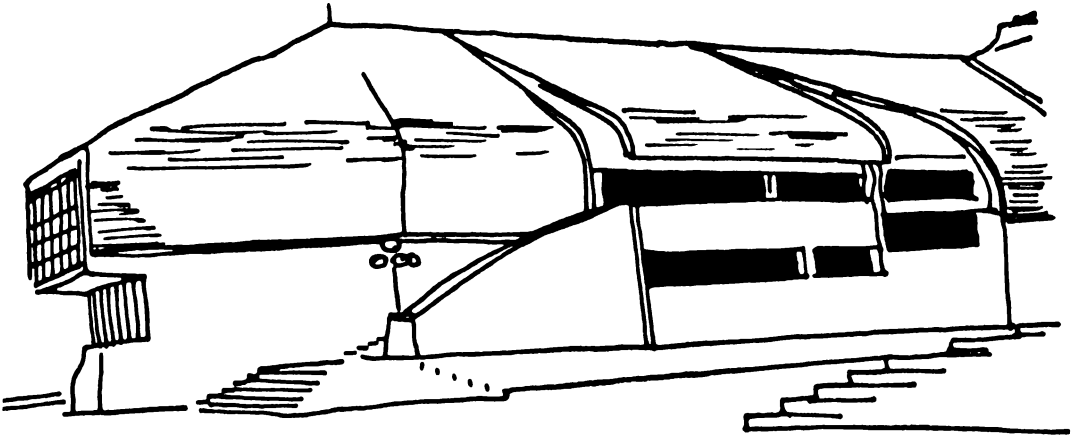
A „first floor és cselédsor” modell keserves következménye továbbá, hogy a könyvtárosok, akik évtizedeken át napi nyolc órát fognak eltölteni az ilyen épületekben, sötét zugokat kaptak az alagsorban.

A térformálásnak ez a divatja a terjedelmes lapostetők miatt költséges hőszigetelést tesz szükségessé. Miskolcon az első nyáron 52 Celsius fokos meleget mértek a jegyzőkönyv szerint, és gumicsővel locsolták, mosták le a napenergiát a lefolyókba (5. sz. kép).

Művelődési házba telepített könyvtár épületszárnya a következő példánk. Ez a könyvtár a szimmetria áldozata. A rendeltetéséből következően ablaktalan moziaterem párja lett a könyvtár. Az ablakok hiányának következményéről a villanyszámla csak azért nem tanúskodhat, mert a tervezők mesterséges fényről sem gondoskodtak ebben az épületben (bővebben is szólunk erről a *világítással* foglalkozó fejezetben).

Homlokzatok, napfény elleni védelem

Nem véletlen, hogy ezt a két témát együtt tárgyaljuk. A homlokzatok alakításának igen fontos tényezője a napsugarak elleni védelem, illetve annak különféle változatai. Nincs semmi más, ami jobban megmozgatná az építészek fantáziáját. A lakóépületek ezrein megtakarított szerkezetek változatos formái sorakoznak a könyvtárak homlokzatain. Sok építész kapva kap az alkalmon, amikor a könyvek öröklétének egyik feltételeként a könyvtáros szóba hozza a káros hatású fénysugarak kizárását. Az építész vágya a markáns architektúra, de e kettő találokozásából csak ritkán születik szerencsés, kölcsönösen kielégítő megoldás. A buktatót az architektonikus megoldások ál-



5

szintje eredetileg teljes egészében könyvtárnak készült. A megnyitóra már irodák kerültek a gyermekkönyvtári részleg helyére. Az ott dolgozó népművelők fellázdak az architektúra ellen, ledobták az örök sötétséget okozó szerkezetet. A könyvtárosok még fegyelmezik magukat egy szerencsésebb változat felszerelésének reményében. A miskolci épület minden szintje fölött körülfutó vasbeton erkély és mellvéd valóban kitűnően hűsít nyáron, az ablaktisztítást is könnyűvé teszi, de „hiányával” a villanyszámla ott is kisebb lenne télen. A nyiregházi lamellák szintén az öröklétre kacsintó architektúra részei. Az igazán szomorú az, hogy mögöttük napfényben fürdenek a könyvvállványok, részben még azok is, amelyek az ablaktól távol vannak!

Külön szót érdemelnek a „fényszűrő”-nek nevezhető változatok. Az ablakok elé-fölé függesztett színezett üvegek jól mutatnak a homlokzatokon. Azokon is, amelyeket már régen nem süt a nap. A Duna-parton van olyan épület, amelyen ez az üveg zöld színű, de ez az épület *nem* könyvtár. A könyvtárosok tudják, hogy nekik is zöldre lenne szükségük – tankönyveik tanítják, hogy legkevésbé ez árt a papírnak –, s ha kérdeznék vagy meghallgatnák őket, ezt a tudásukat nem rejténék véka alá. Mégis lehet találni több példát is a narancsszínű „díszítésre”: mi másnak nevezhetnénk, ha nem rendeltetészerű a szerkezet.

Az üzletportálok, kávéházteraszok fölött azelőtt látható mobil szerkezetek, vásznon előtetők eddig csak egyetlen könyvtáron kaptak helyet. Kitűnő eredményt lehetne elérni a

homlokzatok elé szerelt esslingeni redőnyökkel is – amelyek mozgatása belülről, akár az emeleten is lehetséges –, ha a lemezek zöld színű fényáteresztő anyagból készülének. Ezek azonban az épületeknek nap- és évszakonként változó arcukat kölcsönözik, vagyis nincs meg mindenkor ugyanaz a szín- és formavilág, mint a felsorolt megoldások esetén. Tény az is, hogy mindezek a szerkezetek sűrűbb felújításra szorulnak, mint vasbeton vagy acél anyagú társaik.

A témakör végére kívánkozik a jónak egy igazi ellenpéldája. Szentendrén tetőtől talpig fürdenek a fényben a folyóirat-állványok, napoznak a közismerten rossz anyagú napilapok!

Bejáratok, lépcsők

Úgy vélné az ember, hogy semmi sem lehet egyszerűbb, mint bejáratot nyitni egy épületbe. Ám ez csak akkor igaz, ha azzal a bizonyos józan paraszti ésszel közeledünk a feladathoz, amely parasztházak millióinak bejáratát formálta ki. Ha ezzel az egyszerűséggel az építésszek kulturális létesítményeknél is élnének, sokak szemében a rafinéria gyanújába kerülhetnének. A forgalmas üzletek, irodák számára természetes, hogy az utcával egy szinten helyezkednek el. A kultúra „fogyasztása” azonban szó szerint *emelkedett* színhelyet kíván, így a lépcsőkből akkor is marad legalább 10–15, ha napjainkban egy valamirevaló szellemi műhelynek teremtenek otthont, például egy könyvtárnak. Sajnos nagyon kevesekben tuda-

tosult eddig, hogy a lépcsőnek elsődleges szerepén kívül még egy szerepe van: határ, kerítés, akadály, amellyel a fizikailag ép emberek elzárhatják magukat a mozgásukban korlátozottaktól.

A szegedi Somogyi Könyvtár régi épületébe például nem juthattak be az utóbb említettek. Azt hihetnénk, hogy a 20. század nyolcvanas éveinek közepén átadott új épület új korszakot nyit e tekintetben is. De nem. Legfeljebb azzal vigasztalhatjuk magunkat, hogy a szomszédos sörbár is éppoly elzárt, mint a könyvtár. Csak-hogy aki sörözni akar, az látogathat humánusabb vendéglátó helyeket is. De mit tegyen az, akit a sorsa azzal vert meg, hogy könyvtári szolgáltatásra van igénye, netán szüksége is? A város legjelentősebb könyvtárától nem remélhet segítséget, csak akkor, ha kitanulja és kialakítja, hogy hátulról, a szolgálati bejáraton át beszállhasson a felvonóba. Kevesebb szerencséje lesz annak, aki a mezőgazdasági szakirodalom történetére kíváncsi. Igaz, azért a lépcső-csodáért, amelyet a Vajdahunyad várában talál, nem a mai építészek a felelősek. Korunk embere már csak örökölte a korábbi századok ideálját, s a könyvtáros, ha segíteni akar, postára adja a kért könyveket, mert a lépcső mellé csak teherfelvonót építettek, s ha ezen

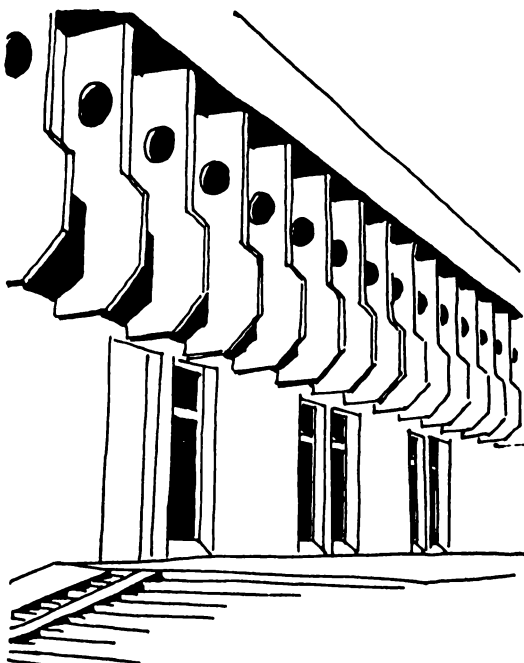
kényszerül közlekedni a mozgáskorlátozott, okkal vélheti magát is tehernek.

A főváros XI. kerületének központját humánus tervezők alakították ki. A dübörgő motorok számára készült utaktól távol, védett sétáló utcáról rámpa vezet az épületek emeletein lévő üzletekhez, a mozihoz, az étteremhez is: így juthatnak fel a gyermekkocsis vagy korlátozott mozgású látogatók. A könyvtár emeleti bejáratát azonban lezárták, a szélfogókat hasznosabb célokra vették igénybe. Az épület közelében 1200 olyan lakás található, amelyből, felvonóval ugyan, de el lehet jutni az épületig lépcső érintése nélkül, ám a kultúra hajlékába a fizikailag korlátozottak nem léphetnek be, pedig éppen nekik nincs más választásuk, mint a kultúra. Számukra a fizikai munka elérhetetlen. S mégis éppen őket zárja ki a könyvtár, a figyelmetlen gazda. Van olyan földszintes könyvtárépület, amelyhez rámpa vezet ugyan, de a végén három lépcsőfok húzódik hat méter szélességben! Ha ennek csak negyed része szintén rámpa lenne! Ez a „megoldás” embertelen.

„*Kapaszkodó*”. Ezt a feliratot nyolc helyen lehet lefényképezni az egyik megyei könyvtárban. Elképzelhető, hogy mennyi előzménye volt, amíg valaki rászánta magát e táblák megrendelésére. Felvonó ugyan van az épületben, de el lehet vele kerülni az első emeletre telepített ellenőrzést, ezért az olvasók csak akkor használhatják, ha a könyvtárosok megszervezik hozzá a külön felügyeletet. Marad a lépcső, amelyet azonban az eredetiség jegyében karfa nélkül álmódott meg a tervező.

Sajátos értelmezésben a földszinti ablakok is a „bejáratok” fogalmába sorolhatók. Kínos gond támadt ugyanis az utóbbi időben a nem hagyományos dokumentumok megjelenése és terjedése következtében. Az elektroakusztikai felszerelések, stúdiók örvendetes szaporodása és minőségének javulása magával hozta a társadalom deviáns rétegeinek a könyvtárra nézve nem szerencsés érdeklődését is. Míg azelőtt a könyvek csak apró lopkodásokra ingerelték a lazább erkölcsű látogatókat, mostanában a sorozatos betörések, az „erős fiúk” felbukkanásai ejtik rémületbe a könyvtárosokat. Léteznek ugyan riasztó és jelző berendezések, de akad velük szemben kétely is elég. Sohasem lehet meggyőződni arról, hogy a betörésre vállalkozóknak nem gazdagabb-e a fantáziájuk az ilyen szerkezetek hatástalánításában, mint a megalkotóknak az elkészítésben. Igazi megnyugtatót mindenkinek csak az kínál, ha sűrű rácsok

6



zárják a nyílásokat. De ma még a legtöbb épület rácsok nélkül készül, s csak utólag kerülnek az ajtókra, ablakokra ezek a szerkezetek – az első vagy az ismétlődő sajnálatos események hatására. E pótlások sajnos barkács-színvonalúak szoktak lenni. Szerencsés lenne, ha a fény és betörés elleni védelem, elsősorban a földszinti ablakokon, közös szerkezetet nyerne már a tervezés alkalmával. Nem fordulhatna elő, amire szintén van példánk: hogy a rácsok miatt az ablakokat nem lehet kinyitni.

Az úgynevezett *securit*-üveg sajnos nem arról híres, hogy biztonságos: nem törhetetlen. (Például a telefonfülke-ajtók 25 százaléka ment tönkre emiatt alig öt év alatt.) Az ilyen ajtók mögé minden könyvtárban rácsot kellene tervezni. Egyszer sem tették meg. A *securit*-üveg egyáltalán nem versenyezhet a hagyományos fakeretes ajtók, ablakok szigetelő képességével. A gyermekekről szóló fejezetben látni fogjuk, hogy a gondosan megtervezett funkcionális rendet kellett feláldozni az ilyen ajtók alkalmatlansága miatt. Nem akarok ötleteket adni, de külön figyelemre érdemes az az architektónikus környezet, amely kifejezetten kedvez a betörni szándékozóknak. A bejáratot sikerült ügyesen elrejtetni, s így a nem kívánatos

elemek az előkészületeket biztonsággal megtervezhetik. A behatolás és a menekülés időigénye másodpercekben mérhető. Ha van is jelzőberendezés, mire a helyszínre érkezik a védelem, hátránya már behozhatatlan.

A *kilincs*. A kilincs és az ajtózárr-kombinációk – középületek esetében – kimentek a divatból. A belső csapóajtók fogantyúit alkalmazzák a külsőkön is. Míg azonban a belső ajtók könnyedén kezelhetők, a külsők nehézkesek, mert azok rugóinak erejét a szél lökéseihez kell méretezni. Egy ilyen rugó nem okoz gondot a fizikai erejének is teljében levő tervezőnek – talán ezért nem gondol a még gyenge gyermekekre és a már gyengülő idősekre. A könyvtárak látogatói esetében viszont nem hanyagolható el épp e két réteg együttes aránya. S ha elriasztja őket a számukra kényelmetlen kényelemtechnika, akkor róluk le kell mondanunk.

Ismertek az automatizált nyílászáró szerkezetek, s az is, hogy aránytalanul drágák. Ebben az esetben azonban indokoltnak érezzük a szélsőséges megoldások közül választani: vagy legyen automata, vagy legyen hagyományos az ajtók mozgatása! (*Folytatjuk*)

Urbán László

Mozgókönyvtár Cegléden

1984. június 6-án *Takács Kálmán*, az Országos Közművelődési Tanács titkára Cegléd város főterén átadta az első olyan autóbusszt, amelyet a székesfehérvári Ikarus gyár sajátosan könyvtári célokra készített. Ezzel hosszú előkészítő munka után új szolgáltatás indult útjára városunkban. Most az előkészítés és a működés első évének tapasztalatait adjuk közre.

Cegléd 40 518 lakosával a huszonötödik a magyar városok sorában, de 244,99 négyzetkilométeres területével a tizenharmadik helyet foglalja el. A lakosság 12 százaléka ma is külterületen él. A tanyáknak a termelésben betöltött szerepe újra megnőtt, emiatt a városba beköltözők száma várhatóan tovább csökken. A város belterülete sűrűn lakott, ezért a központtól távolabb alakultak ki az új lakótelepek, ahol a

kulturális infrastruktúra, miként országosan is, lassabban épül ki.

A városi könyvtár központi épületének lehetőségei korlátozottak – még jelenleg is azokban a helyiségekben működik, ahová 1953-ban költözött. Sajnos, az új könyvtár megépítése már két évtizede várat magára, a helyzetet csupán egy-egy kisebb átalakítás, bővítés enyhítette – átmenetileg.

A városi tanácsnak a könyvtári ellátás fejlesztése során sok gonddal kell megküzdenie, ezért is vállalta a könyvtárral együtt a mozgókönyvtári szolgálat megszervezését. A munkához nagy segítséget nyújtott a külföldi és a hazai szakirodalom és más megyék tapasztalatai. Ezeknek ismeretében igyekeztünk elkerülni azokat a buktatókat, amelyek máshol működés közben merültek fel.

Felkészülés a mozgókönyvtár fogadására. Amikor 1980 elején ismertté vált az a megyei elképzelés, hogy a Cegléd külterületén élők könyvtári ellátását mozgókönyvtárral kellene megoldani, a városi művelődési osztály és a könyvtár felmérést végzett az új szolgáltatás iránt várható lakossági igényekről. Felkerestük azokat a helyeket, amelyek valamilyen szempontból központi szerepet töltenek be az adott városrészben (tsz-üzemrész, tsz-lakótelep, vegyesbolt, iskola, óvoda stb.). Elbeszélgettünk az ott élő emberekkel, gazdasági vezetőkkel, pedagógusokkal, a terület tanácstagjával, népfront-aktivistájával. Segítségükkel képet kaptunk az ott lakók életmódjáról, szabadidei szokásairól. Ennek alapján terveztük meg a mozgókönyvtár megállóhelyeit. A tervet, mint arra később utalni is fogunk, többször módosítottuk.

A háttérintézmény. A városi könyvtár – egyébként is szorító helyiséggondjai miatt – az új feladatot csak azért tudta vállalni, mert a városi tanács a mozgókönyvtári háttér kialakítására alkalmas épületet bocsátott rendelkezésére. A város központjában levő, mintegy 250 négyzetméter alapterületű épületben, a 106 négyzetméteres könyvraktár mellett feldolgozó helyiségek, sokszorosító műhely, férfi–női öltöző, WC, zuhanyozó, továbbá a busz tartozékainak és tartalék alkatrészeinek raktára van. Az épület adottságai több mozgókönyvtár kiszolgálását is lehetővé teszik.

A használhatóság érdekében az épületen jelentős felújítást, átalakítást végeztett el a tanács a ceglédi ágazati GAMESZ irányításával és anyagi támogatásával. Csak néhányat említenek meg a változások közül: korszerűsítették a fűtést (gázt vezettek be), az irodákba melegpadló került, több helyiségben a jobb hőszigetelés érdekében álmennyezetet alakítottak ki. Sor került a villanyhálózat korszerűsítésére, a telefon bevezetésére is, és vagyoni védelmi okokból minden ablakra, ajtóra rácsot szereltek. Ezek az átalakítások mintegy félmillió forintba kerültek. A költségeket tovább növelte a megállóhelyeken a leállósávok kiépítése is.

A megállóhelyek kialakítása. A bibliobusz megállóhelyeit a városi tanács művelődési és a műszaki osztálya, valamint a városi könyvtár már a busz megérkezése előtt másfél évvel kijelölte. Ez lehetővé tette, hogy a kijelölt helyet megfigyelhessük, valóban alkalmas-e, érdemes-e ott megállót kialakítani. Egyik legfontosabb szempontunk az volt, hogy lehetőleg a város külterületén legyen, de olyan

helyen, ahol több száz ember viszonylag kis területen él együtt, pormentes út vezessen oda, és nyíljként lehetőség a leállításra a forgalom biztonságának veszélyeztetése nélkül. Emiatt két helyen leállósáv kiépítésére volt szükség. Minden megállóba jellegzetes tábla került, amely feltünteti a mozgókönyvtár kölcsönzési időpontját is. A táblának ez a része cserélhető az esetleg később szükséges módosítások miatt.

Az állomány. A mozgókönyvtár állományának kialakítása 1983-ban kezdődött meg a Pest Megyei Tanácstól kapott évi 100 ezer forintos beszerzési keretből, illetve 250 ezer forintos egyszeri támogatásból. A könyvtár az érvek és ellenérvek megfontolása után úgy döntött, hogy a mozgókönyvtár állományát különgyűjteményként kezeli. Ezt részben a helyi körülményekből adódó elkülönített raktározás, részben a már említett felmérés alapján várható olvasói igények indokolták. Feltételezéseink szerint (amit a későbbi gyakorlat igazolt is) elsősorban a gyermek- és ifjúsági irodalom, a felnőttek szépirodalma, valamint az alapfokú ismeretterjesztő művek iránti kereslet volt várható. Annak érdekében, hogy valamennyi megállóhelyen megfelelő választék álljon az olvasók rendelkezésére, a művek nagyobb részéből több példányt kellett beszerezni. Természetesen az alapvető tájékoztatási segédletekből jól használható kézikönyvtárt alakítottunk ki.

A szolgálat megkezdésekor 7 ezer, ma már csaknem 14 ezer kötet a mozgókönyvtár állománya, melyből körülbelül 3 ezer kötet helyezhető el a buszon. A könyveken kívül 63-féle periodikum 75 példányban áll az olvasók rendelkezésére. Itt jegyezzük meg, hogy a kézikönyvek és a folyóiratok a központi könyvtár gyakorlatától eltérően kölcsönözhetők.

Természetesen a mozgókönyvtár a városi könyvtár valamennyi szolgáltatását is közvetíti olvasóinak. A különleges könyvigényeket az anyakönyvtárból vagy könyvtárközi kölcsönzés útján elégíti ki, előjegyzéseket vesz fel, rendezvényeket népszerűsít.

A személyzet. A Pest Megyei Tanács gondoskodott két könyvtáros (kölcsönző, feldolgozó), egy gépkocsivezető és egy takarító bérének fedezetéről. A buszon szolgálatot teljesítő könyvtáros és a gépkocsivezető kiválasztásában igyekeztünk körültekintően eljárni, hiszen a rájuk bízott többmillió érték, a feladat újszerűsége jól képzett, kiváló kapcsolatteremtő készséggel bíró munkatársakat kívánt. Annak érdekében, hogy a követelményeknek megfele-

ló személyzetet találjunk, a könyvtárakban megszokott béreknél magasabb fizetést ajánlottunk. A bérek megállapításakor figyelembe vettük a szokatlan munkakörülményeket és a kedvezőtlen munkaidő-beosztást is. A működés egyéves tapasztalatai bebizonyították, hogy a buszon dolgozók, különösen télen, ki vannak téve az időjárás viszontagságainak, ennek megfelelően védőruházattal (csizma, meleg nadrág, anorák stb.) láttuk el őket.

A könyvtárost szabadság, betegség idején a városi könyvtár dolgozói helyettesítik, de a gépkocsivezető helyettesítése nehézségekbe ütközik.

Műszaki háttér. Nagy gondot vett le a vállunkról a helyi Volán Vállalat igazgatója azzal, hogy lehetővé tette a bibliobusz tárolását és műszaki kiszolgálását. A buszt a Volán beállította a vállalat javítási, működtetési rendszerébe, ennek következtében a mozgókönyvtár minden olyan szolgáltatást megkap, amit a vállalati autóbuszok is megkapnak. Így teljes mértékben megoldódott a bibliobusz szakszerű és korszerű kiszolgálása. A mozgókönyvtár a vállalat telephelyén tankolhat. Ennek előnye, hogy egyenletes minőségű, télen dermedésgátlóval ellátott üzemanyagot kap. Folyamatosan elvégzik rajta a szükséges javításokat is. Ha valamilyen műszaki hiba a területen éri a bibliobuszt, a vállalat saját műhelykocsijával a helyszínen végzi el a legfontosabb javításokat. A vállalat engedélyt kért és kapott az Ikarus gyártól arra, hogy Cegléden végezhesse el a garanciális javításokat és a kötelező szervizelést. Az autóbust tehát nem kell Székesfehérvárra vinni, s emiatt kölcsönzési idő sem esik ki. Mindezeket a szolgáltatásokat pénzért végzik, a fedezetet a Pest Megyei Tanács adta. A tárolás a Volán telephelyén, hasonlóan a többi autóbushoz, a szabad ég alatt történik, nem kell érte fizetnünk.

Megnyugtató számunkra, hogy a mozgókönyvtár műszaki kiszolgálását a Volán vállalta el, mert a folyamatos és rendszeres karbantartás várhatóan hozzájárul majd a bibliobusz élettartamának meghosszabbodásához.

A bibliobusz. A bibliobuszt az Országos Közművelődési Tanács által juttatott pénzből a székesfehérvári Ikarus Karosszéria és Járműgyár tervezte és készítette el. A tervezőmunkába bekapcsolódott az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ, a Pest Megyei Tanács VB művelődési osztálya és a ceglédi városi könyv-

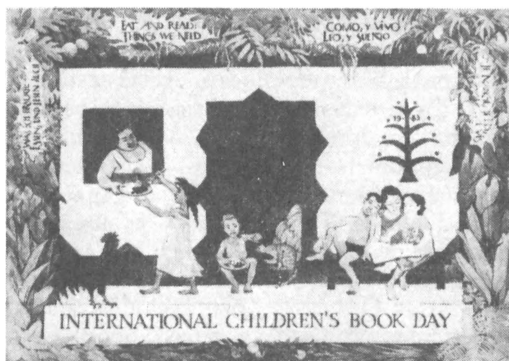
tár is. A nemzetközi és a hazai tapasztalatok alapján a teremkiképzésű belső tér mellett döntöttek. A tervezők jól áttekinthető, a könyvtári funkciókat figyelembe vevő, esztétikus belsőt és külsőt alakítottak ki. A barna alumínium állványokat a busz két hosszanti oldalán helyezték el, a polcok dőlésszöge és a mozgatható könyvtámaszok megakadályozzák, hogy a könyvek menetközben leessenek.

A helybenolvasáshoz, böngészéshez a busz két oldalán, illetve hátul rögzített, kárpitozott padokat helyeztek el, ezekre az olvasók kényelmesen leülhetnek. A látogatók a vezetőfülkén keresztül léphetnek be az ajtóval elválasztott kölcsönzőtérbe, amely mellett közvetlenül ott található a kölcsönzőpult. Ez ugyan esztétikus kivitelű, de kissé széles és magas, emiatt egyrészt akadályozza a kétirányú olvasóforgalmat, másrészt megnehezíti a gyermekek kiszolgálását, akik csak mozgatható fellépőről érik el a pult tetejét. A könyvtáros számára készült elegáns forgófelülte túl nagy méretű, ami akadályozza mozgását. A buszon dolgozók kényelmét egyébként gardrób szekrény, hűtőszekrény, étkezőpult és szekrény szolgálja. A buszba WC-t is beépítettek, folyamatos használatát azonban zavarja a nyugati importból származó szükséges vegyi anyag időnkénti hiánya. Az autóbusz berendezésének további hiányossága, hogy nem építettek be katalógusszekrényt, illetve helyet sem hagytak számára, emiatt az olvasók csak a buszon levő könyvekből válogathatnak, nem tájékozódhatnak a teljes állományról.

Természetes megvilágításról az első, a hátsó és a kölcsönzőpult mögött levő nagy ablak, valamint a tetőablakok gondoskodnak, mesterséges fényt a neoncsöves mennyezetlámpák szolgáltatnak. A könyvtáros munkahelyét asztali lámpa is megvilágítja. A levegőcsere szellőzőberendezéssel, illetve az automatikusan nyitható tetőablakokkal történik.

Télen a mozgókönyvtár utasterének fűtését Sirocco fűtőkészülékkel oldották meg, amely nagy hidegben a kölcsönzőtér hátsó részében sajnos nem ad elegendő meleget.

A világításhoz, a fűtéshez és a szellőzéshez akkumulátor szolgáltatja az áramot, emiatt a buszban a szokásosnál több tápegységet helyeztek el. A nagy áramfelvétel miatt, mivel a busz többet áll, mint megy, s nincs mód menetközben feltölteni, a tervezettől eltérően s főleg az energiaigényes téli időszakban az akkumulátorokat naponta fel kell tölteni. A tervezők az egyenletesebb hőmérséklet érdeké-



ben a külső és belső burkolat közé szigetelő anyagot helyeztek el.

A bibliobuszt rádióval, magnetofonnal és CB-rádióval is ellátták. A CB-rádió, mellyel a könyvtár központi épületével is kapcsolatot lehet teremteni, két fontos feladatot lát el. Egyrészt műszaki hiba vagy bármilyen más probléma esetén segítséget kérhet a busz, másrészt e rádió fontos szerepet tölt be a könyvtári tájékoztatásban is. Ha egy olvasó olyan információt vagy dokumentumot kér, amelyet a buszon levő állománnyal megválaszolni vagy kielégíteni nem lehet, a kérdésre a CB-n keresztül a központi könyvtár válaszol, illetve a keresett dokumentumot az olvasónak félretereszti, s a legközelebbi kölcsönzési időben a busz kiviszi.

Mivel a mozgókönyvtár elsősorban a külterületen élő lakosságot látja el, amely más közművelődési intézményt nem talál a közelben, a szorosán vett könyvtári tevékenység mellett bizonyos közművelődési feladatokat is elvállal. Ezért nagy kár, hogy propagandacélokra felhasználható külső hangosító eszköz, televízió és video-berendezés nem került a mozgókönyvtárba.

Propaganda. Fontosnak tartottuk, hogy a bibliobusz működésének megkezdése előtt a megállóhelyek környékén lakókat minél szélesebb körben tájékoztassuk a mozgókönyvtár pontos megállóhelyéről, kölcsönzési idejéről, szolgáltatásairól. Ennek érdekében grafikussal olyan szimbólumot terveztünk, amely valamennyi propagandaeszközön, sőt a megállóhelyek tábláin is felhívja a figyelmet a bibliobusz szolgáltatásaira. Nagy számban készítettünk matricákat, a megállóhelyeket jelző térképeket, és kölcsönzőhelyenként olyan színes szórólapokat és könyvjelzőket, amelyekről az adott megálló kölcsönzési ideje megtudható.

Ezzel egyidejűleg a *Ceglédi Hírlapban* és a *Ceglédi Műsorkalauzban* is rendszeresen tájékoztattuk a lakosságot az előkészületekről és a mozgókönyvtár működéséről. A legjobb propagandaeszköz azonban maga a bibliobusz. Már külső megjelenésével – elegáns ezüst, sötétkék és világoskék színeivel, nagyméretű felirattal és egy nyitott könyvben elhelyezett város címerrel – önmagában is figyelemfelkeltő hatású, vonzó.

A kezdeti tapasztalatok. A bibliobusz kölcsönzési idejét a már említett igényfelmérés alapján határoztuk meg, és így tűztük ki a megállóhelyek kölcsönzési napját és óráját. Fél év múlva – a tapasztalatok birtokában – néhol módosítottuk a kölcsönzési időt, mert a forgalom egyes helyeken bővítést, más helyeken a kölcsönzési idő csökkentését indokolta. Jelenleg 7 állomáshelyen, a hét 5 napján (keddtől-szombatig) 18 órában kölcsönöz a busz. (Időközben újabb megállóhelyet létesítettünk.) A délelőtti kölcsönzés a gyakorlatban csak szombaton vált be. A hét többi napján 14 és 19 óra között tartózkodik a mozgókönyvtár a megállóhelyeken. Valamennyi kölcsönzőhelyet minden héten azonos időpontban keresi fel, hogy az olvasók könnyen megjegyezhesék a buszkönyvtár nyitvatartását.

A forgalmi adatok elemzését ma még nem tudjuk úgy elvégezni, hogy messzemenő következtetéseket vonhatnánk le belőlük, mivel a bibliobuszt csak 1984 júliusától működik, s így statisztikai szempontból teljes év nincsen még mögöttünk. 1984. december 31-ig 528 olvasó iratkozott be, akik közül 309 a 14 éven aluli. 1985. I. félévében 559 volt a beiratkozottak száma, közülük 314 a 14 évesnél fiatalabb.

A mozgókönyvtár látogatóinak száma 1984 második félévében 6334, 1985. I. félévében 5002 volt, a kölcsönzött kötetek száma ugyanekkor 17 520, illetve 15 689 kötet. 1985-ben 663 látogató 2027 folyóiratot kölcsönzött. A csonka évek tapasztalatából túlzott következtetéseket nem merünk levonni, annyi azonban bizonyos, hogy a kezdeti forgalmi adatok reményt kelteket. Olyan embereket sikerült a mozgókönyvtár olvasóinak megnyerni, akik ez ideig kevés kivételtől eltekintve nem jártak könyvtárba. A bibliobusz erényének és előnyének látjuk, hogy a könyvtári szolgáltatásokat magasabb színvonalon képes nyújtani, mint a tanyai letétek, külterületi iskolai könyvtárak. Gazdag és friss könyvvállományával szinte városi ellátást ad. A használóknak a szakképzetlen, társadalmi munkában vagy csekély tiszte-

letdíjért dolgozó könyvtáros helyett jól képzett könyvtáros nyújthat sokoldalú tájékoztatást. Ezáltal csökkennek a külterületen élők művelődési hátrányai, lehetőség nyílik a tanulók számára könyv- és könyvtárhasználati órák megtartására, egyszóval a mozgókönyvtár olvasói részesévé válhatnak a városi könyvtári ellátásnak.

Tanulságok. A mozgókönyvtári szolgálat bevezetése előtt fontos az igények alapos, körültekintő felmérése, a megállóhelyek gondos kiválasztása és a funkciónak megfelelő előkészítése. Szükség van elegendő alapterületű háttérintézmény kialakítására, az állomány kellő időben történő beszerzésére és folyamatos gyarapítására előre kidolgozott szempontok szerint. Jó, ha a személyzet már az előkészítés időszakában megkezdi tevékenységét: a könyvtáros az állomány feldolgozását, feltárását; a gépkocsivezető pedig részt vesz a műszaki háttér kialakításában.

A későbbi zavartalan működtetés sarkalatos pontja a megbízható műszaki háttér megteremtése, mert tapasztalatunk szerint ez a mozgókönyvtári szolgáltatás Achilles-sarka. A fenntartói jóindulat, az anyagi segítség, a

könyvtárosok szakmai hozzáértése, lelkesége bármilyen akadályt, gondot elháríthat, kivéve, ha a műszaki háttér nincs megalapozva, s ha nincs olyan bázis, amely ezt a feladatot szakszerűen, gondosan megoldja. Mindezen munka – a gondolattól a megvalósulásig – nem lett volna elvégezhető a Pest Megyei Tanács és a Ceglédi Városi Tanács erkölcsi és anyagi támogatása nélkül.

A szolgáltatás létrehozásához elengedhetetlen volt az Országos Közművelődési Tanács anyagi hozzájárulása és az a tény, hogy az Ikarus gyár egyedi tervezéssel korszerű, a könyvtári szakmai követelményeket figyelembe vevő autóbust épített meg. Örömmünkre szolgál, hogy a gyár tervezői az újabb bibliobuszok elkészítésénél figyelembe veszik azokat a változtatási javaslatokat, amelyeket a működtetés tapasztalatai alapján kértünk.

Úgy érezzük, sikerült felkészülnünk a mozgókönyvtári szolgáltatás bevezetésére, s mindannyian, akik ezért az ügyért dolgoztunk, azt reméljük, hogy a befektetett munka meghozza gyümölcsét.

**Kányi Andrásné
Biczák Péter**

Lapozgató

A pedagógus pályakutatás válogatott bibliográfiáját adta ki kéziratként kutatási zárójelentéseinek sorában az Országos Pedagógiai Intézet. *Csernus László* összeállítása a bibliográfia első felében a pedagógiai műhelyekben folyó 77 kutatási témáról és a munkálatok eddigi eredményeiről tájékoztat öt fejezetben: ezek közül az első olyan, szervezési-szervezeti kérdésekkel foglalkozó kutatásokról ad hírt, mint például a felsőoktatási intézmények területi elhelyezkedése, vonzáskörzete, a felvételi eljárás, a tanulók továbbtanulási szándékára és alkalmasságára irányuló vizsgálatok; a második a pedagógusképzéssel, a harmadik a továbbképzés korszerűsítésével, a negyedik a pályakezdő pedagógusok beilleszkedésével, az ötödik a nevelők személyiségével, magatartásával, helyzetével összefüggő kutatási témákat veszi számba. Mindegyik leírás a kutatási téma megjelölésén kívül részletesen ismerteti tárgyát, a kutatás célját, megjelöli az alkalma-

zott módszereket és megnevezi az intézményt, amelynek keretében a kutatás folyik. A kiadvány második felében 607 tétel, annotációk nélküli irodalomjegyzék szól az első részben említett kutatási témákhoz kapcsolódó különféle kérdésekről, például ilyenekről: a pedagógus a társadalomban, a pedagógusképzés, pedagógusok a pálya kezdetén, a pedagógusok élet- és munkakörülményei. Az összeállítás névmutató és a feldolgozott periodikumok jegyzéke zárja. (1985. 143 l. Soksz.)

A Kisgrafika, a Kisgrafika Barátok Körének értesítője 1985. évi 2. számában *A Könyvtáros galériája – avagy egy közhasznú kislexikon lehetőségei* címmel megemlékezik lapunk állandó grafikai rovatáról. A cikk írója, *Arató Antal* közli annak a 96 művésznek a névsorát is, akiket a rovat az 1977. évi 5. számtól kezdve az 1985. évi 6. számig bemutatott.

Miért?

A *Könyvtáros* szerkesztőségének ifjú kézbesítője (tavaly érettségizett, de első nekirugaszkodásra nem vették fel a „Közgáz”-ra) szeret olvasni. Az ősz elején fel is ment a budai Várba, és annak rendje-módja szerint beiratkozott az Országos Széchényi Könyvtárba. Megilletődve ballagott fel a márványlépcsőkön, de az olvasóteremben a sok könyvtől körülvéve hamar otthon érezte magát. Ettől kezdve rendszeresen látogatta a könyvtárat, és fünek-fának dicsekedett, milyen jól lehet ott olvasgatni, egy-egy őt izgató kérdésre feleletet kapni a polcokon sorakozó kézikönyvekből.

Örömét, felfedezését persze meg akarta osztani ismerőseivel is. Egy szép napon harmadikos gimnazista barátját rábeszélte, menjenek fel együtt a könyvtárba. Egész úton be nem állt a szája: így a könyvtár, úgy a könyvtár, s milyen jó lesz együtt böngészni a tudós műveket. Bennfentesként irányította barátját a beiratkozó pulthoz. Belelapozva a fiú személyi igazolványába a pultnál ülők sajnálkozva közölték, hogy mivel még nincs tizenhét éves, nem iratkozhat be. A két ifjú meghökkent, de győzködni próbálta a két jóindulatúnak látszó hölgyet; legalább most az egyszer tegyenek kivételt. Ők azonban tartották magukat az utasításhoz.

„Miért?” – kérdezte a két fiú. „Mert nem felelős a tetteiért” – volt a válasz. „Itt pótolhatatlan muzeális értékek vannak” – tették hozzá magyarázólag. A két legény leforrázva elkullogott, s azóta az ifjú kézbesítő se tette be a lábát a könyvtárba.

Miért? Ismételjük a két fiú kérdését. Miért kell félni egy tizenhetedik éves, érdeklődő gimnazistától a Nemzeti Könyvtár joggal óvott értékeit, mikor az olvasószolgálatban dolgozó könyvtárosokon kívül cerberusok hada (teremfelügyelők, portások, fegyveres őrök) vigyázza – és jó, hogy vigyázza – a könyvtár

állományát. Az pedig nem áll, hogy a fiatalok nem vonható felelősségre, hiszen a könyvtárakban minden nagykorúságot el nem ért gyermek és ifjú szüleivel (eltartóival) aláíratnak egy nyilatkozatot, amelynek értelmében anyagi és erkölcsi felelősséget vállalnak gyermekükért (eltartottukért). (Egyébként a fiatalok is felelősségre vonható. Ha nem így lenne, nem lenne olyan zsúfolt Aszód és Tököl.) Vagy talán a tudományos kutatás pozícióit óvják a tizenhét évesen aluliaktól? Konganak az ürességtől a nagyolvasók. A Múzeum körüli épületben még úgy-ahogy elfogadható volt a korlátozás, de itt a Várban sürgősen revízió alá kellene venni ezt a gyakorlatot... Nem elfogadható érv, hogy a kiskorúaknak ott vannak a közművelődési könyvtárak. Higgyük el, hogy a fiataloknak kellő okuk van arra, ha a Nemzeti Könyvtárat akarják használni. A hitetlenkedés helyett inkább a különféle könyvtár típusok „rendelteszerű” használatát, a katalógusokban való keresést kellene nekik megtanítani, ha az iskolai könyvtárban még nem sajátították el ezeket az ismereteket. Nem esik le az aranygyűrű az olvasószolgálatosok ujjáról.

★

Félreértés ne essék! Nem azért emelek szót, hogy a Nemzeti Könyvtárat alakítsák át városi gyermekkönyvtárrá. De a teljes elzárkózás nem szül jó vért. Jogos igényük a középiskolás diákoknak, szakmunkástanulóknak, hogy beiratkozhatnak a Széchényi Könyvtárba, használhassák a nagy olvasótermeiket. Az olvasószolgálatban dolgozók pedig fokozottan ügyeljenek rájuk, de ne a tiltás legyen a fokozott figyelmük módszere, hanem a segítség.

B. L.

Használói szokások a Vas megyei könyvtárakban

Vas megye aprófalvas településszerkezetéből következően a körzetesítés óta a községek jelentős részében nincs iskola. A pedagógusok többsége valamelyik nagytelepülés vonzáskörzetében él, ezért megvizsgáltunk öt B és négy C típusú könyvtárat: mit tud nyújtani a pedagógusok irodalomellátása érdekében? Hat B típusú könyvtárunk lévén, tájékozódásunk majdnem az egész megyéről képet ad; Kőszeg és Szombathely – valamint vonzáskörzetük – kivételével számba vettük a gyűjteményeket. Hangsúlyozom: közművelődési könyvtári szempontok szerint vizsgáltuk a könyvtárak állományát, tehát nem iskolai könyvtári funkciókat kértünk számon tőlük. Arra voltunk kíváncsiak, milyen jellegű információkhoz jutnak hozzá a pedagógusok a közművelődési könyvtárakban, és ezeket milyen dokumentumok hordozzák.

**Elmélet és gyakorlat
az állománygyarapításban**

A gyűjtemény elemzése során abból indulunk ki, milyen szint elérését tűzük ki a könyvtárak önmaguknak: gyűjtőköri szabályzatuk miként határozza meg a pedagógusok irodalommal való ellátását. Nos, a szabályzatok különbözőképpen térnek ki a szakterület gyűjtési szempontjaira.

A gyűjtéssel kapcsolatos feladatokat a *vasvári* gyűjtőköri szabályzat körütekintően határozza meg: a tankönyvek, tanári kézikönyvek kivételével megvásárolják a pedagógiai jellegű műveket. A könyvtár tudatosan magára vállalja a közép- és általános iskolai könyvtár feladatainak egy részét. A *szentgotthárdi* könyvtár gyűjtőköri szabályzatának szöveges indokolása nem foglalkozik a pedagógiai irodalom beszer-

zésével, a részletes gyűjtési utasítás kódjai a többi tudományágéhoz hasonló gyarapítást irányoznak elő. A *cellőmölki* városi könyvtár gyűjtőköri szabályzata szerint a pedagógiai irodalom minden területéről igyekeznek beszerezni a dokumentumokat, beleértve az oktatási módszerekkel és eljárásokkal foglalkozó munkák csoportját is. A *sárvári* könyvtár gyűjtőköri szabályzata rögzíti, hogy a módszertani kiadványokat is megvásárolják, ideértve a tankönyveket és a tanári kézikönyveket. Gyakorlatilag a könyvkereskedelmi forgalomba kerülő pedagógiai irodalom teljes beszerzésére törek-szenek. Végül a *kőrmendi* városi könyvtár szabályzata szerint az oktatók és a tanulók igényeit is igyekeznek kielégíteni, elsősorban a saját állományuk alapján, de számításba veszik a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségeit is.

A B típusú könyvtáraknál van némi eltérés a gyűjtőköri elhatárolás és a tényleges gyarapítás között, mert a könyvtárak egy része a rögzítettnél nagyobbra terjeszti ki a beszerzendő dokumentumok körét – ez azonban csak kismértékű gyűjteményi egyenletlenséghez vezet. A pontos gyűjtőköri elhatárolás hiánya a C típusú könyvtárak állománygyarapítása során okoz nagyobb gondokat. A hetvenes évek közepén – a hálózati központ javaslata alapján – készült gyűjtőköri szabályzatok a pedagógiai irodalom gyűjtésében a következő területek gyarapítását jelölik meg: általános pedagógiai kézikönyvek vagy a pedagógia fő területeinek összefoglaló jellegű könyvei; a szülők számára készült nevelési tanácsadók; pályaválasztási tanácsadók. Ezzel szemben az állománygyarapítási gyakorlat azt mutatja, hogy a pedagógia részterületeinek jelenségeivel, oktatási, iskolaszociológiai gondokkal kapcsolatos műveket is beszereznek a könyvtárak. (Például: *Hátrányos helyzetű kisiskolások: Feladatsorok a nyelv-*

vi-irodalmi kommunikációs kísérleti gyakorlatból, illetve Bánréti Zoltán: Gyermek és anyanyelv. Anyanyelvi nevelési kísérlet a 4. és 5. osztályban.)

Következetlen gyarapításhoz vezet az a gyakorlat, hogy a könyvtárak igyekeznek ellátni a pedagógusokat, az ellátás szintjét azonban nem határozzák meg, ezáltal a C típusú könyvtárak pedagógiai jellegű gyűjteménye alkalomszerűen összeállítottak tűnik.

A B típusú könyvtáraktól négyfajta funkció ellátását várja el *Futala Tibor* a könyvtáros-egyesület 1982-es évkönyvében *A pedagógusok információellátása és a könyvtárak* címmel megjelent cikkében; mi is ennek alapján vettük számba a gyűjtemények teljesítőkéességét:

1. Jussanak hozzá a *tanügyigazgatási információk* nyilvánosságnak szánt részéhez, mégpedig oly módon, hogy az oktatásügy – kissé túlszabályozott – rendlethalmazai között el tudjanak igazodni. 2. Vásárolják meg rendszeresen a *módszertani, tantárgymódszertani, pedagógiai, pszichológiai* kiadványokat. 3. Szereznek be a művek azon csoportját, amellyel a *pedagógusok szert tehetnek arra a tájékozottságra, amivel a gyerekek is rendelkeznek*. 4. Tegyük lehetővé a pedagógusok számára *tanult szakjukra vonatkozó tájékozottságuk szinten tartását, illetve tudományági ismereteik továbbfejlesztését*.

Eltérések és hasonlóságok a gyarapítási elvekben

A gyűjtemények áttekintése alapján megállapíthatjuk, hogy a B típusú könyvtárak pedagógusolvasói jól el vannak látva pedagógiai-pszichológiai irodalommal, azokkal a művekkel, amelyekhez a tanulók hozzáférhetnek, és a pedagógusok általános műveltségét szinten tarthatják.

A *tanügyigazgatási információk* említett részéhez több dokumentumfajta segítségével jutnak el a pedagógusok; a kurrens információkhoz folyamatosan a hivatalos közlönyökből, ezeket a könyvtárak meg is őrzik. Valamennyi könyvtárban megtalálható az általános iskolai tanterv és az óvodai nevelés programja, mint a legalapvetőbb útbaigazításokat adó dokumentumok. Nem tartalmazzák azonban a gyűjtemények a gimnáziumi és a szakmunkásképző intézeti tanterveket, a szabályzatok közül hiányoljuk az általános és középiskolai rendtartásokat. A periodikumok és tantervek

mellett átfogó rendeletgyűjtemények (*Az oktatásügyi igazgatás kézikönyve*) és egy-egy réteg oktatását szabályozó gyűjtemények beszerzésére is gondot fordítanak. Valamennyi könyvtár vásárolja a felvételi tájékoztatókat, a nyelvvizsga-szabályzatokat, a pályázati felhívásokat külföldi ösztöndíjra stb. Az állomány frissen tartása érdekében annyit tehetnek a könyvtárak – a folyamatos (és alkalmanként gyors) beszerzésen kívül –, hogy az éppen érvényben levő információkat tartalmazó kiadványokat őrzik meg a gyűjteményben.

A dokumentumok második nagy csoportja a *módszertani, tantárgymódszertani, pedagógiai, pszichológiai* kiadványokból áll. Ezek beszerzésében nagyobb eltérések mutatkoznak a B típusú könyvtárak gyarapítási gyakorlatában, mint az előbbi dokumentumfajta esetében. Annál is inkább, mert a művek egy része nem tartozik a közművelődési könyvtárak gyűjtőkörébe. A középfokú ellátást nyújtó könyvtárak állománya azonban azt mutatja, hogy az ilyen jellegű állományrészek bármely általános vagy középiskolai könyvtár becsületeére válnának. Megvásárolják a könyvtárak az általános pedagógiai és pszichológiai kiadványokat, kézikönyveket, a pedagógia és a pszichológia egyes részterületeinek (oktatáselmélet, neveléselemélet, gyógypedagógia, kísérleti pszichológia stb.) összefoglaló kézikönyveit.

A pedagógiai kiadványok (elsősorban azokat a könyveket soroltuk ide, amelyek a pedagógusok általános pedagógiai kulturáltsági szintjét emelik) valamennyi B típusú könyvtárban hozzáférhetők (például *Gádorné Donáth Blanka: A tanár-diák kapcsolatról*).

A tantárgymódszertani kiadványok megvásárlása tekintetében már nagyobb változatoságot mutatnak a könyvgyűjtemények. Azokat a műveket, amelyeket a pedagógusok nagyobb csoportja tud használni (például *Füle Sándor: Nevelőmunka az általános iskolai napközi otthonokban*), mindegyik könyvtár megvásárolja. Azokat a kiadványokat, amelyeket kifejezetten egy-egy tantárgy tanításának segítésére szerkesztettek, rendszeresen megvásárolja a sárvári és a körmendi könyvtár, a többiek csak esetlegesen (például *Tóth Aurél: Készítsd el magad! Mozgatható eszközök általános iskolai tanulók és tanárok számára*).

A folyamatos tantárgymódszertani segítségnyújtást a pedagógiai lapok figyelemmel kísérése teszi lehetővé. Az általános pedagógiai periodikumok valamennyi könyvtárban hozzáférhetők, a nagyobb B típusú könyvtárakban

a tantárgypedagógiai lapok teljes körét is megtalálják a pedagógusok. A két kisebb középfokú könyvtárban a tantárgymódszertani információkat hordozó kiadványok beszerzése nincs egyensúlyban. Ha könyv alakú a módszertani kiadvány, megvásárolják, a folyóiratokra viszont nem fizetnek elő. Ennek magyarázata nyilvánvaló: a területen működő iskolai könyvtáraknak nincs lehetőségük arra, hogy beszerezzék a pedagógusok napi felkészüléséhez szükséges könyvanyagot – ezt a vasvári gyűjtőköri szabályzat meg is fogalmazza –, maga az iskola viszont előfizeti a pedagógiai (közűk a tantárgypedagógiai) folyóiratokat. Ezek megőrzése ugyan nem megoldott, mégis luxus lenne egy ötezer lelkes településen ugyanazokat a pedagógiai folyóiratokat kétszer előfizetni.

A kiadványoknak még szűkebb csoportját alkotják a tanári kézikönyvek. Celldömölkön csak azokat vásárolják meg, amelyek nagyobb igénybevételre számíthatnak. Vasváron a gyűjtőköri szabályzat sem írja elő beszerzésüket, Körmenten és Sárváron teljességre törekvően gyűjtik. Ennél a kiadványtípusnál fordul elő leggyakrabban, hogy a régi tantervhez készült – következőképpen elavult – kézikönyvek találhatók az állományban.

Iskolai tankönyveket Sárváron és Körmenten gyűjtenek: sok munkát ad az új tankönyvek figyelemmel kísérése, a friss kiadások beszerzése. Egyébként más jellegű módszertani kiadványokat is tartalmaznak a könyvtári állományok. Nagy gondot fordítanak a könyvtárak a pályaválasztás irodalmának beszerzésére. E dokumentumok egy része a felnőtt részlegben található, más részük (elsősorban a kifejezetten gyermekek számára íródott) a gyermek részlegben. A pedagógusoknak elsősorban a felnőtt részlegben található dokumentumok tűnnek a szemükbe, bár a gyermekkönyvtárat is korlátozás nélkül használhatják.

Valamennyi B típusú könyvtár teljességre törekvően gyűjti a szülők nevelési tevékenységét segítő műveket (*Ranschburg*-kötetek, *Minerva családi könyvek* stb.). Ezt az irodalmat a pedagógusoknak is ismerniük kell.

Ugyancsak rendszeresen vásárolják a könyvtárak az oktatás, az iskolaügy múltjával és jövőjével foglalkozó (az utóbbi másfél évtizedben megszorodó) műveket. A történeti áttekintést adó kiadványokat elsősorban a kutatómunkát is végző pedagógusok tudják használni, de a problémafelvető, esszéisztikus művek más olvasói rétegek érdeklődésére is számot

tarthatnak (például *Az ezredforduló iskolája, Oktatási módszerünkről. Vélemények, viták.*).

Szakkibliográfiák

Az eddigiekben azt vizsgáltuk, mi van meg a könyvtárakban a pedagógiai irodalomból, az információhoz jutás lehetőségének feltérképezése céljából azonban azt is áttekinthettük, mi található meg a könyvtárakban az ide vonatkozó *bibliográfiákból*. A tudományág bizonyos tekintetben jó helyzetben van, hiszen mind a magyar, mind a külföldi irodalomról van kurrens bibliográfia. A részterületeket átfogó – retrospektív – bibliográfiákkal azonban kevésbé van ellátva.

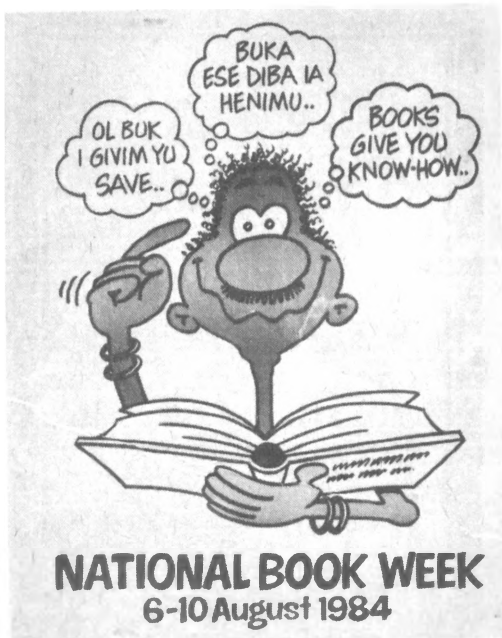
A vizsgált B típusú könyvtárak mindegyikében megtalálható a *Magyar Pedagógiai Információ*, tehát az idegen nyelvek ismerete nélkül használható információk eljutnak a pedagógusokhoz. (A többéves anyag alapján bizonyos fókú retrospektív tájékoztatásra is lehetőségük nyílik, bár ez sok többletmunkával jár.) A külföldi irodalomról való tájékoztatás lehetőségét is fontosnak tartják a nagyobb B típusú könyvtárak. A retrospektív bibliográfiák beszerzése nehézkes: a közművelődési könyvtári kiadványokról a debreceni megyei könyvtár által vezetett negyedéves jegyzék, a *Könyvtári kiadványok a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtárba beérkezett köteleespéldányok alapján*, *A magyar könyvtárak bibliográfiai tervéi* (OSZK KMK) vagy más (esetlegesebb) híradás alapján rendelhetik meg őket. Az utóbbi években a jegyzékre került, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum által készített bibliográfiák hiánytalanul megtalálhatók a könyvtári gyűjteményekben. Az OPKM régebbi vagy az Országos Oktatástechnikai Központ, illetve a nagyobb közművelődési könyvtárak pedagógiai tárgyú ajánló bibliográfiáit rendszeresen csak a sárvári könyvtár vásárolja meg. A szükség is erre kényszeríti őket, mert saját – vagy a hálózati központtól másolatban kért – irodalomkutatósaik nagy része pedagógiai tárgyú.

A B típusú könyvtáraknak nagyobb gondot kellene fordítaniuk a korábban megjelent, de kapható és a jövőben megvásárolható retrospektív bibliográfiák folyamatos beszerzésére!

A Futala Tibor által megállapított további két csoportba tartozó állományrészeket (a gyerekek által is megszerzhető információkat hordozó dokumentumok és a választott szakpárosítás ismeretanyagának szintentartásához,

illetve a továbbképzéshez szükséges kiadványok) nem vizsgáltuk külön. Egyrészt, mert a B típusú könyvtárak gyermekrészlegeit a pedagógusok ugyanolyan kötetlenül használhatják, mint a tanulók, a C típusú könyvtárakban pedig nem is külön egység a gyermekrészleg. Másrészt a B típusú könyvtárak állománya, a hálózatban elfoglalt helye, a tájékoztató könyvtárosok növekvő felkészültsége lehetővé teszi pedagógusok számára (is) a tudományos továbbképzést.

Azt, hogy a könyvtáraknak az említett dokumentumokkal és bibliográfiákkal való ellátottságát ilyen részletesen vettük számba (középfokú ellátást nyújtó könyvtárakról lévén szó, nem számoltunk a nem hagyományos technológiával készült információhordozók, a mágnesszalagok és az online adatbázisok kapcsolódási pontjaival), az a feltételezésünk indokolta, hogy a pedagógusok információigénye – közvetkezésképpen irodalomhasználata – jóval alatta marad a B típusú könyvtárak kínálatának. Arra nem vállalkozhattunk, hogy a vizsgált könyvtárak vonzáskörzetében levő iskolai könyvtárak állapotát áttekintsük, illetve a pedagógiai magánkönyvtárak információs lehetőségeit számításba vegyük. (Ebben a tekintetben *Arató Ferenc* és *Károlyi Ágnes* vizsgálatainak érvényességét fogadjuk el, amelyeket *Futala Tibor* is idéz az említett cikkében.)



A pedagógusok könyvtárhasználata

A pedagógusok irodalomhasználatának (három könyvtárban mért) néhány jellemzője azonban azt mutatja, hogy nem a gyakorló pedagógusok igénylik a legtöbb könyvtárközi kölcsönzést. Celldömölkön, Körmenten és Szentgotthárdon 2–3, illetve 5 hónapig regisztrálták a könyvtárosok a pedagógusok (óvónőtől a főiskolai oktatókig) és oktatásirányítók kölcsönzését. Könyvtárhasználatuk eredménye elgondolkodtató. A pedagógusoknak csak kis százaléka veszi igénybe a közművelődési könyvtár szolgáltatásait. Körmenten a mérés 3 hónapjában a pedagógusok 11,8, Celldömölkön 17, Szentgotthárdon (az általános és középiskolai tanárok) 16,8 százaléka kölcsönzött.

Az 1985-ben beiratkozott pedagógusok esetében valamivel jobb a helyzet, de arányuk egyik könyvtárban sem haladja meg a 25 százaléket.

A nyilvántartásban könyvtárhasználóként szereplők sem számítanak mind rendszeres könyvtári látogatóknak. A pedagógusok nagyobbik része (Celldömölkön a könyvtárba járók 37, Szentgotthárdon 48,4, Körmenten 58,8 százaléka) csupán egyetlen alkalommal kereste fel a könyvtárat. Ez az arány azt mutatja, hogy ha a pedagógusok a tanítási órákra való felkészüléshez könyvet vesznek igénybe, azt nem a közművelődési könyvtárból kölcsönzik, hanem máshonnan szerzik be.

Kedvezőbb képet kapunk viszont, ha azt tekintjük át, hogy mit használnak, kölcsönöznek a pedagógusok könyvtárlátogatásai alkalmával. A látogatók nagyobb része munkájához (tanításhoz, vetélkedéshez stb.) is használ irodalmat, mégpedig Körmenten 46,3, Szentgotthárdon 58, Celldömölkön pedig (úgy tűnik, itt a legerősebb a közművelődési könyvtár iskolaikönyvtár-pótló funkciója) 61,8 százalékuk. Jóval kevesebben kölcsönöznek olyan pedagógiai jellegű, a pedagógiai kultúráltság emelését szolgáló kiadványokat, amelyeket nem lehet közvetlenül felhasználni a tanítás során. A pedagógiai irodalmat valamennyi könyvtárban a felsőfokú levelező vagy nappali oktatásban résztvevők használják, ilyenek a gyakorló pedagógusok között kis számban találhatóak, például a szentgotthárdi olvasók közül ketten, Celldömölkön kilencen. (A Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtárban a pedagógiai tárgyú irodalom használatáról most folyó fel-

mérés is azt mutatja, hogy az ETO 37-es osztályába tartozó műveket elsősorban a főiskolai hallgatók kölcsönzik.)

Magas az aránya azoknak a pedagógusoknak, különösen Kőrmenden, akik csak könnyű olvasmányokat keresnek: Celldömölkön 19,1, Szentgotthárdon 25,8, Kőrmenden 53,8 százalék.

A tapasztalatok meggyőzően mutatják a megye területén munkálkodó pedagógusok könyvtárhasználati szokásait. A réteg informá-

cióval való ellátása színvonalas a B típusú könyvtárakban, a pedagógusok igénye azonban nem elsősorban a pedagógiai és pszichológiai művekre terjed ki. Főleg a szaktárgyak oktatásához szükséges műveket kölcsönzik (amelyek egy B típusú könyvtár gyűjteményében is megtalálhatók, még azokban is, ahol nem kezelik kiemelt réteggént a pedagógusokat), másrészt olvasmányaik alig lépnek túl a lektúr szintjén.

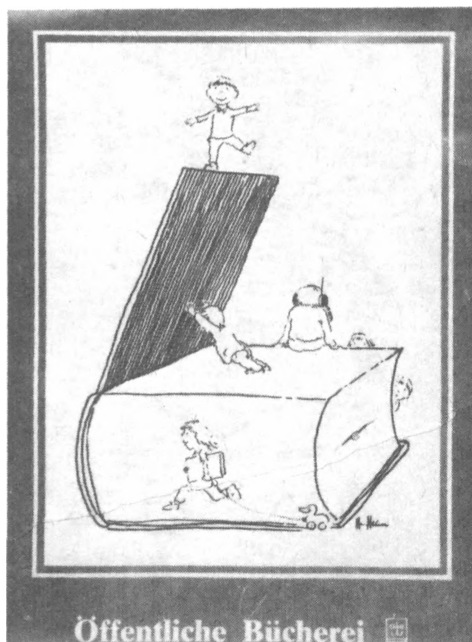
Engli Katalin

Az irodalomkutatások hasznosításának 12 éve

1973-ban indult útjára az a központi szolgáltatás, amely a közművelődési és a szakkönyvtárakban elvégzett irodalomkutatások összegyűjtését, számbavételét és szétsugárzását tűzte ki feladatául. (A vállalkozásról lapunk 1973. évi 8. számában *Tóth Gyula*, 1979. évi 4. számában *Pethő Gyula* számolt be.) Az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ kezdeményezésére a szervezési és lebonyolítási munkálatokat a Szombathelyi Megyei Könyvtár vállalta magára és látja el ma is. A szolgáltatás azon a felismerésen alapszik, hogy a különböző könyvtárakban egy időben és több helyen azonos vagy megközelítőleg hasonló irodalomkutatási igények merülhetnek fel. A vállalkozás célja tehát a felesleges párhuzamosságok kiküszöbölése, a tájékoztató tevékenység megkönnyítése, az információszolgáltatás gyorsítása. Tizenkét év eredményeinek bizonyága szerint az eredeti célkitűzések megvalósultak, s a szolgáltatás – beépülve az intézmények mindennapi tájékoztató munkájába – valós társadalmi igényeket elégít ki. Az itt következő rövid áttekintés azok számára készült, akik a jövőben kívánnak bekapcsolódni aktív vagy passzív résztvevőként az irodalomkutatások országos hasznosításába. Előljáróban még annyit, hogy a tájékoztató füzet, amely az ország különféle könyvtáraiban összeállított és a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei

Könyvtárba megküldött irodalomjegyzékeket regisztrálja, havonta jelenik meg.

Egy-egy címléírás az irodalomkutatás legfontosabb megkülönböztető adatait tartalmazza: sorszámot, szakjelzetet, a téma címét, a felhasználás célját, a kutatás időhatárát, a jegy-



zékben szereplő dokumentumok típusát, ha idegen nyelvűek, a nyelv megjelölését is, továbbá a kutatás során felhasznált forrásokat, a bibliográfia tétel- és oldalszámát, az irodalomkutatást összeállító könyvtár kódjelét. A kiadvány egyoldalú cédulává felvágható formában készül, ezáltal szakkatalógussá alakítható. Felépítése az Egyetemes Tizedes Osztályozás szakrendjét követi. 1984. december 31-ig 2204 irodalomjegyzékről adtunk számot a havi tájékoztató füzetekben. Egy esztendőre tehát 183 jegyzék jut; a legtöbb irodalomkutatás 1979-ben történt (271), s még 1981-ben és 1982-ben is magas volt a kutatások száma (233, illetve 257), az utóbbi két évben azonban erősen visszaesett a tevékenység: 1983-ban ugyanis 178, 1984-ben pedig csak 167 jegyzéket regisztráltunk.

Ha a szolgáltatásban részesülő intézménynek valamelyik irodalomkutatás tételes jegyzékére van szüksége, levélben, telefonon vagy telexen kérheti azt a Szombathelyi Megyei Könyvtártól. A bibliográfiákról készített másolatokat postafordultával juttatjuk el az igénylőkhöz.

A költségvetés „bukatói” és az előfizetők

A havi tájékoztatókat és ezek alapján az egyes bibliográfiákról kért másolatokat 1981 végéig ingyen készítettük, illetve küldtük meg a könyvtáraknak. A megváltozott gazdasági feltételek miatt azonban nem lehetett a szolgáltatás ingyenességét fenntartani. A költségek fedezésére a Művelődési Minisztérium adott bizonyos anyagi támogatást, de ez az összeg, bár évről évre nőtt, nem tudott lépést tartani a kiadásokkal. Ezért 1982 januárjától kezdve előfizetési rendszert vezettünk be. A havonta megjelenő kiadvány évi előfizetési díját százötven forintban állapítottuk meg, de ezt az összeget – az időközben bekövetkezett áremelkedések miatt – a jövőben várhatóan módosítanunk kell. Talán elegendő a postaköltségek felemelésére utalni, ami kialakított költségvetési rendszerünket alaposan felborította. A csekély előfizetési díj ellenére az igénylők számában bizonyos visszaesést tapasztaltunk. Azok a megyei könyvtárak, amelyek eddig két vagy több példányt rendeltek, 1982-től már csak egyet tartottak igényt. A kisebb intézmények – pedig nekik volna a legnagyobb szükségük a szolgáltatásra – lemondani kényszerültek

róla. 1973-ban 135 könyvtár jelentette be, hogy igényt tart a szolgáltatásra, 1981-ben már 160 címre küldhettük el tájékoztató füzetünket, az előfizetési rendszer bevezetésekor azonban megrendelőink száma csökkent. Jelenleg 136 könyvtár fizet elő a szolgáltatásra.

Az irodalomkutatásokról készített másolatok árát szintén 1982 elején határoztuk meg, oldalanként öt forintban. A könyvtárak döntésétől függ, hogy a másolatok díját áthárítják-e a felhasználókra. A térítési rendszer bevezetésének következményeként az igényelt irodalomkutatások számában is lényeges visszaesés következett be. Korábban a könyvtárak többsége – egy 1979-ben elvégzett vizsgálat szerint 58,2 százaléka – arra törekedett, hogy a pillanatnyi igények kielégítése mellett – gondolva a lehetséges felhasználókra – a fontosabbnak ítélt bibliográfiákat olvasói kérés nélkül is beszerezze. Ez a gyakorlat a térítési kötelezettség bevezetésével egy időben szinte teljesen megszűnt. A kérések ma már – bár számuk a felére csökkent – a valós használói igényeket tükrözik. (Az igényelt irodalomkutatások száma évi átlagban 682. Az indulás évében, 1973-ban 246 volt, s a legnagyobb értéket 1980-ban és 1981-ben érte el 1204, illetve 1270 kéréssel; ettől fogva évről évre meredeken zuhant; 1984-ben mindössze 538 igénylő szerepelt nyilvántartásunkban.)

Kereslet – kínálat

A szolgáltatásra 1985-ben 136 intézmény fizetett elő: 16 megyei könyvtár, 69 városi könyvtár, 12 községi és nagyközségi könyvtár, a Fővárosi Szabó Ervin könyvtár 5 egysége, 3 országos feladatkörű, 8 egyéb szakkönyvtár, 10 felsőoktatási intézmény könyvtára, 2 szakszervezeti, 3 pedagógus továbbképző intézeti könyvtár, 8 egyéb (nem könyvtár jellegű) intézmény. Kezdetben elsősorban közművelődési könyvtárakban hasznosították a szolgáltatást, az utóbbi néhány évben ez a kör a felsőoktatási intézmények könyvtáraival és szakkönyvtárakkal bővült. A legtöbb irodalomkutatást a városi és a községi könyvtárak kérik, ezzel is igazolván, hogy a vállalkozás segítheti a kisebb állományú intézmények tájékoztató munkáját, s csökkentheti a felhasználók lakóhelyi információs korlátait.

Érdemes szemügyre venni azt is, hogyan alakultak ki a könyvtárak irodalomkutatási igényei a feldolgozott témák szerint. Erre vo-

natkozó vizsgálódást már 1979-ben is végeztünk, azóta lényeges változások nem történtek. Leggyakrabban továbbra is a pedagógiával foglalkozó irodalomjegyzékeket kéri a könyvtárak, ezt követik az irodalomtudománnyal és

a könyvtárüggyel foglalkozó összeállítások. Figelemre méltó a pszichológia és az orvostudomány iránti érdeklődés növekedése; a politika, a gazdaság és a mezőgazdaság témakörében készült bibliográfiák kihasználtsága viszont visszaesett.

1. sz. táblázat

Az igényelt irodalomkutatások tárgykör szerinti megoszlása:

A tárgykör megnevezése	1973–1979	Százalék	1980–1984	Százalék
Tudomány, kultúra, dokumentáció	79	2,0	80	1,9
Könyvtárügy, könyvtártudomány	218	5,5	306	7,3
Filozófia	51	1,3	58	1,4
Pszichológia	74	1,9	142	3,4
Vallástudomány	23	0,6	11	0,3
Szociológia, szociográfia	99	2,5	101	2,4
Politika	184	4,6	124	2,9
Gazdaság, közgazdaságtudomány	164	4,1	138	3,3
Jog, jogtudomány	6	0,1	10	0,2
Államigazgatás, közigazgatás	13	0,3	29	0,7
Pedagógia	1620	40,7	1736	41,0
Néprajz	22	0,6	23	0,5
Történelem, történettudomány	127	3,2	133	3,2
Életrajz, biográfia	30	0,7	4	0,1
Egyéb társadalomtudomány	16	0,4	49	1,2
<i>Társadalomtudomány összesen</i>	2726	68,5	2944	69,8
Fizika, kémia	57	1,4	92	2,2
Biológia	131	3,3	79	1,9
Egyéb természettudomány	53	1,3	59	1,4
<i>Természettudomány összesen</i>	241	6,0	230	5,5
Nyelvtudomány	101	2,5	161	3,8
Irodalomtudomány	466	11,7	413	9,8
<i>Nyelv- és irodalomtudomány összesen</i>	567	14,2	574	13,6
Orvostudomány	38	1,0	108	2,6
Műszaki tudományok	38	1,0	57	1,4
Mezőgazdaság	148	3,7	107	2,5
Vezetés, szervezés	23	0,6	38	0,9
Egyéb alkalmazott tudományok	54	1,4	12	0,3
Művészetek, sport	130	3,3	84	2,0
Földrajz	12	0,3	58	1,4
Összesen:	3977	100,0	4212	100,0

Az orvostudománnyal foglalkozó irodalomkutatási kérések aránya több mint kétszeresére nőtt az utóbbi öt esztendőben. Természetesen nem mindegyik bibliográfia kihasználtsága

azonos mértékű. A közérdeklődésre számot tartó témákat gyakrabban kérték, mint a különleges szakmai igények alapján készültek. Néhány példa: *A bioritmus* és *A Gombák szerepe*

a táplálkozásban, a gombamérgezések kivizsgálása című irodalomjegyzékeket hét, az *Autogén tréning, relaxáció* címűt hat alkalommal kérték. Arra az angol és német nyelvű összeállításra viszont, amely az AIDS elnevezésű betegség irodalmát dolgozza fel, beszámolóink időpontjáig mindössze egy, a gyermekkori epilepsziáról és az onkológiai szűrővizsgálatokról szólót egyetlen alkalommal sem igényelték.

A közölt irodalomkutatásoknak több mint a fele a megyei könyvtárakban készül. Néhányukból (Salgótarján, Székesfehérvár, Kaposvár) rendszeresen érkeznek könyvtárunkba bibliográfiák, számos megyei könyvtártól

azonban hiába várjuk a náluk készült jegyzékeket. Az évek során egyre több szakkönyvtár kapcsolódott be tevékenyen a szolgáltatásba. Az Országgyűlési Könyvtár 1978-tól, az Állami Gorkij Könyvtár 1979-től küld irodalomjegyzékeket. Nagy érdeklődést váltanak ki az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum témabibliográfiái. Sajnos, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ könyvtártudományi szakkönyvtárából az utóbbi években nem érkezett összeállítás, pedig korábban küldött irodalomkutatásait nagyon gyakran keresték. A Szombathelyi Megyei Könyvtár továbbra is szívesen fogadja és hasznosítja a más könyvtárakban összeállított bibliográfiákat.

2. sz. táblázat

A közölt irodalomkutatások tárgykör szerinti megoszlása:

A tárgykör megnevezése	1973–1979	Százalék	1980–1984	Százalék
Tudomány, kultúra, dokumentáció	24	2,0	20	1,9
Könyvtárügy, könyvtártudomány	39	3,3	23	2,3
Filozófia	20	1,7	9	0,9
Pszichológia	15	1,3	23	2,3
Vallástudomány	6	0,5	9	0,9
Szociológia, szociográfia	27	2,3	35	3,4
Politika	76	6,4	55	5,4
Gazdaság, közgazdaságtudomány	69	5,8	60	5,9
Jog, jogtudomány	11	0,9	8	0,8
Államigazgatás, közigazgatás	10	0,8	10	0,9
Pedagógia	331	27,9	261	25,7
Néprajz	10	0,8	11	1,1
Történelem, történettudomány	48	4,1	27	2,6
Életrajz, biográfia	11	0,9	12	1,2
Egyéb társadalomtudomány	11	0,9	23	2,3
<i>Társadalomtudomány összesen</i>	708	59,6	586	57,6
Fizika, kémia	12	1,0	12	1,2
Biológia	20	1,7	11	1,1
Egyéb természettudomány	27	2,2	15	1,5
<i>Természettudomány összesen</i>	59	4,9	38	3,8
Nyelvtudomány	21	1,7	23	2,3
Irodalomtudomány	97	8,2	94	9,2
<i>Nyelv- és irodalomtudomány összesen</i>	118	9,9	117	11,5
Orvostudomány	36	3,1	62	6,1
Műszaki tudományok	44	3,7	49	4,8
Mezőgazdaság	118	9,9	82	8,1
Vezetés, szervezés	19	1,7	25	2,4
Egyéb alkalmazott tudományok	25	2,1	9	0,9
Művészetek, sport	51	4,3	40	3,9
Földrajz	9	0,8	9	0,9
Összesen:	1187	100,0	1017	100,0

A közölt és a kért irodalomkutatások számadatainak összehasonlítása jól mutatja a közművelődési könyvtárakban felmerülő igények hasonlatosságát. A legtöbb beküldött irodalomjegyzék a pedagógia témaköréből készült. Ezt követik az irodalomtudománnyal, a mezőgazdasággal és az orvostudománnyal foglalkozó összeállítások.

Az orvostudományi bibliográfiák száma az utóbbi öt évben a kétszeresére nőtt. Ennek egyik oka, hogy a szombathelyi megyei kórház rendszeresen eljuttatja irodalomkutatásait könyvtárunkba. Az orvostudományi témák igénylésének növekedése pedig azt is bizonyítja, hogy a felhasználók mind nagyobb figyelmet fordítanak az egészségügyi témákra. Nem lehet véletlen, hogy több könyvtárból érkezett összeállítás korunk egyik fenyegető betegségével, az infarktussal kapcsolatban.

*

Hamarosan eljut a felhasználókhöz az iroda-

lomkutatásokat regisztráló összeállítás, amely az eltelt tizenkét év alatt a Szombathelyi Megyei Könyvtárnak megküldött bibliográfiák leírásait együtt tartalmazza. (*Az általános és szakkönyvtárakban elvégzett irodalomkutatások összesített jegyzéke 1973–1984. Szombathely, 1985. Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár.*) A kiadvány elkészítését több tényező indokolta. Közülük a legfontosabb, hogy azok a könyvtárak, amelyek eddig még nem, vagy csak az utóbbi években kapcsolódtak be a szolgáltatásba, tudomást szerezzenek a korábbi évek irodalomkutatásairól is. A kumuláció 1950 tételt sorol fel, az elavult összeállításokat nem említi. Felépítése az ETO szakrendjét követi, a visszakeresést tárgymutató segíti. Reméljük, hogy az összesített jegyzék hasznos eszköze lesz a könyvtári tájékoztató munkának, és segítségével a szolgáltatást igénylők és az irodalomjegyzéket küldők köre is érezhetően bővül majd.

Tilcsikné Pásztor Ágnes

Lapozgató

Technikatörténet–Tudománytörténet. **Technika–Tudomány** címmel 1983-ban a *Tudománytani Szemelvények* új folyamát indította el a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségének tudomány- és technikatörténeti bizottsága. A kiadvány nemcsak cikkeket és híreket közöl a címben jelzett tárgykörökben, hanem egy-egy esztendő termését felölelő bibliográfiát is: az 1981-ben könyvtárusi forgalomba került tudománytani, valamint tudomány-, technika- és művelődéstörténeti kiadványok szerzői betűrend szerint csoportosított, valamint – külön – a nem hivatásos kiadók hasonló témájú kiadványainak kiadók szerint rendezett jegyzékét *Gazda István* állította össze. Ez a gyűjtemény 400 sokszorosított példányban, 113 oldalon jelent meg; folytatása, az 1984. évi kiadvány viszont már 168 oldalon és 500 példányban. Némileg módosult a cím is: a belső címlapon a **Tudomány–Technika**, a borítón a **TUDOMÁNYTÖRTÉNET–TECHNIKA** történet (így) címváltozat olvasható. A kötet közli *Fábián Éva* írását *Gáspár Margitról*, a magyar kémiai iroda-

lom bibliográfiájának megteremtőjéről, s az 1982. évben megjelent tudományelméleti, tudomány-, technika- és művelődéstörténeti kiadványok jegyzékét is; e bibliográfiában azonban csak a könyvtárusi forgalomba került könyveket vette számba *Gazda István*.

A közművelődési könyvtárak 1984. évi működési és teljesítményadatait feldolgozó kiadványt *Statisztikai tájékoztató* sorozatában az elmúlt év végén 280 példányban közreadta az Művelődési Minisztérium. A Tudomány-szervezési és Informatikai Intézetben készült összeállítás, *Molnár Attila* munkája előzményeihez hasonlóan nem elégszik meg a tárgyévi adatok közzétételével, hanem 1950-ig visszatekintve is közli a könyvtárak összefoglaló számadatait, és a két nagy közművelődési hálózat – a tanácsi és a szakszervezeti – részletes statisztikai táblázatain kívül összefoglaló adatokat az iskolai hálózatról, továbbá a 123 legfontosabb tudományos, illetve szakkönyvtárról is közöl. (1984. 60 l. Soksz.)

Beszéljünk a képregényről...

Beszéljünk a képregényről! Nem azért, mert 1985 augusztusában Püspökladányban lezajlott az első hazai képregénykonferencia, hanem azért, mert széles tömegek olvassák szerte a világon, és – különösen a gyermekek körében – növekszik híveinek száma. Több kimutatás, vizsgálat, felmérés szerint a tévé után a képregény a legnépszerűbb, például az USA-ban, de hasonló a helyzet a többi fejlett tőkés országban is. Jugoszláviában, Lengyelországban és nálunk Magyarországon pedig a tévé, illetve a film után a harmadik legnépszerűbb közlési formává lett az utóbbi években.

Nem szabad hát tovább hallgatni róla! Nem, azért sem, mert ahogyan az már lenni szokott ilyenkor, konjunktúralovagok dobják piacra legsilányabb termékeiket, s miattuk a műfaj létjogosultságát kérdőjelezzik meg sokan, s ilyen körülmények között nem is ok nélkül.

De hát mi is ez a sokat vitatott jelenség? Jó néhányan esküsznek rá, de még többen átkozzák, s szeretnék e „vizuális izgatóhullámot” kívül látni a magyar művelődés térképén. A tömegkultúra szórakoztató, összetett műfaja, melynek természetes (?) a partikularitása. Hogy mennyiben és hogyan természetes, erről sokat írhatnak. Helyette egy Csehszlovákiából jött kolléga előadásából idézzük: „A szórakoztató műfajok között foglal helyet, ám ez sem jelentheti azt, hogy nélkülözze az esztétikumot.” Mindenesetre a kultúra, a művészetek rangsorának (ha van ilyen?!) a legalján találjuk. Nemcsak a műfajt, de készítőit is. Panszokodnak is érte éppen eleget.

A képregény nem adaptáció – vallják egyre többen –, hanem önálló közlési forma, önálló műfaj, mely elsősorban az irodalom pótléka (szurrogátuma). Az egyik fontos vitatott kérdés éppen ez az önállóság vagy vélt önállóság. Legyenek önálló, színvonalas képregények – igénylik többen, de mellőzzük lehetőleg az adaptációkat, mert azok elszegényítenek, fan-

táziatlanná tesznek, de mindenekelőtt ellústitanak.

Az önálló képregényekről is elmondható ugyanaz, mint az adaptációkról. Nevezetesen: a magyarországi képregényekben általában a kép ugyanazt fejezi ki, mint a szöveg.

De helyes-e a „képregény” kifejezés? Nem jobb-e a képszöveg, vagy a szöveggép, attól függően, hogy a kép vagy a szöveg jut túlsúlyra benne. Többek szerint ez álvita, mert mindig a képen kell lennie a hangsúlynak, hiszen, ha valamiben jó lehet, újat hozhat a műfaj, az éppen a vizuális képességek fejlesztése.

Megannyi vitatott kérdés, melyekről igen élénk eszmecserek folynak, ahogyan ez egy felkapott, új divatjelenség esetében lenni szokott. A képregénynek – éppen e divaton keresztül – társadalmi viselkedésszabályozó szerepe is van. Franciaországban jutottak erre a felismerésre.

Nálunk pedig – éppen e viták következményeként is – ma már csak kevesen vannak, akik magának a műfajnak a jogosultságát vitatják. Annál többen azok, akik a meglévő képregénytípusokkal elégedetlenek. Emiatt azonban már egyre kevesebben akarják kiönteni a gyermeket a fürdővízzel. Talán azért is, mert a magyar képregény szelídített komics, a nyugati típusokkal összehasonlítva. Többségük mégis rombolja az esztétikai értékeket, az izlést, sokszor a jó érzést, egyáltalán: emberségünket. A gyermekek körében (6–13 év között) egyre emelkedő népszerűségének okát az általa nyújtott izgalmakban kell keresni. De az izgalom önmagában kevés.

Nem véletlen, hogy a képregény, a rossz képregény ellenzői leginkább a könyvtárosok közül kerülnek ki. Ők ugyanis világosan látják, hogy egy adaptált képregény átnézése után, ha el is viszik az eredeti művet, éppen a képregényolvasók nem mindig tudnak megbirkózni vele. Azért sem, mert a sok rossz képszöveg a

leegyszerősítésekhez, a szokványos fordulatokhoz szoktatta őket. Mert sajnos az adaptálható művek határvonala nem a szórakoztató és a magasabb igényű művészeti alkotások között húzódik. Adaptálnak klasszikusokat, mi több, lélektani műveket is éppen úgy, mint *P. Howardot*, vagy *Agatha Christie-t*. Az előbbieket így leegyszerűsített hamisítások.

Pedig nincs, *nem lehet külön képregényesztétika*. A mérce a képregényben sem szállhat a nulla pont alá. De vajon csak a gyermekek, az ifjúság egy részének vonzódása élteti a műfajt? Korántsem, mivel komoly anyagi hasznot hoz. No nem a szerzők (rajzoló és szövegírók) részére. Ezek együtt 1,5–2 százalékát kapják a kiadásból származó jövedelemnek. A grafikus 1–1,5 százalékot, a szövegíró 0,5–0,8 százalékot.

Az alkotók számára ez mindenképpen kevés. Nem igaz a köztudatban elterjedt hiedelem, hogy a szerzőknek kincsesbányát jelent a képregényben való köreműködés, s hogy ezért az anyagi haszonért érdemes néha a lenézettséget, mellőzöttséget is vállalni. A nagyobb haszon a nyomdákban (43 százalék) és a kiadókban (23 százalék), valamint a terjesztésért a Postának jut (20–30 százalék között). Az Ifjúsági Lapkiadó Vállalat például nyereségének egyhatodát a képregényekből szerezte az el-

múlt évben. Fontos motiváló tényező tehát ez is. Virágzik is a műfaj!

Valószínűleg így van ez külföldön is. Ezért egyre több az önálló képregény-újság, -folyóirat, illetve a szórakoztató periodikumokban a keresztrejtvény mellé egyre több képregény kerül. Arányuk meghaladja ma már az összepériodikum-termés 20 százalékát. Ez pedig igen tekintélyes mennyiség.

Ez az általános helyzetkép, szükség lenne azonban – méghozzá minél előbb – olyan írások megjelenésére, amelyek a jelenlegi hazai képregényeket folyamatosan ismertetnék, és a könyvtárosokat eligazítanák, éppen gyermekolvasóik érdekében. Ma még kevés a hazai képregényeket elemző értékelés. Szórványvizsgálatok vannak csupán. Megvizsgálták például a *Füles* képregényeit, s úgy találták, hogy legjellemzőbb rájuk a romantika és a férficentrikusság. Ez, az esztétikai vonatkozásoktól eltekintve, tartalmilag sem éppen korszerű – s nyilván más lapoknál is juthatna a vizsgálódás hasonló eredményre.

Van tehát gond és öröm is a képregénnyel. Az előbbi mintha ma még túlsúlyban lenne. Ezért kellene támogatni a tartalmában is korszerűbb, formájában igényesebb képregénytipusokat.

Sz. Szabó László

A képregény segítse az idegen nyelvek tanulását!

Schiller szavai motoszakálnak a fejemben, mikor a képregénnyel kapcsolatban tollat fogok. A nagy romantikus valahol ezt írja: „Bármit csinálsz is, bárhol tevékenykedsz is – eget érjen benned a szándék!” Legyen munkálkodásunk színhelye akár a képregény-konferencia, akár a könyvtár, a kultúra átörökítésében a mi felelősségünk sem kisebb. A kultúraközvetítő társadalmi intézmények körében a legdemokratikusabb a könyvtár. Alapvető feladata, szent kötelessége a magas szintű emberi kultúrát *csorbitatlanul, hitelesen és ingyen eljuttatni a nép minden rétegéhez, az ország minden szögletébe*. Abban, aki e feladatot komolyan

veszi – és miért ne tételoznénk föl, hogy a könyvtárak, könyvtárosok komolyan veszik – óhatatlanul kialakul az ellenérzés az értékek bármilyen csonkításával, leegyszerűsítésével, mindenki számára „fogyaszthatóvá tételével” szemben. Következésképpen a képregénnyel nemcsak az a bajom, hogy *leszoktat* az olvasásról, hanem az, hogy *nem szoktat rá*, különösen, ha tudjuk, hogy „olvasása” hároméves korban kezdődik. Vajon ez nem rejti-e magában azt az óriási veszélyt, hogy a képregény az analfabéták irodalma lesz? (A képregény mai funkciója természetesen nem azonos a *Biblia Pauperum* hajdani szerepével, hiszen ez utóbbit a töme-



gek analfabetizmusa tette szükségessé.) *Anal-fabétáknak* egyébként ebben a vonatkozásban hadd nevezzük most az idegen nyelveken nem olvasók nagy táborát is, akik számára majdnem mindegy, hogy *Jókai* valamelyik remekművét vagy a *Pif*-et, esetleg a német nyelvű *Micky Maust* tartják kezükben, hiszen a kép „magáért beszél”. És a könyvtárosban, a legdemokratikusabb intézmény felelős gazdájában ismét megfogalmazódik a kétely: menjen-e bele abba az utcába (zsákutcába?), hogy a kultúra minden alkotását, tehát a *Micky Maust* is – sőt a születő igények ismeretében elsősorban azt – támogassa anyagilag és erkölcsileg; és ne viszolyogjon az állam pénzét erre fecsérelni. A könyvtárosnak meg kell (kellene!) húznia a határt, de épp a konferencia bizonyítja, hogy ez milyen nehéz.

Mindezek ellenére távol álljon tőlem, hogy a képregény jogait vitassam, s helyét a kultúra hierarchiájában eleve megkérdőjelezzem. De számomra egyértelmű: az eredeti *Maupassant*-t vagy *Swift*-et nem pótolja a *Füles* képregénykivonatolása, s egyértelmű az is, hogy a közpénzen fenntartott könyvtár az előbbit részesíti előnyben. A schilleri igényesség, az „egyet érő

szándék” minálunk csak a százszázalékos érték százszázalékos átörökítését jelentheti, de a képregényben meglévő érték is átörökítendő, ha az figyelemre méltó, ha a képek kifejezőereje, a nyomdatechnika, a szöveg és kép kapcsolata és színvonala megfelelő.

A képregény szuverén műfaj – hangzott el a konferencián. Örülhetünk ennek a megállapításnak, ha igaz, s akkor csupán a határok sértetlenségét kell tisztáznunk és tiszteletben tartanunk, mert a csábítás nagy: a szellemi mozgás, az olvasói igény a kisebb ellenállás irányába, azaz a könnyebben emészthető műfaj felé nem kívánatos módon elerősödhet.

Saját helyén, saját szerepe felelős ellátásában tehát szívesen üdvözlöm a színvonalas magyar képregényt. A továbblépés esélyeit a konferencián bemutatott, kiállított alkotásokhoz hasonló – lehetőleg eredeti – művekben, valamint az olvasásra félig rászoktatott ifjúság számára készült, gazdagon illusztrált irodalmi alkotásokban látom. Emellé feltétel nélkül és felelősséggel oda tud állni a könyvtár is!

Addig él egy műfaj, ameddig szüksége – idézzük a megállapítást. Nos, a képregény iránti szükséglet belátható ideig fennáll, sőt újabb szükségletekkel bővül majd. Ennek alátámasztására egy ritkán érintett, s a képregény számára majdhogynem kiaknázatlan lehetőséget említenék. Az oktatás, közelebbről az idegennyelv-oktatás területéről van szó. Köztudomású, hogy az újabb oktatási módszerek erősen kötődnek a képregény módszeréhez; visszaszorulóban vannak a csak írásos közlési formák. Az idegennyelv-oktatásban óriási a szerepe annak a ténynek, hogy az élményszerű vizuális közlés megkönnyíti a rögzítést. Ugrásszerűen megnő az idegennyelv-elsajátítás határfoka ott, ahol az oktatásba belépnek a vizuális ismerethordozók! Ezek hozzáértő és megfelelő arányban való használatát tehát kulcsszerepet kapott a nyelvoktatásban. A képregény pedig valósággal kínálja magát e kulcsszerep betöltésére. A vele szemben oktatási szempontból támasztható igény tulajdonképpen nem több az eddig megfogalmazottaknál: kifejezőnek, szemléletesnek, élményszerűnek, könnyen befogadhatónak és raktározhatónak kell lennie. Ez esetben még az sem hátrány, ha nem eredeti alkotásról, hanem adaptációról van szó. Ugyanakkor a végső cél itt is az, hogy az adaptált szépirodalmi alkotást eredetiben elolvastassuk. Több évtizedes főiskolai idegennyelv-oktatói tapasztalatom támaszt-

ja alá a képregénynek a beszélt nyelv oktatásában betöltött óriási hasznát, s azt az érzésemet, hogy az eddigieknél szélesebb körű alkalmazására igény és lehetőség van. Ne menjünk el

figyelmetlenül a konferencia kapcsán emellett, s a könyvtár is vállalkozzék a szükséges lépések megtételére!

Dr. Horváth Károly

Nem kiszolgálni – szolgálni kell a tömegigényt!

A képregény és a gyermekolvasók egy vizsgálódás tükrében

A címben feltett kérdésről szólni, írni néhány éve még mellékes foglalatosságnak számított. Hazánkban gyakorlatilag sem a házi, sem a közművelődési könyvtárak polcain nem volt még képregény, csupán a folyóiratok hasábjain találkozhattak vele a gyerekek. De amit találtak, örömmel és lelkesen „olvasták”. Azért tettem idézőjelbe a szót, mert azokat, amelyekre a legtöbb időt fordították, kedvencük, a francia *Pif* című gyermekújság hasábjain jelenteket, a nyelvi akadály miatt csak nézegethették. A hazaiakat – *szerecsére* ritkábban, s kisebb lelkesedéssel – olvashatták is. Mi, könyvtárosok még csak füstölgöttünk, bosszankodtunk, különösen, ha kötelező irodalmat tolmácsoltak így, mert azt is tudtuk: a gyerekek olvasmányai között egyelőre csekély a jelentőségük; izlésüket, olvasási szokásaikat nem módosíthatják. E műfaj nálunk akkor még hatástalan, pontosabban: szerep nélküli volt. Mára azonban megszorodott a könyvformátumú képregény, s egyaránt keresett cikké vált a könyvesboltokban és a könyvtárakban.

A mennyiség ugyan még ma is csak „polcnyi”, de a műfaj vonzereje annál nagyobb. Ezt ismerve – s tudva azt is, hogy a képregény nem ráfizetéses üzleti vállalkozás – a könyvpiacra várható az erőteljesebb választékbővítés. *Nálunk alig akad eredeti képtörténet*, inkább – valami sajátos ideológia alapján – főként irodalmi művek *adaptálására* törekednek a kiadók, s a közönségigénynek jobban megfelelő átdolgozásokra vállalkoznak a szerzők.

A közönségigényt jól érzékelhettük már a *Pif* bővületében órákat eltöltő gyerekeknél is. A képsoroktól könnyű szórakozást vártak: mindenekelőtt harcot és kalandot – jól felismerhető helyzetekben. A figurák szélsőséges érzelmi állapotot kifejező gesztusai, arckifejezése megkönnyítette a megértést számukra. Vonzotta őket az ábrázolás humora, amelyet éppen a végtelen megjelenítéssel váltottak ki a grafikusok.

A *Pif*-ben a szerkesztő feltehetően nem is akart mást, többet, de a mi képregényeink kiadói főként a közismert írók (*Jókai* stb.) közvetítését *hangoztatják*, s azt, hogy „az eredeti szerzőkhöz vezetik el olvasóikat”. S egyáltalán: *kedvet ébresztenek az olvasáshoz*. Ezt az elvet elfogadni nehéz, de megcáfolni sem könnyű, nincsenek ugyanis vizsgálatok a képregény és az irodalom, az értékes irodalom kölcsönhatásáról. Alig tudunk valamit a képregényfogyasztókról, befogadói magatartásukról! Püspökladányban is, a konferencián, amikor arra a kérdésre kellett volna felelni a résztvevőknek, hogy a képregény rászoktat-e az olvasásra vagy leszoktat róla, a válaszok elbizonytalanodtak, megszorodtak az „úgy hiszem”, „úgy érzem” kezdetű mondatok. Am a többség – éppen az irodalmi művek képi közvetítésének (film, tv, képregény) könyvforgalmi hatását ismerve – mégis az igent sugalmazta. Pedig a bizonykodásnak is bizonytalan az alapja, mert igaz ugyan – és számokkal bizonyított tény –, hogy a tévében sorozatként közvetített klasszikus műveket vagy a regényből

tömörített sikerfilmeket a néző igyekszik könyvformában is beszerezni, de azt senki sem vizsgálta még, hogy el is olvassák-e őket. A könyvtárosok tapasztalata szerint többnyire csak „képregényszerűen” átlapozzák. A *Háború és békéből* például a folytatásokkal felcsigázott érdeklődés beéri a főbb események ismertetével és a befejezéssel. A legtűrelmetlenebb könyvtári olvasók családostan, olvasatlanul hozzák vissza az eredeti műveket. Végül akadnak, de kevés számban, olyanok is, akiknek a tömegkommunikáció hívta fel a figyelmét a műre. Tévhit tehát az a summázó megállapítás, hogy az egyszerűbb képi megfogalmazás az olvasáshoz, a műhöz vezet. Véleményem szerint az olvasók többségénél az *adaptáció helyettesíti az eredetit*. Határozott kijelentésemhez a bizonyosságot egy olvasószolgálati szondázás adja.

A vizsgálat

A nyári szünetben – amikor minden gyerek igazán saját örömeire, kedvére olvas – megkértem néhány könyvtárost (Szolnok megyében), hogy jól látható helyre tegyék a képregényt, mellé az eredeti művet, s figyeljék az olvasókat: elviszik-e mind a kettőt? Ha csak a képregényt emelik le, hívják fel a figyelmet a mellé helyezett eredetire is, vajon így kikölcsönzik-e.

Mivel a képes változatok drágasága miatt helyenként csak kevés példányt szereznek be, ezért ezeket egymás kezéből viszik ki az olvasók, ilyen esetekben szóban kellett ajánlani az alapművet. Ha az ajánlást az olvasók visszautasították, akkor a képregény visszahozatalakor a könyvtárosok megismételték a korábbi javaslatot.

A feladathoz tartozott: ha bármelyik kísérletre kikölcsönözték a vaskos eredeti változatot is, a visszahozatalkor meg kellett tudakolni, elolvasta-e a gyerek, s melyik feldolgozás tetszett jobban és miért? Ha az eredeti regényt minden kísérlet ellenére sem sikerült kézbe adni, akkor a képregényről és a tetszés okáról beszélgetett a kölcsönzővel a könyvtáros.

Kilenc település könyvtárosa vállalkozott erre a feladatra, s lelkesen ajánlották párhuzamosan a műveket. Köztük a *megyénkre jellemző település- és könyvtártípusok mindegyike* előfordult: a megyeszékhelytől a városokon keresztül nagy- és kisközségig, illetve a nagyobb gyerekkönyvtártól a klubkönyvtári közös szolgálatig.

A *gyerekekről* már előljáróban hangsúlyoznunk kell – mert nem mellékes –, hogy olyan könyvtári tagok, akik még nyári szabadidejükben is sűrűn megfordulnak a könyvtárakban. *Ők olvasók.* (Összesen 63 gyerekre terjedt ki a vizsgáldás.)

A legáltalánosabb megállapítás: a képregény iránti érdeklődés szinte azonos a két nem körében: a fiúk 55, a lányok 45 százaléka kedveli ezt a műfajt.

Az életkori megoszlást tekintve kiderült, hogy az iskolás évek kezdetétől viszik a képregényt, s az évek múlásával számuk folyamatosan növekszik, a 9–11 évesek – az önálló olvasóvá válók – a legérdeklődőbbek, és sajnos még a 14 évesek sem utasítják őket vissza. Az első megállapítás aggasztó: egyáltalán nem bizonyos, hogy az olvasási ízlés kialakulásának kezdetén nem káros-e ennek az egyszerűbb szórakozást nyújtó műfajnak az erőteljes hatása. A tény talán azt is jelzi, hogy a gyerekek a komolyabb elmélyülést, a nagyobb szellemi munkát igénylő regényolvasást inkább „kikerülik”. A csúcs-érdeklődést jelző időszak a korábbi olvasáslélektani tanulmányok szerint a mesék után a regények megkedvelésének kezdetét jelenti. Ebben a korban jelentkezik nagy erővel a „mindent” megismerés óhaja és erőteljes a kaland utáni vágy is, mindezt a könyvek segítségével élik meg a gyerekek. A hős sorsa, a pontos leírások segítik eligazodását a világban. Mi marad ebből a képregényt olvasónak? Csak a *kalandéhség kielégítése*. (Igazságtalanság lenne csak a gyerekek igénytelenségét, lustaságát emlegetni, a színes, küllemében is vonzó füzetek csábítását csak erősítik a gyerekek közismert olvasástechnikai nehézségei.)

Milyen *választékot* kínáltak a könyvtárak? A vizsgálat ideje alatt 64 kötetet (13 különböző művet) kölcsönöztek, ezek közül a legnépszerűbbek: Zorád Ernő: *Utazás Plutóniába* (24 olvasó), Rigó Béla: *Vuk* (10), W. Kotzwinkle: *E. T.* (8), Zorád Ernő: *A névtelen vár* (5), Havi József – Kertész György – Kricskovics Zsuzsa: *Szervusz, vízipók* (4 olvasó).

Hogy nagy a képregények iránti kereslet, azt nemcsak ez a nyári adatsor bizonyítja, hanem a *kötetek átlagos olvasottsága* is: egy-egy képregény-füzetet évente 12-szer kölcsönöztek ki, az eredeti mű ugyancsak egy-egy példányát csak 9-szer vitték haza. Ez utóbbi átlagot erősen megemeli Fekete István *Vukja*, amelyet

eredetiben is nagyon kedvelnek (a kölcsönzések száma 18), de ebbe is „besegíthetett” a belőle készült rajzfilm.

A havonta váltogatott képregények mellett *határozottan mellőzött az eredeti*. Nemcsak a fenti számsor mutatja, ezt bizonyítja a könyvtárosok ajánlására adott válasz is: a felhívásra az eredetit 29 százalékban kérték. A kölcsönzők fele ezeket olvasatlanul hozta vissza. A többiek, bár elolvasták, örömeiket nem lelték benne; mindössze három 13 éves gyereknek tetszett (5 százalék). Az ajánlásokat *határozottan visszautasította: 75 százalék*. A könyvtárosok eddig is tudták, hogy a gyerekolvasók többsége a képregényt az eredeti mű elé helyezi, de a valóság mutatta arányok még bennünket is megleptek.

Miért nem olvassák a gyerekek a regényeket?

Idézzük a leggyakoribb válaszokat: „Könyvben nem olyan érdekes.” „Elég nekem a képes is.” „A lényeg a képesben is benne van, engem a könyv már tovább nem érdekel.” „Fárasztó, nehéz a regény.” „Hosszú.” „Sok a szöveg a regényben és sűrűbetűs(!)”. „Csak a képek érdekelnek, ebben kevés van.” „Jobb, ha képes, és nincs olyan sok szöveg, ezért nem is akarom a könyvet elolvasni” (11 éves lány). „Időt nyerek az olvasásával – és a képregény szórakoztat is, de ez nem” (14 éves fiú). „Nem szeretek olvasni” (11 éves fiú).

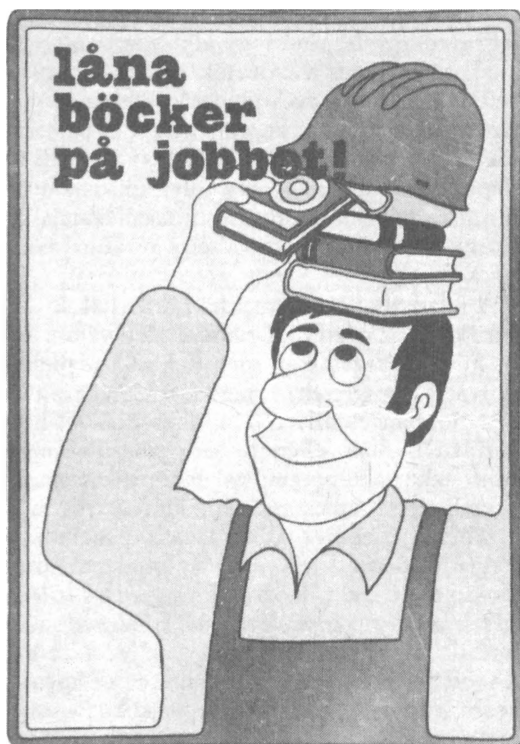
A válaszok csoportjai alapján egyszerű öszszegezni a visszautasítás okait: első köztük a *szellemi igénytelenség*. A továbbiak: az eredeti regény cselekményét követni olvasási nehézséget okoz, a megértést könnyítő *illusztrációkból* is keveset kap a gyerek. Mint látjuk, a kedvükre szerkesztett könyvben a *szedés, a betűtípus* sem közömbös. Érdeemes lenne ezekre figyelni a kiadónak, a szerkesztőknek, *nehogy képregényfaló nemzedéket neveljünk fel – olvasók helyett!*

Mi a vonzereje a képregénynek? A vélemények természetesen rímelnék, párhuzamok az előbb leírtaknak: „A képeket olyan jó elnézegetni” (10 éves fiú). „Csak a képek érdekeltek, a többi nem” (9 éves lány). „Engem igazán a rajzok érdekelnek.” „Az állatok, az őserdő megjelenítése érdekes volt” (8 éves fiú). „Csak a képek miatt akartam elolvasni.” „Egy-egy rajzos jelenet napokig izgalomban tart, apró részle-

tekig újra és újra átnézem” (10 éves fiú). „A rajzok segítségével jobban megjegyzem a neveket.” „A szép, színes képek miatt kedvelem.” „Izgatóak a színek.” „Tetszett a meglepő grafika.”

„Izgalmas”, „érdekes”, „nagyon érdekes” – gyakran visszatérő minősítők. Ebben a műfajban tehát a képi megjelenítés, az izgalom, a feszültség a legfontosabb a gyerekek számára. A képre vonatkozó megjegyzések figyelmeztetik az alkotókat a *grafikai megoldások* fontosságára: amire a gyerekek ennyire odafigyelnek, az csak esztétikai mércével mérhető. Képregényből sem – sőt ebből különösen nem – adhatunk silányt a kezükbe.

Néhány gyerek már három műfajt is egybevetett: a művel nemcsak a képregényt, de megfilmesített változatát is összehasonlította. Mind közül a film került ki győztesen. Ismét idézetek, gyerekvélemények: „Az E. T. filmen volt a jobb, az eredeti könyv nem kell.” „A Vuk filmen jobban tetszett, mint a képregény. A zenéje miatt” (11 éves lány). „A *Névtelen várat* tévében is láttam, a könyv már nem érdekel” (11 éves fiú). Érdekesség: a *falusi* és



a városi gyerekek véleménye, érdeklődése minden mozzanatában megegyezett.

Tennivalók?

Kérdősködésünkől természetesen semmiféle általánosítható következtetést nem kívánok levonni. Kevés adatunk van, de ahhoz elegendő, hogy mindennapi olvasószolgálati tapasztalatainkat megerősítsék, s hogy végre beszéljünk a megoldásra váró kérdésekről.

Az első tanulság: tudomásul kell vennünk, hogy a képregény tömegeket vonz, de hogy mit kedvelnek benne, miért nézik, vizsgálják hosszasan a képeket, *mi a hatás titka, erre egzakt vizsgálat eddig még nem készült.* Szociológusokra, pszichológusokra vár a felderítés (mint az 1960-as években a „lányregény-vizsgálat”).

Az egyik olvasó (11 éves fiú) elmondta: „Sok képregényem van, de mégis majdnem mindet kívülről tudom.” A hatásról, a műfajhoz való ragaszkodásról ennél pontosabban nem is lehet fogalmazni. Éppen ezért *nagy a felelőssége a grafikusnak s a szövegírónak is.* A képregény – esztétikai szempontból – az irodalom és a képzőművészet találkozása. Itt sem sikkadhat el az irodalom legnagyobb értéke: az élmény, az érzelem, az esztétikai öröm. A gyerekolvasó – főként *a kezdő,* s az, aki csak ezt olvassa – *ebből tanulja a képi látás és a nyelv esztétikáját.* A mércét tehát csak magasra állíthatjuk, mert *nem kiszolgálni, hanem szolgálni kell a tömegigényt.*

Nem vagyok képregény-ellenes. Úgy látom, bizony van *vagy lehet szerepe a gyerekek életében.* Elfogadom, hogy ismeretterjesztésre, nyelvoktatásra alkalmas műfaj, hogy az olvasástechnikával bajlódó vagy a kezdő olvasónak, aki képtelen egy regényt elolvasni és élvezni, a képregény segítségére lehet: a történet, az egyszerűbb, áttekinthetőbb cselekmény, a könnyen olvasható szöveg sikerélményhez, örömhöz juttathatja. De mindez csak akkor hasznos, ha legalább annyi esztétikai és irodalmi élményt nyújt, mint azok a kicsinyeknek szóló leporellók, amelyeket *Würtz Ádám* és *Weöres Sándor* készít. Ha tehát a gyerekek kezébe a műfaj szabályainak megfelelő, igényes, *eredeti alkotásokat és nem adaptációkat* adunk. Ám hogy ilyenek szülessenek, ahhoz kritikára lenne szükség: képi és nyelvi szempontból elemző bírálatra. És ke-



mény lektorálásra, akár – a filmforgalmazás mintájára – előzsűrizésre!

A másik, a legfontosabb tanulság: *az adaptációk* – nagy általánosságban – nem keltenek kedvet az eredeti mű iránt, *nem nevelnek olvasókat.* Sőt azt a hamis elképzelést sugallják, hogy átlapozásuk után az olvasók a regényt is megismerik.

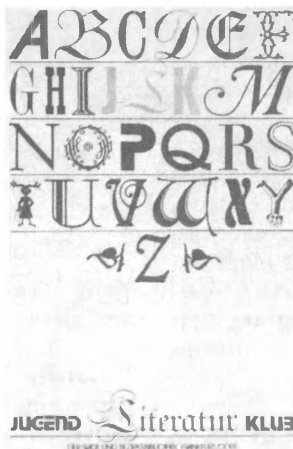
A klasszikusokat díszkőzene formájában hallgatók nem hiszik – persze nem is törődnek vele –, hogy találkoztak Bachkal, Beethoven-nel, nem állítják, hogy ismerik zenéjüket. Tudják: ez valami más. A képregénynél ez nem ilyen nyilvánvaló. Éppen ezért a képes kivonatokkal *ne altassuk el* – se a gyerekekben, se a felnőttekben – *a műveletlenségük miatti szégyenkezést.* Inkább erősítsük bennük a hiányérzetet, hogy nem ismernek írókat, nem ismernek műveket, nem ismernek irodalmi alkotásokat. Ez mindannyiunk számára legyen lelki ismereti kérdés!

Pápayné Kemenczey Judit

Személyi változások. Az *Új Könyvek* című állománygyarapítási tanácsadó felelős szerkesztője 1985. december elseje óta **Győri Erzsébet**, aki az elmúlt években a Könyvértékesítő Vállalat könyvtár-ellátó főosztályának vezetője volt. – **Szántó Boriszné**, a Magyar Néphadsereg Művelődési Házának könyvtárvezetője 1986. január elsején a Hadtudományi Könyvtar tudományos főmunkatársa lett. Utódává **Barcsay Katalint**, a Szerb Antal Gimnázium magyar-könyvtár szakos tanárát nevezték ki. – A Barcsi Városi Könyvtár igazgatója december elseje óta **Lukács Eleonóra**, a barcsi vízügyi szakközépiskola volt könyvtárosa. Előde, **Schnellbach László** lemondott posztjáról, s a jövőben tájékoztató könyvtárosként tevékenykedik az intézményben.

Könyvtárépítési hírek. November 28-án *Rátkai Ferenc* művelődési miniszterhelyettes avatóbeszédével, szép ünnepség keretében átadták rendeltetésének a **Pécsi Megyei Könyvtár** új szárnyát, amelyet a Geisler Eta utcai műemléképület kiegészítésére emeltek a Székesfehérvár utca 3-as számú telken, egy rossz állapota miatt lebontott lakóház helyén. Az új, háromszintes épület, amelyet a régi könyvtárral nyaktag köt össze, olvasószolgálati célokra készült, s otthont ad a hangos-képes dokumentumoknak is; a régiben a kiszolgáló részlegek és a helyismereti gyűjtemény helyiségei maradtak. A korábbi helyén hagyott raktárat könyvlift köti össze az olvasószolgálatl, személyfelvonó azonban nem készült. A hangulatosan be-

rendezett olvasószolgálati helyiségek Téka-bútorokat kaptak, s az első és a második emeletet képzőművészeti alkotások is díszítik, *Martyn Ferenc* és *L. Szabó Erzsébet* közös művei: két színes üvegablak. Az építészeti tervezést *Rácz Margit* és *Ványai Róbert* végezte, a beruházási és a kivitelezési munkák irányításából rendkívül nagy és fontos részt vállalt *Nikolai László*, a könyvtár gazdasági igazgatója, akinek ezért *A Szocialista Kultúráért* kitüntetéssel adta át az avatóünnepségen a miniszterhelyettes. Az új szárnyal az intézmény alapterülete 1250 m²-rel nőtt, mivel azonban a régi könyvtár mindössze 650 m²-en működött, a bővítés sem oldotta meg véglegesen elhelyezési gondjait.



Ezért a fenntartó a megyei könyvtár rendelkezésére bocsátotta a szomszédos, Székesfehérvár u. 5. sz. alatti kétszintes lakóépületet, amelyben a földszint birtokbavétel meg is történt. A további építkezési tervei szintén elkészültek már, sőt az új épületszintek kialakításakor a tervezők figyelembe vették a szintek közvetlen csatlakoztatásának követelményeit is.

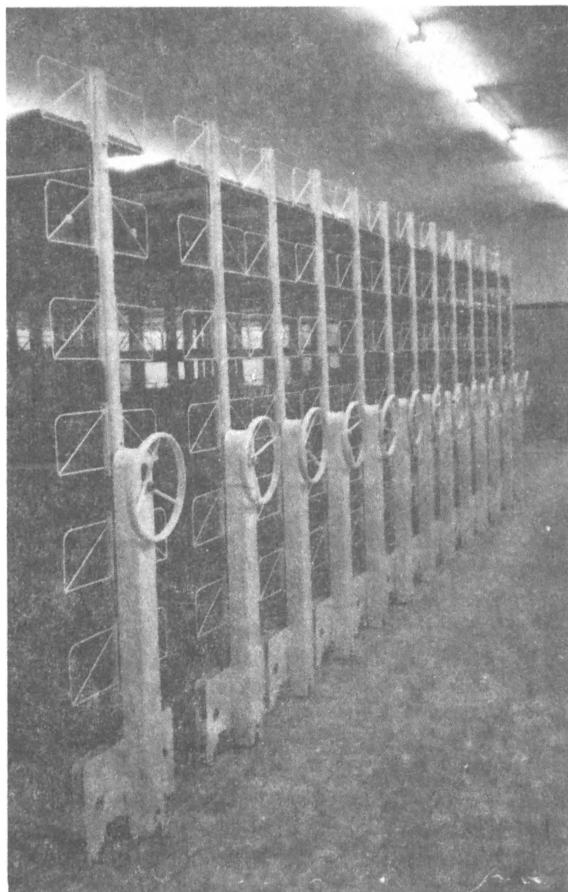
Debrecenben, a Tócoskertben 110 m² alapterületű fiókkönyvtárat nyitott a lakótelep szélén közületi célokra meghagyott családi házak egyikében a városi könyvtár. Mivel

a lakótelepen 1984 novemberében már nyílt egy *B* típusú, kettős funkciójú – iskolai és közművelődési – gyermekkönyvtár, az újabb létesített, *C* típusú könyvtár, amelyben egy főhivatású és egy négyórás részfoglalkozású könyvtáros tevékenykedik, elsősorban a felnőttek várja nyolcezer kötetével és több mint 50-féle újságjával, folyóiratával.

Tolna megyében két nagyobb könyvtárt avattak az elmúlt év végén: November 6-án **Nagymányokon** 150 m² alapterületű, kettős funkciójú – iskolai és közművelődési – könyvtárt adtak át a község lakosságának. A közvetlenül az iskolához csatlakozó, 1,2 millió forintból felépített szárnynak az utca felől külön bejárata van a felnőttek használatára. A két könyvtárost foglalkoztató intézményre a jövőben iskolai báziskönyvtári feladatok várnak, és itt kívánják megtartani a bonyhádi városkörnyék általános iskolai könyvtárosaik munkaközösségi foglalkozásait is. – **Bonyhádon** a városi könyvtár visszakерült az egykori Perczel-kastélyba, amelyet 3 millió forint felhasználásával kívül-belül felújítottak, és 900 ezer, illetve további 200 ezer forintos központi támogatásból új bútorzattal, valamint a zenei részleghez szükséges felszereléssel is elláttak. A korábban 364 m² alapterületű intézmény a bővítés révén 530 m²-es otthonhoz jutott, fejlesztése azonban nem fejeződött be, mert a következő években 800 m²-re nő majd a könyvtári helyiségek alapterülete.

Halálozások. Életének 50. évében, utcai baleset következtében november 28-án elhunyt **Pályi Éva**, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár IV. kerületi (újpesti) főkönyvtárának vezetője, aki csaknem három évtizedig tevékenykedett Budapest e munkáslakta részének könyvtárügyében. – 44 éves korában váratlanul távozott az élők sorából **Benczur Ágnes**, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Királyi Pál utcai fiókkönyvtárának vezetője. Negyedszázadon át volt a fővárosi könyvtárhálózat munkatársa.

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk



**MERABONA
és
TÉKA
típusú bútorainkat,
melyek
IRINGÓ
alvázra szerelve
tömörraktárak
berendezésére is
alkalmasak**

Gyártja: MEZŐGÉPIPARI

SZÖVETKEZETI

KÖZÖS VÁLLALAT, SZANY

Felvilágosítás, berendezési tervek, árajánlat készítése:

CAVALLONI GYÖNGYI

Budapest XI., Szakasits Á. u. 32/a. X. 95. 1119

Telefonüzenet: 663-226

Kitüntetések

A művelődési miniszter 1985. augusztus 20. alkalmából az alábbi kitüntetéseket adományozta:

A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT

Tudományos és szakkönyvtárak

Ákom Márta osztályvezető-helyettes, OSZK; *dr. Bartha Gáborné* munkatárs, Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára, Sopron; *Békefi József* mb. osztályvezető, MTA Központi Könyvtár; *dr. Bérdi György* főigazgató-helyettes, JPTE Központi Könyvtár, Pécs; *dr. Berza Lászlóné* csoportvezető, MTA Világgazdasági Kutatóintézet; *Bölcskey Józsefné* főelőadó, OMIKK; *Cserey Lászlóné* osztályvezető, Állatorvostudományi Egyetem;

Dárdai Miklósné főmunkatárs, OSZK; *Fekete Géza* osztályvezető, MTA Központi Könyvtár; *dr. Gál Andorné* igazgató, MÉM Informatikai Központ; *Gáspár Margit* főmunkatárs, MÉM Informatikai Központ; *dr. Geday Gusztáv* könyvtárigazgató, Kertészeti Egyetem; *Gurzó Mártonné* dokumentáció-vezető, PRODUKTORG Szervezési Vállalat, Ipari Informatikai Központ; *dr. Héberger Károly* igazgató, BME Központi Könyvtár; *Jaksa Józsefné* főkönyvtáros, MTA Központi Könyvtár; *dr. Klukovits Lajosné dr. Paróczy Katalin* főkönyvtáros, JATE Központi Könyvtár, Szeged; *Kolarovszkiné Heim Júlia* könyvtáros, az MSZMP Békés Megyei Bizottsága oktatási igazgatósága; *Kornya Judit* könyvtáros, Épipítésügyi Tájékoztatói Központ; *Kováts József* könyvtáros, BME Központi Könyvtár; *Kürtös Lelle* könyvtárvezető, MTA Állam- és Jogtudományi Intézet; *Lányi Zsoltné* osztályvezető-helyettes, MÉM Informatikai Központ; *dr. Lőrincz Gyula* könyvtárigazgató, Gödöllői Agrártudományi Egyetem; *dr. Melegh Antalné* csoportvezető, AGROBER Élelmiszergazdasági Tervező és Beruházási Iroda; *dr. Nagy Júlia* könyvtáros, Gabonatermesztési Kutatóintézet, Szeged; *Pallaghy Andrásné* igazgató-helyettes, NME Központi Könyvtár; *Pálvölgyi Mihály* főiskolai adjunktus, Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola, Szombathely; *Pályi Béláné* könyvtárvezető, JATE, Szeged; *Papp Gyuláné* könyvtáros, Debreceni Tanítóképző Főiskola; *Pungor Jánosné* könyvtáros, Besenyei György Tanárképző Főiskola, Nyiregyháza; *Pusztai Istvánné* fényképész, OSZK; *Sárhány Éva* osztályvezető-helyettes, ELTE Központi Könyvtár; *Sefcsik Gyuláné* csoportvezető raktáros, OSZK; *Szepessi Zsuzsanna* könyvtárvezető-helyettes, MTA Zenetudományi Intézet; *Szikszi Lászlóné* könyvtárvezető, Mezőgazdasági Főiskola, Kaposvár; *dr. Tóttösné Wimmer Éva* osztályvezető, ELTE Központi Könyvtár.

RÖVIDÍTÉSEK

BME = Budapesti Műszaki Egyetem
 ELTE = Eötvös Loránd Tudományegyetem
 FSZEK = Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
 JATE = József Attila Tudományegyetem
 JPTE = Janus Pannonius Tudományegyetem
 KK = Községi Könyvtár
 KLTE = Kossuth Lajos Tudományegyetem
 MÉM = Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Minisztérium
 MK = Megyei Könyvtár
 MKKE = Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem
 MTA = Magyar Tudományos Akadémia
 NK = Nagyközségi Könyvtár
 NME = Nehézipari Műszaki Egyetem
 OMIKK = Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár
 OSZK = Országos Széchényi Könyvtár
 OSZK KMK = Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ
 SZMT = Szakszervezetek Megyei Tanácsa
 VK = Városi Könyvtár

Tanácsi és iskolai könyvtárak

Abonyi Tiborné szakalkalmazott, VK, Szolnok; *özv. Avas Kálmán*né tiszteletdíjas könyvtáros, Pankasz (Vas m.); *Babcsán Józsefné* könyvtáros, NK, Nagykatá (Pest m.); *Bali Aranka* könyvtáros, MK, Kaposvár; *Biró László* tiszteletdíjas könyvtárvezető, KK, Egyházasközpont (Vas m.); *Bóka Mária* könyvtáros, Fejér Megyei Művelődési Központ, Székesfehérvár; *Cser Sándorné* könyvtáros, VK, Gyula; *Fegő Lajos* könyvtáros, MK, Pécs; *Fehérvári Klára* osztályvezető, MK, Pécs; *Fórizs Istvánné* gyermekkönyvtár-vezető, VK, Mezőtúr (Szolnok m.); *Galgóczy Károlyné* főmunkatárs, MK, Győr; *G. Gaszler Aranka* tanár, könyvtáros, XXI. ker. Gombos téri Általános Iskola; *Gombos Zsófia* főkönyvtáros, az FSZEK XIII. ker. főkönyvtára; *dr. Gubicz Pálné* csoportvezető, MK, Nyíregyháza; *dr. Gyimesi Endre* igazgató, VK, Zalaegerszeg; *Györkös Jánosné* klubkönyvtárvezető, Háromfa (Somogy m.); *Hajdu Zsuzsanna*, a német báziskönyvtár vezetője, MK, Pécs; *Horváth Árpádné* könyvtárvezető, KK, Isaszeg (Pest m.); *Horváth Lajosné* gazdasági osztályvezető-helyettes, MK, Veszprém; *Jáger Istvánné* gyermekkönyvtáros, MK, Eger; *Jakubecz Ilona* főkönyvtárvezető, az FSZEK X. ker. főkönyvtára; *Juhász Józsefné* tiszteletdíjas fiók-könyvtáros, MK, Salgótarján; *Kakasné Pethő Ágota* könyvtáros, az FSZEK X. ker. főkönyvtára; *Kárász Józsefné* könyvtáros, MK, Székesfehérvár; *Kiss Sándorné* klubkönyvtáros, Általános Művelődési Központ, Pusztamonostor (Szolnok m.); *Kocsis Katalin* zenei könyvtáros, VK, Nagykanizsa; *Koczfán Lajosné* tanító, klubkönyvtárvezető, Általános Iskola, Eszteregnye (Zala m.); *Kosárka Gábor* könyvtáros, VK, Sátoraljaújhely; *Kovács Károly* könyvtáros, KK, Rábapatona (Győr-Sopron m.); *dr. Környey Lászlóné* igazgató, MK, Miskolc; *Kövesi Mátyásné* könyvtáros, VK, Barcs; *K. Tóth Andrásné* művelődési ház és könyvtár vezető, Csépi (Komárom m.); *Laki Jánosné* könyvtáros, KK, Vasalja (Vas m.); *dr. Lázár Imre* könyvtárvezető, Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézet; *dr. Lipokatich Sándorné* könyvtáros, Általános Művelődési Központ, Csávolly (Bács-Kiskun m.); *Majer Istvánné* könyvtárvezető, KK, Hort (Heves m.); *dr. Molnár Orsolya* könyvtáros, VK, Debrecen; *Molnárné Németh Mária* gyermekkönyvtáros, NK, Devecser (Veszprém m.); *Nádasi Lászlóné* gyermekkönyvtáros, NK, Lábatlan

(Komárom m.); *Nagy Józsefné* könyvtáros, VK, Gyula; *dr. Németh P. László* igazgató-helyettes, VK, Győr; *Ortutai Jánosné* csoportvezető, VK, Kiskunfélegyháza; *Örkös Tóth Lajosné* könyvtárvezető, VK, Kisújszállás; *Pásztor Károly* igazgató, Művelődési Központ és Könyvtár, Mezőcsát (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); *Pelle Sándor* igazgató, VK, Gyöngyös; *Pócsi Gusztáv* osztályvezető, MK, Miskolc; *Potyi Béláné* tanító, tiszteletdíjas könyvtáros, Általános Iskola, Bögöt (Vas m.); *Rejtő Pálné* tiszteletdíjas könyvtáros, KK, Gönyű (Győr-Sopron m.); *Rendek Jánosné* tiszteletdíjas könyvtáros, Általános Művelődési Központ, Csákánydoroszló (Vas m.); *Rigó Tamásné* könyvtáros, VK, Hajdúnánás; *Rodek Gyuláné* könyvtáros, Fáklya Művelődési Ház és Könyvtár, Letenye (Zala m.); *Rupecht György* könyvtáros, KK, Bodajk (Fejér m.); *Szabó Ferencné* könyvtáros, VK, Mohács; *Szeredi Mária* könyvtáros, Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár gyermekkönyvtára, Szentendre; *Szikora Lászlóné* könyvtáros, Sebes György Közgazdasági és Kereskedelmi Szakközépiskola, Békéscsaba; *Tátrai Jánosné* könyvtárvezető, NK, Egyek (Hajdú-Bihar m.); *Timár Józsefné* könyvtáros, Rudas László Közgazdasági Szakközépiskola, Budapest; *Tóth Gyuláné* osztályvezető, MK, Miskolc; *Várady Eszter* könyvtáros, VK, Esztergom; *Veres János* könyvtáros, Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár, Szentendre; *Vörös Józsefné* könyvtáros, VK, Pécs; *Vrabel Miklós* né klubkönyvtárvezető, Kerta (Veszprém m.); *Zottné Juhász Katalin* szaktájékoztató, VK, Tata.

Szakszervezeti könyvtárak

Boros Andrásné könyvtáros, HUNGAROTON; *Csányi Tiborné* könyvtáros, Almásfüzitői Timföldgyár, Petőfi művelődési ház; *Dézsi Mátyásné* könyvtáros, LATEX Fonó-Szövőgyár, Szombathely; *Fungács Lászlóné* könyvtáros, Mechanikai Művek; *Gergely Sándor* könyvtáros, Lenin Kohászati Művek, munkásszálló; *Harka Istvánné* könyvtáros, SZMT Központi Könyvtár, Pécs; *Kerekes Miklós* igazgató, SZMT Központi Könyvtár, Zalaegerszeg; *Kriszt Istvánné* könyvtárvezető, Művelődési Központ, Várpalota; *Lakatos Ferencné* könyvtáros, SZMT Központi Könyvtár, Székesfehérvár; *Maróti Istvánné* műszaki fejlesztési előadó, könyvtárvezető, Zrinyi

Nyomda, *Mijatovics György* könyvtáros, Építők Szakszervezete Központi Könyvtára; *Müller Károly* klubkönyvtárvezető, Vasutasok Szakszervezete, Debrecen; *Nagy Károly* könyvtárvezető, OTP; *Pados József* tiszteletdíjas klubkönyvtár-igazgató, Dorog, Rákóczi-telep; *dr. Soós Istvánné* könyvtáros, Budapesti Híradástechnikai Gépgyár; *Süveges Károlyné* tervestatisztikai csoportvezető, könyvtáros, Konzervipari Szállítási és Szolgáltató Vállalat; *Szabó Lajosné* letéti könyvtáros, Soproni Ruhagyár; *Szajp Istvánné* könyvtáros, Péti Nitrogénművek Művelődési és Oktatási Központ; *Szathmáry Lászlóné* könyvtáros, SZMT Központi Könyvtár, Debrecen; *Vollein Józsefné* könyvtárvezető, Ikarus Gárdonyi Géza Művelődési Ház, Székesfehérvár; *Weisz Józsefné* meős, társadalmi munkás könyvtáros, Délia Harisnyagyár bátonyterenyei gyáregysége (Nógrád m.).

A KIVÁLÓ MUNKÁÉRT

Tudományos és szakkönyvtárak

Besszer Miklósné könyvtárvezető, Ikarus Karosszéria és Járműgyár Székesfehérvári Gyára; *Darvas Olivérné* könyvtáros, Észak-Magyarországi Tervező Vállalat, Miskolc; *Dombovári Jánosné* gépkezelő, JATE Központi Könyvtár, Szeged; *Dömötör Lajosné* főmunkatárs, OSZK; *Gábor Andrásné* főmunkatárs, JPTE Központi Könyvtár, Pécs; *Geröly Józsefné* könyvkötő műhelyvezető, OSZK; *dr. Gyurácz Sándorné* könyvtári munkatárs, Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára, Sopron; *Hegyközi Ilona* szakalkalmazott, OSZK KMK; *Jávorka Józsefné* főelőadó, OMIKK; *dr. Kalmár Zsuzsanna* könyvtárvezető, JATE Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged; *dr. Kenyéri Katalin* szakalkalmazott, OSZK KMK; *Mastalir Ernőné* könyvtári főmunkatárs, Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára, Sopron; *Mocsy Margit* csoportvezető, OMIKK; *Mohr Kálmán* anyagbeszerző, OSZK; *Pethő Etelka* főelőadó, OMIKK; *Roboz Péter* osztályvezető-helyettes, OMIKK; *Simon Judit* osztályvezető-helyettes, MTA Központi Könyvtár; *Takács Béláné* könyvtáros, OSZK; *Zengővári Márta* osztályvezető, MKKE Központi Könyvtár; *Zsigmondy Árpádné* könyvtáros, OSZK; *dr. Zsupán Kálmánné* könyvtáros, Tiszavasvári Alkaloida Vegyészeti Gyár.

Tanácsi és iskolai könyvtárak

Antal Domokosné könyvtárvezető, KK, Kocsér (Pest m.); *Balázs Jánosné* könyvtáros, MK, Eger; *Bálint Péterné* könyvtáros, VK, Miskolc; *Balogh György* igazgató, NK, Mezőkovácsháza (Békés m.); *Balogh János* könyvtáros, Németh László Általános Művelődési Központ Klubkönyvtára, Mezőszilas (Fejér m.); *Bárány László* klubkönyvtárvezető, Szigetbecse (Pest m.); *Barta Istvánné* könyvtár-igazgató, VK, Nagykőrös (Pest m.); *Batáné Máté Mária* igazgatóhelyettes, VK, Török-szentmiklós; *Bekes József* gépkocsivezető, VK, Nagyatád; *Besenczi Mihályné* fiókkönyvtárvezető, MK, Kecskemét; *Borcásnyi Miklósné* könyvkötő, MK, Zalaegerszeg; *Böres János* könyvtárigazgató, NK, Bicske (Fejér m.); *Brösztl Márta* könyvtáros, Kossuth Lajos Gimnázium, Nyíregyháza; *Csanda Miklósné* könyvtárvezető, Felsőgöd (Pest m.); *Csere Dezső* gazdasági igazgatóhelyettes, MK, Kecskemét; *Csiszár Kálmán* gépkocsivezető, VK, Vác; *dr. Csiszár Miklósné* könyvtáros, MK, Veszprém; *Csomor Tibor* főosztályvezető-helyettes, FSZEK; *Eppel Jánosné* tiszteletdíjas könyvtáros, Általános Művelődési Központ és Könyvtár, Ócsény (Tolna m.); *Forgács Tiborné* könyvtárvezető, az FSZEK III. ker. főkönyvtára; *dr. Földi Pálné* könyvtárvezető, NK, Fót (Pest m.); *F. Szabó Mihály* kazánfűtő, MK, Székesfehérvár; *Galovics Miklósné* könyvkötő, MK, Miskolc; *Geiszler Józsefné* könyvtárvezető, KK, Zánka (Veszprém m.); *Gresó Lászlóné* könyvtárvezető, KK, Levelek (Szabolcs-Szatmár m.); *Gyana Józsefné* kisegítő, MK, Miskolc; *Gyurka Istvánné* könyvkötő, MK, Pécs; *Halasi Istvánné* könyvtáros, VK, Nagykanizsa; *dr. Husi Gézané* könyvelő, VK, Debrecen; *Ignáth Ágnes* könyvtáros, NK, Nagykalász (Szabolcs-Szatmár m.); *Illyés Magdolna* könyvtáros, KK, Tunyogmatolcs (Szabolcs-Szatmár m.); *Karai Jenő* gazdasági ügyintéző, NK, Bicske (Fejér m.); *Kezdődy Lászlóné* könyvtáros, VK, Miskolc; *Kiss Sándorné* könyvtáros, Egressy Béni Művelődési Központ és Könyvtár, Kazincbarcika (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); *Kódor Ilona* könyvtáros, Művelődési, Ifjúsági Sportközpont és Könyvtár, Csongrád (Csongrád m.); *Kovács Józsefné* ruhatáros, MK, Szombathely; *Kordoványi Györgyné* könyvtáros, MK, Szolnok; *Krauter Györgyné* könyvtáros, MK, Pécs; *Lakatos Éva* osztályvezető, MK, Győr; *Losonczi Józsefné* könyvtáros, NK, Tiszalök (Szabolcs-

Szatmár m.); *Majtényiné Turi Katalin* igazgató, VK, Szentés (Csongrád m.); *Méhész Ferenc* gépkocsivezető, NK, Monor (Pest m.); *Mészáros Lajosné* könyvkötészet-vezető, Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár, Szentendre; *Mógor Zoltánné* hivatalsegéd, VK, Celldömölk; *Muri Attiláné* könyvtáros, VK, Debrecen; *dr. Müller Pálné* könyvtáros, az FSZEK XI. ker. főkönyvtára; *Nagy Sándorné* könyvtáros, VK, Körmen; *dr. Oltyán Béláné* könyvtáros, Középfiskolai Kollégium, Miskolc; *Papp Lászlóné* raktárkezelő, MK, Tatabánya; *Purecse Péterné* technikai dolgozó, NK, Kétegyháza (Békés m.); *Rozgonyi Istvánné* raktári csoportvezető, FSZEK; *dr. Sára Attiláné* könyvtáros, Somogyi Könyvtár, Szeged; *dr. Sévity Lázárné* könyvtáros, VK, Hódmezővásárhely; *Szabadi Mihályné* könyvtáros, MK, Szekszárd; *Szabó Józsefné* takarító, MK, Nyíregyháza; *Szabó Vincéné* könyvtárvezető, NK, Kunhegyes (Szolnok m.); *Szalay Ernőné* ruhatáros, MK, Zalaegerszeg; *Szilágyi Dezsőné* fiókkönyvtár-vezető, VK, Miskolc; *dr. Szinna Ferencné* tiszteletdíjas könyvtáros, Művelődési Ház, Leányfalu (Pest m.); *Szummer Józsefné* könyvtáros, KK, Pusztavám (Fejér m.); *Szűcs Miklósné* takarító, Egressy Béni Művelődési Központ és Könyvtár, Kazincbarcika; *dr. Tabi Lászlóné* könyvtáros, Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba; *Tanka Lajosné* takarító, MK, Debrecen; *Tóth Jánosné* csoportvezető, Somogyi Könyvtár, Szeged; *Ugray Józsefné* tiszteletdíjas könyvtáros, Általános Művelődési Központ, Bajánsegye (Vas m.); *dr. Varga Sándorné* irodavezető, MK, Tatabánya; *Vörös Zoltánné* fiókkönyvtárvezető, VK, Miskolc; *Zombori Imre* könyvtáros, NK, Zsámbék (Pest m.).

Szakszervezeti könyvtárak

Gajda Sándor könyvtáros, Vas Megyei Víz-és Csatornamű Vállalat, Szombathely.

MINISZTERI DICSÉRET

Tudományos és szakkönyvtárak

Dr. Alföldi Györgyné csoportvezető, Szilikátipari Központi Kutató és Tervezőintézet; *Bánfi Gábor* szakmunkás, OMIKK; *dr. Berényi Ernőné* bibliográfus, KLTE Központi Könyvtár, Debrecen; *Gegus Gáborné* csoport-

vezető, MKKE Központi Könyvtár; *Hegyiné Szita Julianna* szakalkalmazott, OSZK KMK; *Kedves Béláné* betanított munkás, OMIKK; *Kosztolányi Dezsőné* könyvtáros, JATE Bölcsészettudományi Kar, Szeged; *dr. Kredics László* könyvtárvezető, Megyei Levéltár, Veszprém; *Kurucz Csaba* raktárvezető, MTA Központi Könyvtár; *Süveges Józsefné* ügyviteli dolgozó, OMIKK; *Szántai Kiss Ágnes* könyvtáros, JATE Központi Könyvtár, Szeged; *Tárczy Ferenc* szakmunkás, OMIKK; *Tóth Jenőné* ügyviteli alkalmazott, MTA Központi Könyvtár; *Voith Éva* főelőadó, OMIKK.

Tanácsi és iskolai könyvtárak

Andresz Józsefné raktáros, MK, Kaposvár; *Antal Mária* gyermekkönyvtáros, VK, Bonyhád; *Balla Sándorné* könyvtárkezelő, VK, Tiszafüred; *Balogh Ferencné* kiegészítő, VK, Makó; *Balogh Lászlóné* könyvkötő, FSZEK; *Barthók Sándorné* könyvtáros, MK, Eger; *Blandl Jánosné* könyvtárvezető, II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola, Nagymányok; *Borsos Pálné* tiszteletdíjas könyvtáros, Lenti; *Both Ferencné* igazgató, VK, Hajdúböszörmény; *Böcs András* könyvtáros, NK, Bicske (Fejér m.); *Csirkéné Nagy Anna* könyvtáros, NK, Fűzesabony (Heves m.); *Demkó Anna* könyvtáros, NK, Nyékládháza (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); *Dobozi Sándorné* csoportvezető, VK, Székesfehérvár; *Dominé Horváth Veronika* könyvtáros, VK, Komárom; *Domonkos Annamária* könyvtáros, VK, Győr; *Engli Katalin* könyvtáros, MK, Szombathely; *Falvassyné Majdik Edit* gyermekkönyvtáros, MK, Veszprém; *dr. Ferencziné Stefanik Ágnes* könyvtáros, MK, Szekszárd; *Galszik Róbertné* ügyviteli dolgozó, MK, Salgótarján; *Gáspárné Takács Magdolna* könyvtáros, Általános Művelődési Központ és Könyvtár, Szakcs (Tolna m.); *Gelléri Józsefné* fiókkönyvtárvezető, az FSZEK III. ker. főkönyvtára; *Gróf Ferenc* tiszteletdíjas könyvtáros, KK, Rábapaty (Vas m.); *Guba Péterné* könyvtáros, KK, Sárrétudvar (Hajdú-Bihar m.); *Gubáné Ecsédi Erika* gyermekkönyvtáros, VK, Szolnok; *Gulyásné Rózsahegyi Gyöngyi* könyvtáros, MK, Pécs; *Gurgut András* gépkocsivezető, Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár, Szentendre; *Gutai Istvánné* könyvtáros, Közművelődési Intézmények Igazgatósága I. sz. fiókkönyvtára, Paks (Tolna m.); *Gyebnár Györgyné* könyvtáros, NK, Sarkad (Békés m.), *Gyevainé Szorcsik Angéla*

könyvtáros, MK, Salgótarján; *Gyúsi László* könyvtáros, VK, Tata; *Héra Zoltánné* adminisztrátor, MK, Szombathely; *Hódos Lászlóné* könyvtáros, VK, Kisvárd; *Homor Tivadar* könyvtáros, Ortutay Gyula Általános Iskola, Győr; *Horváth Andrásné* fiókkönyvtáros, Balástya (Csongrád m.); *Horváth Andrásné* könyvtáros, Városi Gyermekkönyvtár, Salgótarján; *Horváth Ferencné* csoportvezető, VK, Székesfehérvár; *Horváth József* tiszteletdíjas klubkönyvtárvezető, Kallósd (Zala m.); *Horváth József* szaktájékoztató, MK, Győr; *Horváth Teréz* könyvtáros, KK, Somogyvár (Somogy m.); *Juhászné Jordán Mária* klubkönyvtárvezető, Tiszafüred-Örvény (Szolnok m.); *Kádár Tünde* csoportvezető, VK, Orosháza; *Káfony Zoltánné* klubkönyvtárvezető, Szárlliget (Fejér m.); *Kánya Imréné* gyermekkönyvtáros, VK, Cegléd; *Kármán Pálné* könyvtáros, NK, Nagykáta (Pest m.); *Kerekesné Bovatsék Ágnes* könyvtárvezető, NK, Szegvár (Csongrád m.); *Király Pálné* betanított munkás, MK, Kecskemét; *Kiss Istvánné* általános iskolai nevelő-könyvtáros, Palotabozsok (Baranya m.); *Knakál Józsefné* gyermekkönyvtáros, NK, Pilis (Pest m.); *Kozma Istvánné* tiszteletdíjas könyvtáros, Talajd (Fejér m.); *Kovács László* szakalkalmazott, MK, Kecskemét; *Kövesd Péterné* fiókkönyvtárvezető, az FSZEK V. ker. főkönyvtára; *Lászlóné Szilvási Sarolta* könyvtáros, Városi Művelődési Központ és Könyvtár, Dombóvár; *Locskai Lajosné* sokszorosított, MK, Szolnok; *Luczi Józsefné* könyvtáros, VK, Gyula; *Lukács Györgyné* könyvtáros, NK, Sárbogárd (Fejér m.); *Magó Lászlóné* könyvtáros, NK, Vecsés (Pest m.); *Maráczai Józsefné* könyvtáros, KK, Répcelak (Vas m.); *Medve Ilona* zenei könyvtáros, MK, Salgótarján; *Nagy Ferencné* klubkönyvtárvezető, Esze Tamás Városi Művelődési Központ, Vásárosnamény; *Nagy Józsefné* takarító-ruhatáros, VK, Győr; *Németh Istvánné* könyvtáros, VK, Sárvár; *Ótvősné Sebők Éva* könyvtáros, VK, Szentés; *Pál Lászlóné* könyvtárvezető szakmunkás, MK, Szekszárd; *Palotás Jánosné* fiókkönyvtárvezető, Somogyi Könyvtár, Szeged; *Pályi Éva* könyvtárvezető-helyettes, az FSZEK IV. ker. főkönyvtára; *Patkós Sándorné* raktáros, VK, Cegléd; *Petényi Erzsébet* gyermekkönyvtáros, MK, Tatabánya; *Péter Ferencné* könyvelő, MK, Szolnok; *Pethő Andrásné* könyvtáros, NK, Jánkmajtis (Szabolcs-Szatmár m.); *Petrovics Tamásné* könyvtárvezető, NK, Gyömrő (Pest m.); *Pingiczer Gizella* szaktájékoztató, MK, Győr; *Pintér József* tiszteletdíjas klub-

könyvtárvezető, Sólyom László Művelődési Központ, Lenti; *Polareczkyné Takács Ilona* könyvtáros, Somogyi Könyvtár, Szeged; *Poór Józsefné* fiókkönyvtáros, VK, Nagykanizsa; *Püski Jánosné* könyvtáros, VK, Békés; *Sajtos Dezsóné* könyvtáros, Általános Művelődési Központ, Mezőtárkány (Heves m.); *Sándor Lászlóné* gyermekkönyvtáros, VK, Jászberény; *Schiller Katalin* könyvtáros, VK, Kiskőrös; *dr. Schmidt Józsefné* könyvtárkezelő, Körzeti Könyvtár, Dunaszekcső (Baranya m.); *Somogyvári Rudolfné* könyvtáros, Apáczai Csere János Szakközépiskola, Dombóvár; *Szalai Attila* gépkocsivezető, NK, Deveser (Veszprém m.); *Széles Miklósné* fiókkönyvtáros, MK, Nyíregyháza; *Szilágyi Katalin* könyvtárvezető, KK, Jásztelek (Szolnok m.); *Szitásné Gyenge Mária* könyvtáros, NK, Dévaványa (Békés m.); *Tábitzhné Bárkai Zsuzsanna* csoportvezető, Somogyi Könyvtár, Szeged; *Tauber Vilmosné* könyvtáros, NK, Pécel (Pest m.); *Tavaszi Lászlóné* takarító, Körzeti Könyvtár, Vasvár (Vas m.); *Tavaszi Tibor* tiszteletdíjas klubkönyvtárvezető, Felsőpáhok (Zala m.); *Tóth Ernőné* ügyintéző, MK, Győr; *Tóth Gabriella* könyvtáros, MK, Pécs; *Tóth-Zsiga Istvánné* könyvtárvezető, NK, Tura (Pest m.); *Tőrekény Éva* könyvtárvezető, Körzeti Könyvtár, Balatonederics (Veszprém m.); *Ujvári Attiláné* gazdasági ügyintéző, VK, Szigetvár; *Válóczi Mihályné* fiókkönyvtáros, Körzeti Könyvtár, Ecseg (Nógrád m.); *Varju Ferencné* könyvtáros, KK, Bélmegyer (Békés m.); *Vass Béláné* gyermekkönyvtáros, VK, Zalaszentgrót.

Szakszervezeti könyvtárak

Bagó Istvánné könyvtáros, a szakmaközi kulturális bizottság vezetője, Kalocsa; *Balázs Andrásné* beruházási előadó, könyvtáros, PENOMAH, Cegléd; *Bukta Valéria* könyvtáros, Pamutfonóipari Vállalat Miskolci Gyára; *Domokosné Paróczay Juszti* könyvtáros, SZMT Központi Könyvtár (Békéscsaba); *Gelniczky Teréz* könyvtárvezető, Pamutfonóipari Vállalat Kaposvári Gyára; *Herczeg Jánosné* letéti könyvtáros, KÖZÉP 2. sz. gyáregység, Cegléd; *Hideg Imre* klubkönyvtárvezető, BIOGAL gyógyszerárugyár, Debrecen; *Kopacz Zoltánné* könyvtáros, Gyümölcs- és Disznóenytermesztési Fejlesztő Vállalat Állomás, Cegléd; *dr. Nyiri Lászlóné* fiókkönyvtárvezető, SZIM Gépgyár, Karcag; *dr. Sándor Istvánné* könyvtárvezető, Budapesti Telefongyár.

A római kultúra nyomai Algériában

Közismert, hogy Észak-Afrikában számos római műemlékváros található. Abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy Algéria néhány római települését, illetve a feltárt romvárosokat sikerült meglátogatnom, önkéntelenül összehasonlítva egymással a látottakat. A könyvtáros szemével a jelenlegi *Timgad* az, amely a legtöbbet és a legérdekesebbet nyújtotta.

Ma, amikor oly sok szó esik közösségi kultúránk fejlesztéséről, bizony nem árt olykor a közös emberi múlt kulturális életének maradványaival is foglalkozni. Gyakran hallunk arról panaszkodni, hogy a televízió elvonja a tömegeket az olvasástól, a színházak, koncertek látogatásától. Bár az asszociáció talán nem egészen találó, mégis éreztem némi párhuzamot Észak-Afrikát és a koloniális római birodalom emlékeit látogatva: hogyan is volt képes Róma még a kolóniákon is megteremteni a nemcsak a kor civilizációjának, de a kultúrának, sőt a szó legszorosabban vett értelmében a közösségi kultúrának is minden tekintetben megfelelő eszközeit. Televízió nem volt, volt azonban amfiteátrum, fórum, s amint látni fogjuk, közkönyvtár is, mégpedig távol az örök várostól, egy kis kolónián.

Timgadot (Colonia Marciana Traiana Tamugadi) i. e. 100-ban *Traianus* császár rendeletére a 3. légió katonái építették. (Feltárását, amely a mai napig befejezetlen, a franciák 1880-ban kezdték meg.) A régészek feltételezik, hogy már ezt megelőzően is volt itt az őslakoságnak egy kis települése. Lakója eredetileg 300 római veterán légionárius volt a családjával, akikhez az őslakos berberék csatlakoztak. Népessége folyamatosan, egyenletesen növekedett, i. sz. 168-ban már félköríves amfiteátruma volt, majd az első afrikai születésű római császár, *Septimius Severus* idején lakói-

nak száma a becslések szerint már 10–15 ezer lehetett. Civilizációját a rómaiaknál megszokott közfürdők, csővezetékes fűtés – a könyvtár közvetlen közelében –, valamint bámulatra méltóan szép, fekete gránitból kifaragott, delfinekkel díszített karosszékeket utánozó ülőkékkel és fűtéssel is ellátott „toalett szalon” is tükrözi.

Az új gyarmatváros természetesen hadicélokot szolgált: biztosította az utat Karthágó felé, s a maga szabályos négyszögű alaprajzával kissé katonai táborra emlékeztet. Ez persze csak dombtetőről vagy légifelvételről látható, az eredeti kö-, illetve márványkockákkal kirakott utakat róva nem érzékelhető. Sokkal inkább hatnak ránk a rendezettség és harmóniát, civilizációt, kultúrát, gyakorlatiasságot, ugyanakkor fényűzést is tükröző berendezések, amelyek a mai kor emberének is a kényelmet és a jólétet jelentik.

Timgad, mint a többi koloniális település, kissé magát Rómát is képviselte. E városka ismertetését többé-kevésbé feltárt közkönyvtára és egy figyelemreméltó felirat indokolja.

A könyvtárat, amely a felirat szerint 400 ezer sestertiusba került, *M. Julius Quintianus Flavius Regatianus* ajándékozta a városkának. (A gazdagabb polgárok általában valamely közhivatal elnyerésekor nagystílusú ajándékot adtak városuknak.) Az a körülmény, hogy éppen közkönyvtárat építtetett ez a valószínűleg tehetős polgár, annál is inkább meglepő, mert ebben a korban tudomásunk szerint csak a kisázsiai *Ephesosban* volt még közkönyvtár. Az a tény, hogy a könyvtár igen előkelő helyen, szinte a városka központjában állott, mindenképpen arra utal, hogy jelentős szerepe volt a közéletben.

A 4. században épült, s a fellelt mozaik- és egyéb töredékek tanúsága szerint egy teljes

nagy épülettömböt foglalt el; építői mindent elkövettek, hogy monumentális és fényűző jellegét hangsúlyozzák. A főbejárat öt lépcsőn közelíthető meg, s vezet a négyszögletes előtérbe, amelyet három oldalról oszlopcsnak fogott közre. Maga a könyvtár félkör alaprajzú. A terem körül három magasabb lépcsőfok, amelyeket ritmikusan szakít meg az oszlopok talapzata. Az oszlopfőket gyakorlatiasan kihasználva téglával falazott faliszekrényekké alakították ki, így sugárirányban lehetett azokban akár tekerceket, akár köteteket elhelyezni. A félkör tengelyében egy nyitott fülkében fehér márványoszlopokkal övezve (az oszlopok csavart rovtákaí gondosan a terem közepé felé irányulnak) Minerva szobra állott. Ma már nehéz elképzelni, hogy ez a terem milyen csodálatos márvány burkolattal lehetett ellátva – töredékeit a kicsi múzeum őrzi. Az itt működő építészek a Róma melletti Tivoliban is divatos, félköríves alaprajzot kedvelhették. Itáliában ezeket félkupola fedte, így lehetséges, hogy itt is ezt a megoldást választották.

A bejáratu kapu felé tájolva a Minerva-fülke mellett még két kisebb tér található, rendeltetését illetően csak találgathatunk. Látható viszont az északi oldalon – mai kifejezéssel élve – mintegy két emeletnyi raktár. Hogy ez rendeltetésének megfelelően megtelt-e, vagy előrelátással hosszabb időre tervezték, ki tudná ma megmondani!

Véleményünk szerint a nagy terem konfe-

renciák, megbeszélések színtere lehetett, hiszen *Apuleius* szerint például a karthágói könyvtár felsőoktatás céljára is igénybe vették. Pusztán ennek a műemléknek jelenléte következtetni enged Timgad kulturális életére, amelynek más emlékei is megtalálhatók.

Érdekes még egy bizonyos *Vocantiusnak* (*P. Flavius Pudens Pomponianus*) emlékére állított márvány emléktábla. Meglepő, hogy erre nem az Augustus korában megszokott monumentális vagy lapidáris írással, hanem gondosan, a mai napig jól olvasható minusculával, kisbetűkkel véstek, amely átmenetet jelentett a kurzív írás felé. Minthogy a települést i. sz. 430 körül a vandálok elpusztították, s tudomásunk szerint a kőbe, márványba Európában ez idő előtt zömében capitális, azaz nagybetűkkel véstek, arra következtethetünk, hogy a római kultúra haladása a kolóniákon sem kevésbé gyors, mint az általunk jobban ismert Európában, hiszen a minuscula használata csakis innét – és ezek szerint nagyon rövid időn belül – terjedhetett át a kolóniákra.

E kis város jó példája annak, hogy a kisebb települések is lehetnek civilizáltak, kulturáltak, hiszen gyakorlatilag nem számít, hogy tíz- vagy százezer ember él, dolgozik valahol, az emberi igények azonosak. Ha ezeket az igényeket kielégítik, sőt elébük mennek, a fejlődés útjára megfeszítődik.

Ballóné dr. Mike Ágnes

Török könyvtárak a 18. században

A török könyvtárak alapítói többnyire szultánok vagy családtagjaik voltak. *III. Ahmed* szultán (1703–1730) 1718-ban állította fel könyvtárát. Ezt eleinte a Szeráj iskolájának tanulói használták: szabadon bejárhattak a könyvtárba és a könyveket kézbe vehették. A történész *Rasid* efendi a következőket írta a könyvtárról: „A könyveket részben maga az uralkodó szerezte, részben pedig ajándékba kapta...” A szultáni könyvtár könyvállománya 4633 kötet volt, ebből 4492 kézzel írott, szép kiviteli kódex és mindössze 141 a nyomtatott könyv.

I. Mahmud (1730–1754) nevéhez is jeles

könyvtár létrehozása fűződik: török, arab és perzsa nyelvű kéziratos könyveinek száma elérte a háromezretet. *III. Oszmán* (1754–1757) könyvtárát 1755-ben nyitották meg. A gazdag gyűjteményben a kéziratos kódexek száma 1693 volt.

A 18. század utolsó harmadában Isztambulban még további két szultáni könyvtár létesült: 1772-ben *III. Musztafa* (1759–1774) és 1779-ben *I. Abdulhamid* (1774–1789) könyvtára. Az utóbbiról *Toderini* abbé számol be: „Két nagy könyvtártermet láttam, amely sok ablakával, világos helyiségeivel kedvező benyomást tesz a látogatóra. A mintegy 1600 kötet kéziratos

kódexet a Topkapi Szeráj »Bagdad« szárnyában helyezték el...»

A szultáni családok nőtagjai is jeleskedtek könyvtárak alapításával, így *Nurbanu* szultána, *III. Szelim* szultán anyja. 141 kódexből álló gyűjteménye ma is fellelhető az üszküdari közönyvtárban.

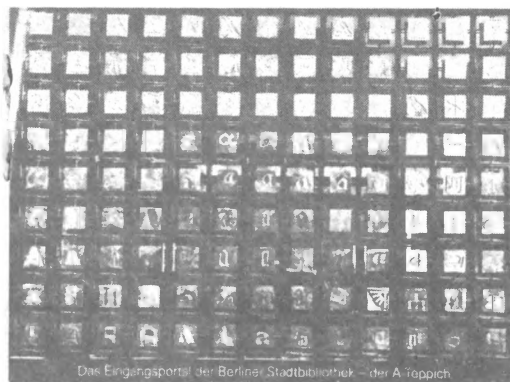
A 18. században az isztambuli magánkönyvtárak alapítóinak csaknem egyharmada nagyvezír volt: *Csorlulu Ali* (1709), *Sehid Ali* (1715), *Hekimoglu Ali* (1740?), *Mehmed Ragib* (1763), *Hüszejin* pasa (1775), valamint *Hüsrev* pasa (1790?). A 18. századi magángyűjtemények felét főurak alapították: ilyenek például *Velijüddin Dzsarulláh* (1739), *Besir* aga (1745), *Ásir* efendi (1755?) könyvtárai. A könyvtáralapítók között volt néhány állami tisztviselő is, *Sejhülszlám Eszád* efendi (1754–57), a kádi *Murád Molla* (1775), a holdzsza *Hádzsi Szelim* aga (1785?) könyvtáráról találtam adatokat. A forrásokból ismert 26 – 18. századi – isztambuli könyvtár közül 7 uralkodói könyvtár (szultánok és családtagjaik); 10 főúri magángyűjtemény (nagyvezírek, főurak, állami tisztviselők); 6 dzsámi-könyvtár (egyházi könyvtárak): üszküdari dzsámi 1712, Jeni 1725, Nuruoszmánije 1730, Aja Szófia 1740, Fatih dzsámi 1771, Bajezid dzsámi 1772; 2 medresze-könyvtár (iskolai könyvtár): *Csorlulu Ali* pasa (1709), *Eszád* efendi könyvtára (1754–57); 1 tekke- (kolostori) könyvtár: *Murád Molla* könyvtára (1775).

A 18. századi Isztambulban tehát a magánkönyvtárak játsszák a legnagyobb szerepet. A szultáni könyvgyűjteményekhez hasonlóan szaporodtak a dzsámik könyvtárai is. Az előbbi áttekintésből kiderül, hogy a vizsgált időszakban alig létesült új medresze-könyvtár, holott a 16–17. században épp ebből a könyvtártípusból volt a legtöbb, a 18. században azonban jelentősége fokozatosan háttérbe szorult.

Nyomatott könyvek

Törökországban a könyvnyomtatás bevezetéséig (1728-ig) a fontosabb isztambuli könyvtárakban mindössze 224 volt a nyomtatott könyvek és mintegy 10 ezer a kéziratos kódexek száma. Eszerint a könyvtárakban csak minden negyvenedik könyv volt nyomtatott.

1730 és 1797 között javult a helyzet, ebben az időszakban körülbelül 40 ezer kéziratos művet őriztek az isztambuli könyvtárakban. A török és más nyelven nyomtatott könyvek száma



a 18. század végéig körülbelül 22 ezer kötetre nőtt, tehát a század második felére a könyvtárakban minden második könyv nyomtatott mű volt. Ez a változás fokozatosan átalakítja az isztambuli könyvtárak belső arculatát is.

A 18. századi főúri könyvtárak közül 247 nyomtatott könyvével kimagaslott *Ragib* pasa könyvtára. 1747 és 1780 között Isztambulban jóformán megszűnt a könyvnyomtatás, *Ragib* pasa mégis szenvedélyesen gyűjtötte az ilyen könyveket. A nyomtatott könyv iránti szeretetét, műveltségét méltán hangsúlyozzák a török források.

A főúri könyvtárak közül *Hüsrev* pasa, nagyvezír könyvtára (1790) 437 nyomtatott könyvével a 18. századi Isztambulban az első helyre került, jó volt az arány a kódexek és a nyomtatott könyvek között: minden második könyv nyomtatott volt. Érdekes, hogy a műveltebb nagyvezírek, főbb tisztségviselők értették meg leginkább: könyvgyűjteményük nem lesz értéktelenebb, ha nyomtatott könyvet is tartalmaz, sőt ez inkább megnöveli értékét.

A szultánok nem mutattak túlzott érdeklődést a nyomtatott könyvek iránt: a 18. században *III. Ahmed* szultán könyvtárában volt a legtöbb nyomtatott könyv: 141. A század folyamán Törökországban uralkodó öt szultánnak és a szultáni család két tagjának magánkönyvtárában jelenleg együttesen körülbelül 14 ezer könyv található, ez a szám megegyezik a korabeli leírások adataival. A Szeráj könyvtárának két raktárában a 18. század végén *D'osson* 15 ezer kéziratos számolt össze. Ezt az adatot megerősítette *Toderini* abbé is 1790-ben Königsbergben megjelent könyvében.

A 18. században Murád Molla, Isztambul kádija, majd anatóliai hadbíró 1769-ben kolostort (tekke) építtetett a bektasi dervisrend számára, és ehhez könyvtár is tartozott. Ő volt az egyetlen, aki tekke-könyvtárat alapított.

Rendszerezés és nyilvánosság

A nyilvánosság eszméje egész Európában csak nehezen terjedt. Toderini abbénak az isztambuli *nyilvános és közkönyvtárakról* adott részletes leírása szerint a 18. században 9 nyilvános könyvtár működött a városban. A valóságban azonban a könyvtárak „köz” előtti megnyitása eléggé korlátozott volt. Toderini több ízben is írt arról, hogy csak nehezen jutott be, vagy be sem engedték valamelyik könyvtárba. A Bajezid dzsámi könyvtárának belsejét sem láthatta, ehhez a szultán engedélye kellett volna. Gúnyosan jegyezte meg: „...Egy sok piaszttert érő ajándék bizonyosan nyájasabbá tette volna a barátságtalan őrt.”

A szultáni Szeráj könyvtártörténetének legkiemelkedőbb korszaka III. Ahmed uralkodásának (1703–1730) éveire esett. A szultán szigorúan őrizte könyveit. *Sevin* abbé 1728-ban járt Isztambulban azért, hogy a Francia Királyi Könyvtár számára görög és más nyelvű kéziratokat kutasson fel. Egy 18. századi angol tudós is látogatást tett a Szeráj könyvtárában. Leírása szerint a felkeresett könyvtárban 1292 keleti nyelven írott kéziratot talált.

A Szeráj könyvtárának katalógusáról legelőbb Toderini abbé tájékoztató. Többször sikertelenül próbálkozott azzal, hogy áruházban bejusson a Szerájba, végül – amint írja – úgy jutott a katalógushoz, hogy azt egy apród titokban lemásolta számára. Ebben a katalógusban nem szerepeltek a nyelvtani munkák és szótárak. Ilyeneknek – a kor megítélése szerint – nem volt helyük egy uralkodó könyvtárában. A korabeli leírások szerint mindegyik isztambuli könyvtárban volt úgynevezett könyvlejstrom vagy könyvjegyzék, melyek a katalógus szerepét töltötték be. Toderini, amikor az egyes könyvtárak állományáról írt, a legtöbb esetben az általa látott könyvjegyzékek alapján állapította meg a művek számát.

A 18. századi isztambuli könyvtárak áttekintését megnehezítette, hogy minden könyvtár maga határozta meg a könyvek használatának szabályait, egységes rendszer nem létezett.

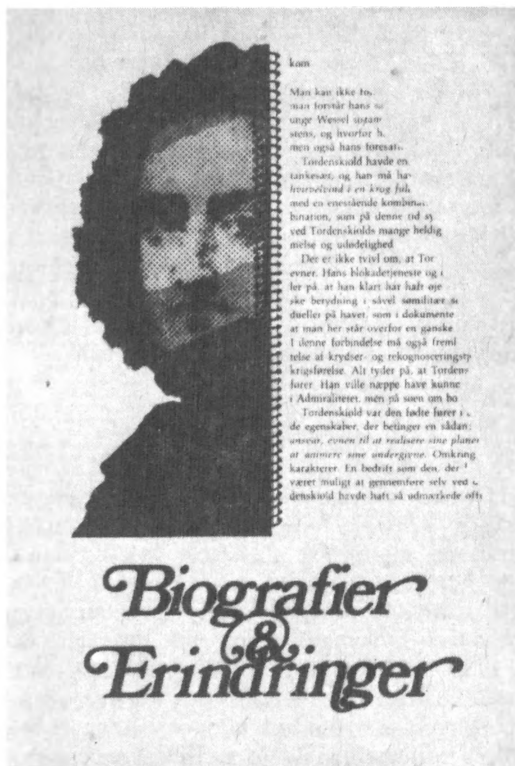
A könyvek rendszerezésével keveset törődtek.

Törökországban mindenben a teológiai szemlélet, a vallási dogma uralkodott. Ez nyomta rá bélyegét a tudományok osztályozására is. Toderini abbé a Szeráj könyvtárának katalógusáról kapott másolat alapján tíz szakcsoportot ismertet: 1. vallásos művek, 2. jogtudományi könyvek, 3. filozófia, 4. logika, 5. csillagászat, 6. geometria, 7. aritmetika, 8. orvostudomány, 9. erkölcsi művek, 10. állambölcsélet. A Fatih dzsámi könyvtárában a vallás hat szakcsoportot, a jog három, a természettudomány pedig ugyancsak három csoportot foglalt magába. A fennmaradó három csoportba az államfilozófiai művek, a szónoklattan és a történelmi könyvek kerültek.

Az Aja Szófia dzsámi könyvtárának szakrendszere fejlettebb a Fatih dzsámi könyvtárénál: az előbbinél előtérbe kerültek a természettudományi és az orvosi könyvek.

Atif efendi könyvtárában a könyvtár jegyzékében a vallásos művek csoportja áll az első helyen, ezt a történelmi, majd az irodalmi alkotások követik.

III. Oszmán szultán könyvtárában a könyv-



vek szakrendje a Fatih dzsámi könyvtárához volt hasonló. A „kémia és a földművelés osztálya”-ban két vadidegen témakört párosítottak össze. Ennek magyarázata az volt, hogy a földet „piros kén”-nek, tehát kémiai vegyületnek tekintették. A „Korán és egyéb vallásos művek” csoportja a rendszer végére került.

Van néhány adat egyes isztambuli könyvtárak *öreinek* – könyvtárosainak – számáról, fizetéséről és egyéb juttatásairól is. A Fatih dzsámi könyvtárában például 3 felvigyázó ór működött, napi bérük 75 piaszter volt, és nagy ünnepek alkalmával 45 piaszter értékű ajándékot is kaptak (ez körülbelül a kétszerese volt a parasztok vagy a munkások keresetének).

Toderini abbé értesülése szerint III. Oszmán szultán könyvtárában a hat felvigyázó közül naponta mindig kettő tartott ügyeletet.

Ragib pasa könyvtárában négy ór napi 60

piaszterért dolgozott, ehhez évente egy teljes öltözetet is kaptak. Toderini beszámolójában a könyvtárosok munkájáról is említést tesz. III. Ahmed szultán könyvtárában – mint írja – „A könyvek nagyobb része olyan rendetlenségben állt, hogy lehetetlen volt használni őket...”

Ám nemcsak a rossz munkára van példa, hanem az ellenkezőjére is. Ragib pasa könyvtáráról a következő olvasható az abbé leírásában: „...A rácsos szekrényekhez ajtó vezet, ezen keresztül hozza ki a könyvtáros a keresett könyvet. A könyveket ládába helyezték, s fel tüntették rajtuk a könyvek címét és a szerző nevét...” Ez segítette a könyvtárost a könyvtárban való tájékozódásban, és újabb kis lépést jelentett a későbbi korok feldolgozó munkájának, raktári rendjének megteremtése felé...

Kleinné dr. Horváth Magda

Lapozgató

Verseghy könyvtára címmel Verseghy Ferenc könyveiről – tehát valószínűsíthető olvasmányairól – jegyzék összeállítását kísérelte meg *Deme Zoltán* az Akadémiai Kiadó *Irodalomtörténeti füzetek* sorozatának 113. kiadványában. Deme Zoltán ugyanis az esztergomi Primási Levéltárban, a költő hagyatékával foglalkozó gazdasági iratok között megtalálta Verseghy könyvtárának jegyzékét, amelyet valószínűleg Verseghy öregkori barátja, *Sághy Ferenc* állított össze a hagyatéki, örökösödési eljárás lefolytatásához. A füzet szerzője a katalógusban szereplő tételeket, címeket sorszámokkal látta el, s a többnyire hiányos leírásokat bibliográfiai alapján – azonosítási célból – megpróbálta kiegészíteni, a legfontosabbak, legértékesebbek jellegzetességeit, Verseghy életében játszott szerepét pedig megvilágítani. A kiadvány a 350 tételes jegyzék folytatásaként, a 351-től 623-ig terjedő tételszámú leírásokban Verseghy könyvtárának további köteteit is számba veszi. A költő ugyanis még 1810-ben összeírta könyvtárának példányait, s Deme Zoltán e katalógusból kiválogatva közzétette azokat a leírásokat, amelyek nem szerepelnek a hagyatéki jegyzékben. E 272 tételt az öregkori gyűjtemény műveihez hasonló módon kommentálja.

A korszak történetének, irodalom- és művelődéstörténetének megismerését elősegítő, értékes kiadványhoz névmutató is készült. (1985. 103 l. 18 Ft.)

Irodalmi séták Szekszárdon címmel Garay János és Babits szülővárosát bemutató kötetet adott ki a Szekszárdi Városi Tanács. A Tolna Megyei Könyvtár helytörténetének, *Tóttós Gábornak* összeállítása nemcsak irodalmi, hanem városismertető kalauz is: Első nagy fejezetében a tolnai megyeszékhely utolsó negyven évének történetét, a gazdasági és a társadalmi átalakulás eredményeit foglalja össze. Második fejezete a tulajdonképpeni irodalmi séta, amely azonban az emlékhelyek bemutatása mellett kitér Szekszárd fő nevezetességének, híres borának és az irodalomnak a kapcsolatára is. A harmadik, legterjedelmesebb rész időrend szerint közölt válogatás a szekszárdi vonatkozású szépirodalomból a Képes Krónikától Baka István novellarészletéig, illetve verséig. Az ötezer példányban nyomtatott kötet első két fejezetét sok fénykép is élénkíti. (1985. 164 l. 50 Ft)

Nemzetközi könyvtáriplakát-kiállítás Budapesten

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ szervezési és propagandaosztálya 1985 októberében nyitotta meg nemzetközi könyvtáriplakát-kiállítását az Országos Széchényi Könyvtár új várbeli otthonában. Az anyag összegyűjtését már az előző évben kezdtük. Összeállítottunk egy körülbelül 150 tételből álló címjegyzéket, amelynek segítségével a világ minden részének nemzeti könyvtárait, könyvtárosegyesületeit, könyvtárellátóit arra kértük, küldjék el legújabb plakátjaikat, amelyek a könyvtárt, a könyvtári szolgáltatásokat, vagy magát az olvasást népszerűsítik. A címzettek fele el is küldte anyagát, s így módon 32 ország 78 intézményének kb. 300 plakátját kaptuk meg. Közülük egyrészt a szakmailag megfelelő, érdekes, új, tartalmas darabokat, másrészt a kívánatos esztétikai színvonalat elérő alkotásokat mutattuk be kiállításunkon. Ez utóbbi szempont elbírálására a Magyar Nemzeti Galéria egyik munkatársát kértük fel.

A kiválogatott anyagról katalógust készítetünk. Az egyes tételek adatait az országok, majd az intézmények betűrendjében vettük fel. A kiállításon azonban helyszűke miatt a katalógusban szereplő műveknek csak mintegy a kétharmadát tudtuk elhelyezni.

Az összegyűlt anyag természetesen igen változatos volt, hiszen sok helyről származott. Kiállításunkon részt vettek szocialista és kapitalista, európai, amerikai és ázsiai országok, nem hiányzott továbbá Ausztrália és a harmadik világ sem. A tervezést és a kivitelezést illetően a legmagasabb színvonalú plakátokat a fejlett tőkés országokból kaptuk. Ez természetes is, hiszen az ő lehetőségeik anyagilag és technikailag egyaránt sokkal jobbak, mint másutt. Ötletesek és érdekesek, szép papírra, tökéletes technikával nyomtatták őket. Sokkal

szerényebb kivitelben, de nem kevesebb ötlet felhasználásával készültek a szocialista országok és a kevésbé tehető tőkés országok, valamint a fejlődő országok plakátjai. Rendkívül érdekesek voltak az olyan egzotikus országokból érkezett művek, mint Málta, Izland, Japán, Szingapur, Pápua Új-Guinea, Nigéria vagy Ausztrália. Ismeretlen tájak ismeretlen nyelven tolmácsolják jelmondataikat, ötletes, modern, szokatlan grafikájuk magával ragadja a nézelődőt.

A fejlődő országok küldeményeinek nagyon örültünk, hiszen nekik sokkal nagyobb erőfeszítésükbe került egy-egy ilyen mű létrehozása, mint egy gazdaságilag fejlett országban, mégis megtették első lépéseiket a művelt emberfők kiképzése felé. Lényegében kétféle típusú plakátot különböztethetünk meg, a „csalogatót” és az „információhordozót”. Az előbbi hol a kép, hol a szöveg különösségével, figyelemfelhívó erejével szolgálja az intézmény népszerűsítését, s elsősorban a potenciális olvasóra kíván hatni, az utóbbiak könyvtári szolgáltatásokról, például rendezvényekről, részlegekről, különféle kölcsönzési lehetőségekről adnak hírt, s ide tartoznak a blankóplakátok is a rendezvények hirdetésére, vagy a könyvtárakkal kapcsolatban álló intézmények számára készülők.

Ha meg kellene neveznünk a kiállításra a legtöbb vagy a legjobb anyagot küldő országokat, akkor a két Németországot kell megemlítenünk. Ugyanakkor a magyar plakátok – bár több új alkotás is született már, és vannak jó kezdeményezések is – bőven hagynak még kívánnivalót maguk után. Remélhetőleg ez a kiállítás is hozzá fog járulni a magyar könyvtári plakátok művészi és tartalmi színvonalának emeléséhez.

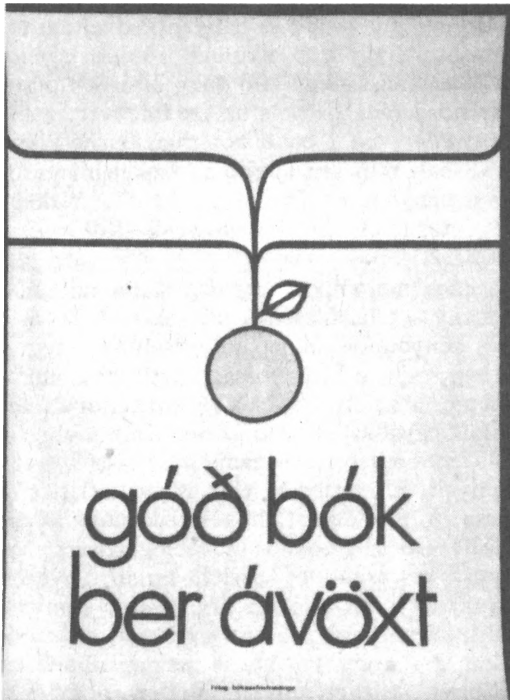
Léces Melinda

A határon túli magyarság olvasáskultúrája

Régi adósságot törlesztett az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ a kötet megjelentetésével. Az immár két évtizedes múltra visszatekintő magyarországi olvasáskutatás ugyanis mindeddig csak a hazai magyarság körében végezte alapos és kiterjedt vizsgálódásait, pedig az olvasási kultúráról – amelynek önmagán messze túlmutató jelentősége közismert – felfrajzolt térkép korántsem lehet teljes, amíg a lehetséges olvasóközönség egyharmadát – a becslések szerint 4,5–5 millió embert – fehér foltként kezeli.

Ez a kiadvány egyelőre csupán az első lépések megtételére vállalkozik – amint ezt *Fekete Gyula* előszava is hangsúlyozza. Információgyűjtés és -közreadás lehetett csupán célkitűzése. Mivel Magyarországon kívül egyetlen érintett országban sem vizsgálják intézményesen és rendszeresen a magyar nemzetiségek olvasáskultúráját, így a véletlenszerűen talált adatok és tapasztalatok meglehetősen egyenletlenné teszik a kötetet. Egyenletlenségek jellemzik a vizsgált társadalmi közeg és a témák tekintetében, a feltárás és az elemzés szélessége és mélysége vonatkozásában, s aránytalanságok tapasztalhatók az egyes országok között is. Míg például a romániai magyarság olvasás- és könyvkultúrájáról elég sok közlemény tudósít – amelyek egy része már amúgy is ismert Magyarországon –, addig a jugoszláviai vagy a Szovjetunióból származó anyag szegényesnek mondható.

A hiányosságai ellenére is sokszínű és informatív anyagot elsődlegesen területenként, országonként csoportosította a szerkesztő, és ezen belül próbálta meg elkülöníteni a különböző társadalmi rétegekre, csoportokra vonatkozó információkat. Az adatgyűjtés időbeli keretei a hatvanas-hetvenes évek fordulójától 1982-ig terjednek. A térbeli kereteket tekintve Csehszlovákia, Szovjetunió, Románia, Jugoszlávia azon vidékeire összpontosulnak, amelyeken a legnagyobb számban lelhetők fel magyarok, tehát Dél-Szlovákia, Kárpátalja, Erdély, Vajdaság. Ausztria esetében egy teljes országra kiterjedő vizsgálat anyagából származnak az ott élő magyarságra vonatkozó adatok. A kötet a „nyugati világ magyarsága” összefoglaló keretben tárgyalja a Nyugat-Európában, az USA-ban, Kanadában, Ausztráliában, Afrikában és Ázsiában fellelhető, mintegy egy és negyed millió magyar olvasáskultúráját.



Az egyes országokra vonatkozó adatok összegyűjtésének módja is eltérő volt. Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia esetében a módszer a szak- és a kulturális sajtótermékek tüzetes átfésülése alapján az ott megjelent közlemények kiemelése, és ezekről referátumok, illetve szemlék készítése volt. A Szovjetunió esetében – kellő adatok híján – külön szemlészzerű helyzetfelmérést írt egy hazai és helyszíni tapasztalatokkal is rendelkező szerző, *Stumpf Benedek András*, Ausztria és a nyugati világ magyarságának olvasáskultúrájáról egyegy már megjelent összefoglaló mű került bele az összeállításba.

Ez a kötet tehát bár szorgos adatgyűjtő munka eredményeit mutatja be, ezek azonban a teljes magyar nyelvű olvasáskultúra összehasonlító-összegező elemzésére még nem elegendők, noha a szerkesztő e mozaikszerű elemek közreadásakor arra törekedett, hogy a magyarországi és a magyar nemzetiségi olvasáskultú-

ra egynémely jellegzetes hasonlóságára, egy-szersmind eltérésére felhívja a figyelmet. A lehetőségek felsejülő körvonalai egyértelműen szorgalmazzák a további kutatást, a célirányos, lehetőleg nemzetközi együttműködés keretében összehangolt felmérő munkát.

A kötet információs nyomán az olvasáskutatáson kívül a hazai hírlap-, folyóirat- és könyvkiadás, valamint -kereskedelem is ösztönzést kaphat arra, hogy átgondolja lehetőségeinek kiterjesztését.

A tárgyilagos hangvételű, szakmai és politikai felelősségtudattal szerkesztett könyv *függeléke* a földrajzi tájékozódást elősegítő helynévmutatót, valamint a kötetben szereplő magyar nyelvű sajtótermékek – önmagában is informatív – jegyzékét közli. (*Összeállítás olvasásvizsgálati és művelődésszociológiai felmérések eredményeiből. Szerk. és bev. Gereben Ferenc. 1985. OSZK KMK. 205 l. 43,50 Ft.*)

Bartos Éva

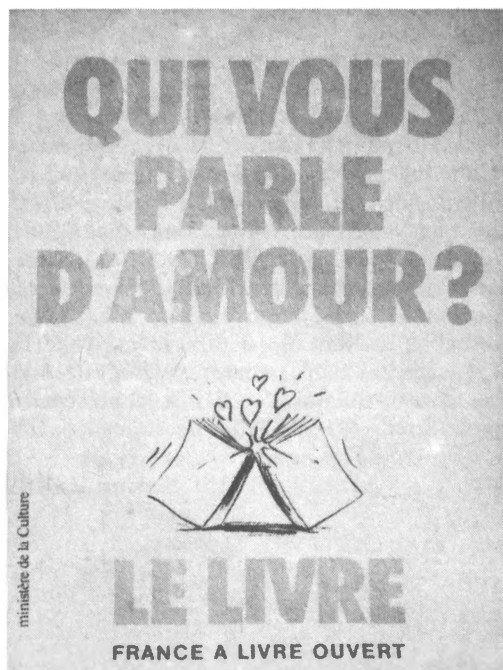
Élményalakzatok 2.

Kezdetben vala az *Ízlésalakzatok*, mondhatnánk biblikusán, hiszen *Gondos Ernő* 1971-ben megjelent kötete az olvasáskutatók alapműve lett, noha az irodalmárok meglehetősen értetlenséggel fogadták ezt a regénycímektől és számhalmazoktól zsúfolt fóliánst. A két és félezer olvasó 333 műre leadott „szavazata” valóban nem olvasnivaló, hanem adatbank, amiből a „kamatokat” – az értelmező kifejtéseket – Gondos is csak később „vette ki” *Olvasói ízléstípusok* (1974) című tanulmánykötetében.

Gondos Ernő módszere és publikációs menetrendje befolyásolta és előkészítette *Balogh Zoltán* és *Kamarás István* vállalkozását. Ők is szavazategyűjtéssel kezdtek: a közművelődési könyvtárak 1400 olvasójának véleményét kérték ki 212 régi és mai, külföldi és hazai regényről. Ebből – mivel a megkérdezettek 5 százaléka sem olvasta – 62-t a feldolgozás során kihagytak, közöttük például *Mándy, Mészöly, Ottlik, Örkény* műveit. A maradék 150-et szakértők bevonásával tíz kategóriába, olvasmánytípusba sorolták (rég és mai lektúr, krimi, kalandregény, sci-fi, romantikus, klasszikus, realista, mai első és másodvonalbeli rea-

lista, modern), és összeszámolták, melyik művet hányan olvasták és hányan kedvelték, továbbá feltérképezték a különböző típusú regények egymást kiegészítő vagy kizáró kapcsolatrendszerét. Vizsgálatuk eredményét az *Élményalakzatok 1* című kötetben tették közzé 1978-ban, remélve, hogy a kutatók, a hivatásos olvasmányközvetítők „forrásként”, térkép-ként, segédletként” hasznosítják (*Könyvtáros* 1978/12. sz.).

Nincs módomban tárgyilagosan megítélni e remény beteljesülésének mértékét, de személyes benyomásaim alapján erősebb bennem a kétség, mint a bizonyosság. Azt tapasztalom, különösen a könyvtárosok körében, hogy amelyikük egyáltalában tud az olvasásszociológiáról, fenntartásokkal fogadja a kutatások eredményeit. Ellenvetésük elvi és gyakorlati természetű. Elvileg azt kifogásolják, hogy az olvasás, azaz az irodalmi mű befogadása a szociális, kulturális és pszichológiai tényezők olyan bonyolult hálózata, amit mérni, számokkal kifejezni nem lehet; a gyakorlat oldaláról pedig azt, hogy ami így is megragadható, az többnyire közhely, hiszen minden könyvtáros



tudja, hogy *Jókait* többen olvassák, mint *Krúdyt*, s azt is, hogy egy *Dumas*-rajongónak nagyobb eséllyel ajánlható *Victor Hugo*, mint *Thomas Mann*.

Mi tagadás, mindegyik ellenvetésben van – főleg, ha az olvasáskutatás „őskorára” vonatkoztatjuk – némi igazság. Az *Élményalakzatok 2* azonban „modern” munka, olyan értelmezési kísérletek sorozata, amelyeknek éppen az a céljuk, hogy a mennyiségi mutatók, számok mögött meghúzódó vagy azokban csak részlegesen kifejeződő szociológiai, történeti, pszichológiai összefüggéseket feltárják, másrészt viszont megállapítsák azoknak a kérdéseknek a körét, amelyekre ez a megközelítési mód még kielégítő választ adhat.

A gazdag tapasztalati anyagot Balogh Zoltán tragikus halála miatt nagyjából Kamarás István dolgozta fel, de minden lehetőséget még ő sem aknázott ki, sok esetben csak jelzi a további vizsgálódás irányát, lehetőségét és szükségességét. Hosszadalmas és felesleges dolog volna a kötet tizennégy tanulmányát egyenként ismertetni. Ehelyett, néhány kiragadott megállapítást idézve, szeretném a figyelmet felkelteni, egyúttal a kötet tartalmi sokszínűségét példázni.

„Az olvasók többsége a kudarcélményt ke-

rülve, a kockázatot a legkisebbre csökkentve választja ki olvasmányait.” Döntésében nem annyira – vagy nem csak – életkora, iskolázottsága befolyásolja, mint inkább „a cím által sugallt tematika és csoportnorma”. Persze az így kiválasztott mű még keveset árul el az olvasás végeredményéről, a hatásról. Elgondolkodtató például, hogy a középiskolás fiúk és lányok olyannyira különböző módon élik át és értékelik közös olvasmányaikat, „mintha más kultúrában, más családokban, más iskolákat látogatva nőttek volna fel”. Nem kevésbé meglepő, hogy a mai magyar realizmus élménykörébe tartozó írók (*Kosztolányi, Móricz, Németh László, Fejes Endre, Jókai Anna*) műveinek olvasottsága meghaladja ugyan az átlagot, azonban kedveltségük a krimik után a *legalcsonyabb*. Figyelmet érdemlő, mert a közhiedelemmel ellentétes továbbá az a megállapítás is, hogy „a krimi korántsem a szellemi tevékenységet folytatók felüdülése elsősorban, hanem inkább a fizikai munkát végzők egy csoportjéé”, mint ahogy az is váratlan eredmény, hogy a sci-fiknek alig van olvasótáboruk, csak egy szűk réteg kedvelt műfaja!

Talán ennyi idézetmorzsából is kiderül, mennyire változatos tematikájú az *Élményalakzatok 2*, s az is, hogy az empirikus vizsgálat mennyire fontos része a társadalomtudományi kutatásoknak is. Más kérdés – de közvetve a kötet írásai erre is utalnak –, hogy az olvasás egyrészt külsőleg, társadalmilag determinált szociológiai aktus, másfelől viszont belsőleg, pszichológiailag meghatározott individuális tevékenység. Ma még keveset tudunk e két összetevő viszonyáról, egymást felerősítő vagy kioltó szerepéről. Kamarás egyik tanulmányában hat külső tényező (nem, életkor, lakóhely, foglalkozás, iskolai végzettség, továbbtanulás) befolyásoló szerepét vizsgálja az olvasói aktivitásra, az olvasásintenzitásra, valamint a folyóiratok, az ismeretközlő könyvek és a szépirodalom olvasására. Az ezen összefüggések, kapcsolódások erősségét kifejező, matematikailag értelmezett táblázataihoz a következő megjegyzést fűzi: „Sokféle félreolvasásra csábít ez a táblázat. Jó lenne például azt mondani, hogy a hat vizsgált független változó összesen 57,8 százalékot magyaráz a folyóirathasználtnál tapasztalható eltérésekből. Nem tehetjük... Csak annyit jelenthetünk ki, hogy a vizsgált hat tényező még bőven hagy helyet *más jellegű* – például szociálpszichológiai, lélektani – tényezőknek.”

Kamarás óvatossága indokolt, mégis csábító

ezt a 45. oldalon közölt táblázatát aszerint értelmezni, hogy hat független változója – vagy azok néhány eleme – mit határoz meg erősebben, és mire kisebb a befolyása. Nos, ha így olvassuk adatait, szembeötlő, hogy míg a folyóiratolvasást döntően (49,7 százalékban) a foglalkozás és az iskolázottság foka motiválja, ez a két tényező a szépirodalmi olvasottságot már csak 8,9 százalék erejéig ösztönzi, azaz itt ötször nagyobb hely marad „más jellegű – például szociálpszichológiai, lélektani – tényezőknek”, mint a folyóirat-használatnál.

Ez a tény azt a régi feltételezést erősíti, hogy egyfelől olvasni tudni, könyvet szeretni és használni, másfelől viszont az irodalomnak, mint művészetnek értő befogadója lenni: lényegét tekintve két különböző dolog. Az utób-

bi gyaníthatóan olyan lelki adottságokra épül, amelyek alakíthatók, fejleszthetők ugyan, de csak egy bizonyos határon belül, és nem mindenkinél. Ennek földerítése azonban nem az olvasásszociológia, hanem az olvasáspszichológia feladata, s így kívül esik az *Élményalakzatok 2* szorosán vett tárgykörén. Ennek ellenére meggyőződésem – és ez kiemelkedő érdekünk a tanulmányíróknak –, hogy a kötet forrásértékű anyagként kezelhető a pszichológiai kutatásban, de jól hasznosítható a könyvtári munkában is. Nem úgy persze, hogy gyakorlati módszereket ajánl, hanem úgy, hogy szemléletet formál: illúziókat oszlat és lehetőségekre figyelmeztet. (1985. *Műzsák Közművelődési Kiadó – OSZK KMK. 171 l. 45 Ft.*)

Simon Zoltán

Lapozgató

Iskolázásunk szarvasi hagyományai a címe annak a tanulmánygyűjteménynek, amelyet századunk neves magyar pedagógusának, a szarvasi születésű *Kemény Gábornak* munkáiból állított össze *Köte Sándor*. A Békés megyei helytörténeti műhely reprezentatív sorozatában, a *Bibliotheca Bekesiensis*-ben a sorozat 26. kiadványaként megjelentetett kötetben Kemény Gábor három tanulmánya olvasható Szarvas jeles fiairól, Vajda Péterről és Tessedik Sámuelről, továbbá a kötet szerkesztő, Köte Sándor írása Kemény Gáborról (címe: *Kemény Gábor és iskolázásunk szarvasi hagyományai*). Az 500 számozott példányban kiadott, a bibliofil igényeket is kielégítő kötetet *Petőcz Károly* tervezte, és a békéscsabai Rózsa Ferenc Gimnázium adta ki, mivel a könyv a tanulók szakmai gyakorlata keretében, a gyomai Kner Nyomdában készült. (1985. 119 l.)

A Somogy megye múltjából című, rendszeresen megjelenő tanulmánygyűjtemény, amelynek 1985. évi kötete a *Levéltári évkönyv* nevű sorozat 16. tagjaként jelent meg, ismét rendkívül érdekes és értékes közleményeket tartalmaz. Legtöbbjük nemcsak somogyi vo-

natkozású, hanem a szomszédos megyék vagy az egész Dél-Dunántúl helytörténet-íróit, kutatóit és az ottani könyvtári helyismereti gyűjtemények munkatársait is érdekelheti, egy részük pedig éppenséggel bizonyos korszakok országtörténet-írásának lehetnek fontos támpontjai, forrásai. Több esetben a helyi és az országos történelmi események egyébként is szorosan összefüggnek, a történeti feltárás eredményei nem szoríthatók földrajzi határok közé: A segesi királynéi ispánság XI–XV. századi történetéről írt forrástanulmány (*Magyar Kálmán* munkája) például fontos, eddig alig ismert adalékokat szolgáltat a magyar góti-történetéhez, *Andrássy Antal*nak Noszlopy Gáspár 1849-es dél-dunántúli kormánybiztosi működéséről szóló munkája pedig az egész szabadságharc történetéhez. Több tanulmány az ország történetének egyik vagy másik korszakát közvetlenül is segít alaposabban megismerni. Ilyen például *Spira György* írása egy Jellačić-önportréről, *Tilkovszky Lóránt* ismeretése Bajcsy-Zsilinszky Endre csonkán maradt pártprogram-tervezetéről és *Karsai Elek* beszámolója amerikai levéltári kutatásainak egyik területéről: a Magyarország bombázásával összefüggő 1942–1944-es tervekről. (1985. 591 l. 150 Ft)

A **Könyvtári Figyelő** elmúlt évi ötödik száma egyetlen témáról, illetve intézménytipusról, az egyetemi könyvtárakról szól. Vendégszerkesztő, *Walleshausen Gyula* közreműködésével készült: ő egyébként az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának elnöke is. Tőle származik a szám bevezetője: ebben az egyetemi könyvtárügy általános elmaradottságára, az egyetemi könyvtárak „rangfosztására” hívja fel a figyelmet, amelynek okai az ötvenes években gyökereznek, a bevezetés szerint főként a tudománypolitika szerencsétlen jelmondata: „az egyetem oktasson, a kutatóintézet kutasson” következményeként. A málladozó vakolatú, kopott bútorzatú, agyonzsúfolt, csupán írógéppel felszerelt, nehezen hozzáférhető állományú könyvtárakról festett kép valóban igaz a legnagyobb hagyományú és állományú humán egyetemi könyvtárak vonatkozásában, de érdemes lett volna megvizsgálni a szám tanulmányainak valamelyikében azt is, hogy az új, szakegyetemi könyvtárak (például Miskolc, Veszprém, Sopron) kedvezőbb helyzete és a régiek elmaradottsága között esetenként nincsenek-e szakmán belüli okok, helyenként nem játszik-e vagy játszott-e szerepet az intézményi konzervativizmus: a gyakran emlegetett filosz maradiság és technikaellenesség, továbbá a körunkban immár a könyvtártól is elvárható magakelletés elmulasztása? Ilyeneket sugall a bevezető is, amely egyébként felsorolásszerűen valóságos problémakataszterét nyújtja a ma egyetemi könyvtárügyének, s megfelelő keretbe fogja a részletkérdésekkel foglalkozó, utána következő írásokat. Nevezetesen *Dömötör Lajosné* cikkét, amely a könyvtártípusnak az országos szakirodalmi ellátásban játszott szerepéről megállapítja, hogy az egyetemi könyvtárak az ellátásból nagyobb arányban veszik ki részüket, mint ez feltételeikből, százalékokban tükröződő részesedésükből következne; továbbá *Mader Béla* elemzését az egyetemnek és

könyvtárának viszonyáról, sok tekintetben még napjainkban is megoldatlan funkcionális, szervezeti, hierarchiabeli kérdéseiről, az intézmény és a benne dolgozók tudományos munkájáról; *Fényes Miklós* összegezését, táblázatait az egyetemi könyvtárak ellátottságáról, működési feltételeiről (az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának volt elnökétől még egy igen hasznos összeállítás is olvasható a tematikus számban: a tanács 1955 és 1983 közötti működéséről készített kronológia). Ugyancsak két cikkel szerepel *Gomba Szabolcsné*: az egyikben az egyetemi könyvtárak nemzetközi kapcsolatait áttekintve a kiadványcserével, az információs adatbázisok online használatának terjedésével és a könyvtárközi kölcsönzéssel foglalkozik, a másokban – az egyetemi könyvtárak fejlesztésében érvényesülő külföldi irányzatok szemletanulmányában – olyan területek és szakkérdések mai megítélését és fejlesztési irányait ismerteti, mint például a számítástechnika, az egyetemi hálózatok központosítása, illetve összevonása, a szakrészlegesítés, a hallgatói könyvtárak szerepe, a tájékoztató szolgáltatások számítógépes fejlesztése, a könyvtárpérfélesztés törekvései. Mivel a cikk igen friss helyzetrajzot ad nagyon fontos kérdésekről, műfaja ellenére is szívesen láttuk volna a folyóirat-szám kitüntetettebb helyén, a cikkek sorában, mert ebben az esetben például *Cholnoky Győző*nek az egyetemi könyvtárak állomány-, műszaki fejlesztési, személyzeti és általános fejlesztési gondjaival foglalkozó, országos könyvtárpolitikai nézőpontú cikkét, valamint *Németh Zsófia* olvasószolgálati írását az érdeklődők közvetlenül kapcsolatba hozhatták volna a nemzetközi háttérinformációkat kínáló szemlével.

Bár a szám legtöbb közleményének van valamilyen történeti vonatkozása, illetve a téma történeti „felvezetése”, az egyetemi könyvtáraknak a történetiségből fakadó kötelezettsé-

geire külön cikk is figyelmeztet (*Hiller István*: Az egyetemi könyvtárak egyetemtörténeti gyűjteményeiről), a szemleíró pedig *A Budapesti Egyetemi Könyvtár története* című kötetet ismerteti. A szerkesztés tudatosságát bizonyítja, hogy a folyóiratszám könyvismertető rovata, valamint a hírrovat szintén a témába vágó tartalommal jelent meg: az egyik recenzió angol egyetemi könyvtárak állománykivonási módszereivel, a másik ugyancsak a brit könyvtárak – takarékoskodási okokból eredő – együttműködésével foglalkozik.

A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 1985/8–9-es (augusztus–szeptember) összevont száma ismét gazdag és színes online-hírrovatot közöl. Ebben olvasható az is, hogy a márciusban üzembe helyezett, információcsere-célokra kiépített, Budapest és Moszkva közötti bérelt vonalat, amelynek egyik végpontja a Villamosenergia-ipari Kutatóintézetben, a másik Moszkvában, az Alkalmazott Automatizált Rendszerek Össz-szövetségi Tudományos Kutatóintézetében van, már több magyar felhasználó veszi igénybe. Az új vonal a moszkvai intézeten keresztül nemcsak szovjet, hanem csehszlovák és bolgár adatbázisok elérését is lehetővé teszi. Egy másik, érdekes hír szerint a párbeszédés formában, nyilvánosan hozzáférhető adatbázisok száma az utolsó öt év alatt ötszáz százalékkal nőtt – munkanaponként három új bázis jött létre –, s számuk a világban jelenleg megközelíti a 2500-at. A változások minden irányban gyorsan történnek: 1984 közepén például három hónap alatt 72 adatbázis szűnt meg, viszont 180 új, online-bázis létesült. Hasonlóan gazdag a TMT beszámoló, szemléket és referátumokat közlő rovata is: itt a tallózó olvasó is minden bizonnyal talál számára érdekes közleményt, hiszen a rovat hozzánk közeli országok (Csehszlovákia és az NDK), fejlődő országok és a legfejlettebb államok információügyének általános, illetve részletkérdéseit egyaránt bemutatja, s például a legújabb japán eredmények és fejlesztési törekvések ismertetésével bizonyos mértékig a jövőbe is bepillantást enged. Egy megjegyzés azonban az elismerő szavak mellé kívánczik: Mivel a jó referátum nem kiragadott fontos megállapítások, mondatok pusztá nyersfordítása, hanem összefoglalva és értelmezve kell közvetítenie az eredeti szöveg lényegét, kerülni kellene e folyóiratban is a nyersfordítás-

szagú, ráadásul homályos megfogalmazásokat, például az ilyeneket: „A felvilágosodott társadalom régi humanista ideáljának produktív realizálása mellett Franciaország most az informált társadalom fejlesztésén fáradozik.”

A folyóirat első cikke, *Berkes János* írása, bemutatja a közeljövő irodai levelezési forgalmának nemzetközi eszközét, a nyilvános *teletex*-szolgálatot. Az új szolgálat az elmúlt év végén már Európa 14 országában működött, s magyarországi bevezetésével kapcsolatban is folynak kísérletek. Alkalmazása 1981-ben kezdődött az NSZK-ban, ahol a szakemberek megállapítása szerint a 36,4 milliós napi levélforgalomból 20 millió levélnek a továbbítása elektronikus úton is történhetett volna. A rendszer – amelynek *teletex* elnevezése nem tévesztendő össze a hazánkban is létező *teletext*-tel, népszerű nevén képűjsággal – ugyanis elsősorban a hivatali (titkári) feladatok támogatására szolgáló irodai, levelezési, szövegtovábbítási nemzetközi hálózat: az előfizetők közötti levélváltások, üzenetközvetítések teljesen automatikus módon, „tártól tárba” történnek. A szolgáltatás óriási előnye, hogy nem kell hozzá önálló hálózat, hanem a meglévőkre telepítik; ráadásul gyors, olcsó, sokoldalú – ismeri például a latin betűs ábécék valamennyi írásjelét –, s képes kiküszöbölni a telex-rendszerű levelezés gyengéit, nehézségét, aminek következtében fokozatosan felváltja majd a telex-szolgálatot. – A TMT másik cikkében *Rózsa György* a szocialista országok tudományos akadémiai könyvtárait hasonlítja össze abból a szempontból, milyen módon végzik szervező és módszertani munkájukat az akadémiai kutatóintézeti hálózat könyvtárai körében, illetve miként fejtik ki közvetlen információszolgáltató tevékenységüket. A harmadik, magyar szerző által írt cikk – *Kincses Istváné* – a szabadalmi tárukba beömlő óriási papirtömeg okozta raktározási és feltárási gondokkal foglalkozik, s arra a megállapításra jut, hogy mivel a mikroformák sem hoztak tartós megoldást, várható a fokozatos áttérés az elektronikus adatbázisokra. – A TMT-ben közölt két cikkfordítás közül a finnországi tudományos és műszaki információszolgáltatást bemutató számíthat több olvasóra; a géppel olvasható bibliográfiai adatsere-formátumok kialakításában elért eredményekről, gondokról és a folyamatban levő munkákról tájékoztató, angol szerző által írt összefoglalás elsősorban szakembereknek szól, illetve továbbképzési célokra használható.

Baranya földirati, statisztikai és történeti tekintetben a címe annak a monográfiának, amely eredetileg 1845-ben Pécsen 800 példányban jelent meg, a magyar orvosoknak és természetvizsgálóknak ugyanabban az évben a városban tartott VI. nagygyűlésére. Szerzője, *Haas Mihály* (1810–1866), a pécsi líceum tanára, majd pesti kerületi iskolatanácsos, élete végén szatmári püspök, ma is könnyen olvasható, élvezetes stílusban készítette el megyeleírását, amely a reformkorban fellendült helytörténeti-honismereti kutatás legjobb, napjainkban is használható termékei közé tartozik. Ezért méltán adta ki újranyomásban a Baranya Megyei Könyvtár, amely színvonalas kiadványai révén immár a legjobb közművelődési könyvtári műhelyek első sorába lépett. A fontos könyvtártörténeti adalékokat is tartalmazó, kétezer példányban megjelentetett kötethez *Horváth Eszter* és *Kerekes Imre* állított össze külön földrajzi és személynév-mutatót, a munka kor- és helytörténeti jelentőségét megvilágító, jó utószót pedig *Szita László* írta. (1985. 374 l. 150 Ft. [Pannonia Könyvek])

Johann Sebastian Bach 1685–1985 címmel hanglemez- és irodalomjegyzéket adott közre zeneműtári állománya alapján a Nyiregyházi Megyei Könyvtár. *Rába Tamás* nének a 300. születési évfordulóra készült, a *Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár. Bibliográfiai füzetek* 22. keretmegjellel kiadott összeállítása az 1965-ös Zenei Lexikon műfaji csoportosításában közli 367 tételét, amelyek

a csoportokon belül a Schmieder-féle katalógus számsorrendjében következnek egymás után. A leírások a mű címét, a Schmieder-jegyzékben feltüntetett számát, keletkezési évét tartalmazzák, de új bekezdésben felsorolják a közreműködőket, közlik a lemez gyártási számát és a zeneműtárban viselt jelzetét is. A lemezek használóit a leírások végén irodalmi hivatkozások segítik, a füzet második felében pedig nemcsak közreműködői névmutató, hanem a zeneszerzőről szóló irodalomajánlások is találhatóak, továbbá híradások Bach-hangversenyekről, illetve Bach-lemezekről megjelent ismertetések leírásai a *Muzsika* c. folyóirat 1979–1984-es számai alapján. A hasznos kiadvány mindössze 150, sokszorosított példányban jelent meg – ennél többet érdemelt volna. (1985. 69 l.)

Árak és könyvtárak címmel és *Tanulmányok a dokumentumár-emelkedésnek a könyvtárak állománygyarapítására gyakorolt hatásáról* alcímmel gyűjteményes kötetet adott ki az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ annak az árrobbanási folyamatnak és következményeinek ábrázolására, amely a hetvenes évektől kezdve az egész világ könyv- és folyóirat-kiadásában végbement, és amely nemcsak a könyvtári gazdálkodás addigi rendjét borította fel mindenütt, hanem nehezen megoldható helyzetet teremtett az olvasók – az egész hazai tudományos kutatás – megfelelő szolgálatában is. Viszonylagos, kényszerűsülte haszna, amely a *Mándy Gábor* által szer-

kesztett kiadványból is kitűnik, főleg abban nyilvánult meg, hogy rászorította a könyvtárakat a rendkívül alapos állományvizsgálatokra, és megtanította őket a régebben csak szavakban létező intézményközi együttműködés valódi, mindennapos gyakorlására. Az 1982–1983-as állapotokat tükröző, tehát kissé megkésélt kötethez a szerkesztő irt a tartalmat jól összefoglaló, referátumnak is beillő előszót, és ő a szerzője az első, az egész kérdéskört, a könyv- és folyóirat-áremelkedések „világpiaci” ütemét jól érzékeltető, az ellenük való könyvtári védekezésben alkalmazott, illetve megkísérelt módszereket ismertető áttekintésnek is. A magyar könyvtári rendszer egyes területeinek helyzetét három dolgozat ismerteti: *Dáczér Éva* az Országos Műszaki Könyvtár állománygyarapításáról ad állapotrajzot, és a várható fejleményeket is vizsgálja; *Vörös Györgyné* és *Grofcsik Gusztávné* közös munkája a nyugati dokumentumok áremelkedésének az AGROINFORM, *Kulcsár Péter* írása pedig az árrobbanásnak az Egyetemi Könyvtár állományára gyakorolt hatását vizsgálja. A tartalmas kiadványt, amelyből azonban nagyon hiányzik az igen nagy jelentőségű tudományos akadémiai könyvtári ágazat önvizsgálata, *Fogarassy Miklós* összefoglalása zárja: ezt a felsőoktatási és a szakkönyvtárak állományalakításával foglalkozó írást a *Tudományos és Műszaki Tájékoztató* 1981. évi első számából vette át a szerkesztő. (1985. 146 l. Soksz. 32 Ft.)

A **Köröstáj**, a Békés Megyei Népújság kulturális melléklete 1985-ben 25 éves lett. Ebből az

alkalomból anyagáról immár a második repertóriumot állította össze a Szeghalmi Városi Könyvtár, amely a huszadik évfordulóra megjelent, az 1960–1979-es évkört felölelő cikkbibliográfiát is gondozta. A mostani, az 1980–1985-ös repertórium összeállítói, *Horváth László* és *Mező Margit* a 200 példányban sokszorosított kiadvány előzményének rendszeréhez igazodva öt fejezetben, tárgykörök szerint tárgják fel a melléklet anyagát (Művelődéspolitikai-közművelődés; Művészetelmélet-művészetkritika;

Honismeret-helytörténet-néprajz-visszaemlékezések; Szépirodalom; Képzőművészeti reprodukciók), a hatodik fejezet pedig a pótlásokat tartalmazza. A 802 tételes repertóriumban való keresést négyféle index segíti: a szerzők és alkotók, a szépirodalmi fordítók, a személynevek, végül a recenziókban bemutatott művek – ugyancsak szerzői – mutatója. (1985. 84 l.)

A Nyírbátori zenei napok 1967 és 1984 közötti 18 esztendőjéről készített összeállítást a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár. A Nyírbátori Művelődési Központ támogatásával megjelentetett, 600 példányban sokszorosított füzet összeállítója, *Rába Tamásné* külön fejezetekben sorolja fel a nyírbátori zenei napok műsorait, a rendezvényekről megjelent sajtóközleményeket, a közreműködők, a zeneszerzők nevét – és műveik címét –, a karmesterek és a karigazgatók, továbbá az előadó-művészek, az énekkarok, zenekarok nevét, s néhány helyi vonatkozású költemény szövegét is közli. E versek és az újságcikkek szerzőinek betűrendes mutatója zárja a kiadványt. (1985. 135 l.)

Erkel Ferenc (1810. nov. 7.–1893. jún. 15.) címmel a zeneszerző születésének 175. évfordulójára válogató bibliográfia jelent meg a szülővárosban, Gyulán. A város könyvtári bizottsága által gyűjtött anyagot a Mogyoróssy Könyvtár szerkesztette, és a leírások elkészítése is a városi könyvtár

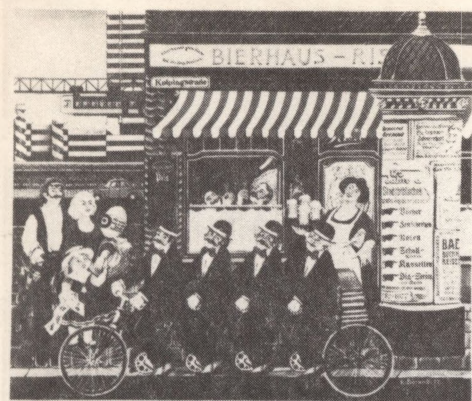
munkája volt. A gyulai közgyűjtemények – könyvtár, levéltár, múzeum – és a gimnázium tulajdonában levő dokumentumokat, köztük levéltári iratokat is számba vevő, szerény külsejű, sokszorosított jegyzék 199 tételes. Első részében az Erkel életével foglalkozó 67 mű leírása található a szerzők betűrendjében; a második rész a zeneszerző munkásságáról szóló írások adataival kezdődik, utána a művek (operák) felsorolása – a szövegek könyvek, partitúrák, hangfelvételek adataival együtt –, majd a rájuk vonatkozó elemzések, ismertetések számbavétele következik. A tételek végén a lelőhely-jelölések olvashatók; mutató nem készült az összeállításához. (1985. 42 l.)

Film- és videodokumentumok a könyvtárakban címmel módszertani útmutatót adott ki az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ. A füzet szerzője, *Biró Ferenc* nemcsak e dokumentumtípus beszerzésével és könyvtári kezelésével foglalkozik az állománybavételtől kezdve az olvasószolgálatig, hanem tárgyalja a képmagnetofonok működési kérdéseit, számba veszi a vizuális dokumentumokat szolgáltató, nem könyvtári gyűjteményeket, ismerteti a használati díjakkal kapcsolatos nyugati állásfoglalásokat, illetve a vizuális dokumentumokra és berendezésekre vonatkozó hazai irányelveket, végül tanácsokat ad – külön az A és a B típusú könyvtárak számára –, a függelékben pedig felsorolja a kereskedelmi forgalomban kapható, VSH-rendszerű műsoros videokazettákat, és megnevezi a beszerzési helyeket is. (1985. 26 l. Soksz.)

A Gyermek-nevelésre vezető út-mutatás, a' S. Pataki

Helvetica Confessiót tartó Collégiumban tanító ifjuság számára című, Kassán 1797-ben nyomtatott könyv hasonmását jelentette meg a Miskolci Városi Könyvtár, a sárospataki Comenius Tanítóképző Főiskola és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. *A Léway József Könyvtár kincsei* nevű sorozat 2. köteteként 700 példányban kiadott mű neveléselméleti-didaktikai tankönyv, a hazai tanítóképzés első magyar nyelvű pedagógia-könyve. Szerzője *Tóth Pápai Mihály* (1754–1831) professzor, iskolaorvos, a kollégiumi osztálytanító öregdiákok, praepceptor publicus-ok felügyelője. Művét, amely a Rousseau-i felvilágosodás és az 1777-es Ratio Educationis előremutató pedagógiai elveit tükrözi, az egész egyházkerületben forgatták. Tartalmilag a tanítók számára fontos pedagógiai ismeretek egészét felöleli, a neveléstan, oktatástan, nevelés- és oktatásmódszertan elveit teljes egyszerűségben tekinti át és alkalmazza. Nyelve színes, s bár a könyv a nyelvújítás kora előtt íródott, jórezt ma is olvasható. Az értékes kiadványhoz *Tóth Pápai Mihály és pedagógia-könyve* címmel *Szabóné Fehér Erzsébet* irt kitérű *utószót* (és nem bevezető tanulmányt, amint ez a kiadvány kolofonjában olvasható). (1985. 100, 15 l. 35 Ft.)

Játékbibliográfia 1969–1984 címmel az utolsó tizenöt év teljes hazai szakirodalmáról tájékoztató jegyzéket adott ki 300 példányban, sokszorosításban a Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézet, amely az 1985. máj. 13–15-én rendezett játépedagógiai fórum résztvevőinek készítette a kiadványt. Összeállítója, *Udud Teréz* könyvtáros, a kifejezetten óvodai anyagon kívül számba vette a játékkal összefüggő általános iskolai, napközi otthoni, családi nevelési és a szabad idej programokkal kapcsolatos szakirodalmat, illetve újság- és folyóirat-információkat. A 19 csoportra tagolt, körülbelül 500 tételes, annotációk nélküli jegyzékhez mutatók nem készültek, pótlásuk a várható új kiadás feladata lesz. (1985. 31 l.)



© Wir seh'n uns in der Stadtbibliothek ©

**Képek a nemzetközi
könyvtáriplakát-kiállítás
anyagából
(Schertlin Péter
reprodukciói)**



GOT A QUESTION? ASK YOUR LIBRARY



opzoeken

DAT KAN IN DE OPENBARE BIBLIOTHEEK



